

Motmeldinga er lagt ut på nettet i fire delfiler.
Øvrige deler finnes på pdf-arkivet.no/eec/.

Det lokale bosettingsmønster har først og fremst sin basis i primærnæringene, landbruk og fiske, og i mindre bedrifter innenfor hjemmeindustrien. Til dette kommer servicevirksomhet av ulik art. Når det gjelder jordbruket vet vi at avtalen mellom Norge og EEC er meget ugunstig. Det er nok her å sitere Punkt 1: "Med forbehold av de *midlertidige unntak* som er nevnt i følgende paragrafer, bør det system som anvendes for norsk jordbruk utformes på en slik måte at det *ikke biadrer* at den felles landbrukspolitikk, særlig de felles markedsordninger, virker *etter sitt formål innenfor det utvidede fellesskaps territorium*." Det er sagt klart fra at det er midlertidige unntak. Hvordan skal norsk ungdom satse sin framtid i jordbruket på så uklare (eller klart negative) fremtidsutsikter?

Avtalen vil ha klar negativ virkning for de fleste av de som i dag er sysselsatt i næringen, og ennå mer på de som senere skal overta. Hva betyr så jordbruket for sysselsettingen i et distrikt? Vi skal gi et kort eksempel, Nord-Gudbrandsdal. Såfremt samtlige bruk under 50 dekar blir nedlagt, så vil omtrent halvparten av den totale sysselsetting i denne region falle bort. Tallet 50 dekar er neppe urealistisk når en tar i betraktning at innen EEC så tilsikter man en minste bruksstørrelse på 300–400 dekar, og man praktiserer denne målsetting såvidt hardhendt at både tyske og belgiske bønder går til streik.

Virkingen for jordbruket vil variere fra distrikt til distrikt, men de vil gi negative utslag over alt hvor sysselsettingssituasjonen i dag allerede er kritisk. En nedbygging av jordbruket i enkelte distrikter vil dessuten få virkninger for de arbeidsplasser som er knyttet til de lokale virksomheter som viderefører jordbruksprodukter, meierier, slakterier o.l.

Når det gjelder fiskerierne vet vi at forhandlingsresultatet like klart er ugunstig. Det er ikke gitt juridiske garantier for tiden etter 1982, og de politiske forsikringer er også svært tvilsomme. De rent psykologiske virkninger vil for fiskeribefolkningen være de samme som for jordbruket. Her skal vi også ta i betraktning at havområdene utenfor kontinentet er iferd med å bli utfisket. Hva er mer naturlig enn at de betydelige fiskeflåter på kontinentet vender seg mot de rike og bevarte fiskestammer langs norskekysten? Det er urealistisk ikke å regne med at de veletablerte selskaper på kontinentet lar fabrikkskipene gå direkte fra fiskefeltene til de store forbrukskonsentrasjoner i Mellom-Europa. Hva så med fiskeforedlingsanleggene langs hele vår langstrakte kyst og den betydning de har for sysselsettingen i allerede sterkt uttynnede distrikter?

I avsnittet om industrien er det vist hvilke virkninger en økt konkurranse kan få for de

industrielle virksomheter som for en vesentlig del produserer for et avskjermet hjemmemarked. EF-medlemskap vil i betydelig grad skjerpe konkurransen for disse bedrifter og gjøre deres fremtid usikker.

De bedrifter som ligger på mindre steder og i utkantområder er for en stor del bedrifter av denne karakter. For utkantområdene vil det således ikke bare bli sysselsettingsmulighetene i primærnæringene som svekkes. Arbeidsplassene i foredlingsindustri i tilknytning til primærnæringene og i annen industriell virksomhet vil bli truet.

Man får et ufullstendig bilde om man prøver å vurdere hvorledes et EF-medlemskap vil påvirke den distriktspolitikk som føres i Norge i dag. Et EF-medlemskap vil skape nye og forsterkede distriktsproblemer i vårt land. Skal vi kunne mestre dem på en forsvarlig måte, vil de måtte tas opp på et helt annet grunnlag og viljen til å treffe tiltak må bli en helt annen enn den hittil har vært.

Alt i alt vil behovet for distriktspolitiske tiltak bli betydelig større ved EF-medlemskap enn om Norge velger ikke å bli medlem.

4. Den regionalpolitiske utvikling i EF.

I traktaten om opprettelse av Det Europeiske Økonomiske Fellesskap heter det i artikkel 3 at Fellesskapets virksomhet blant annet skal gå ut på "å oppheve, medlemsstatene i mellom, toll og kvantitative restriksjoner ved innførsel og utførsel av varer, samt alle andre tiltak med tilsvarende virkning . . . , å fjerne, medlemsstatene imellom, hindringer for den frie bevegelighet for personer, tjenesteytelse og kapital" og "å innføre en ordning som sikrer at konkurransen på det felles marked ikke blir forrykket".

I traktatens artikkel 92 heter det videre at med visse unntak "er statsstøtte eller støtte gitt av statsmidler i hvilken som helst form, som forrykker eller truer med å forrykke konkurransen ved å begunstige visse foretak eller produksjonen av visse varer, uforenlig med det felles marked i den utstrekning den påvirker samhandelen mellom medlemsstatene." I samme artikkel heter det imidlertid bl.a. også at "som forenlig med det felles marked kan betraktes: a) støtte som har til formål å begunstige den økonomiske utvikling i områder hvor levestandarden er usedvanlig lav, eller hvor det er alvorlig underbeskjeftigelse . . . , c) støtte som har til formål å lette utviklingen av visse næringsgrener eller visse økonomiske områder, forutsatt at den ikke endrer vilkårene for samhandelen i et omfang som strider mot den felles interesse."

Det følger av dette at hovedprinsippet i EF er at en skal *tilstrebe fri bevegelighet av varer, tjenesteytelse, arbeidskraft og kapital* samtidig som en

skal sikre at konkurransevilkårene ikke blir forrykket gjennom offentlige tiltak og private avtaler (jfr. også artiklene 85–94). På den annen side gir artikkel 92 hjemmel for iverksettelsen av visse distriktpolitiske tiltak. Det er imidlertid nærliggende å anta at EFs distriktpolitikk, som hittil, fortrinnsvis vil komme til å omfatte tiltak som ikke kan sies å forrykke konkurransevilkårene. Det kan i denne forbindelse vises til den resolusjon som EFs ministerråd vedtok den 22. mars 1971 hvor representantene for medlemsstatenes regjeringer erklærte sin politiske vilje til i løpet av de kommende ti år å skape en økonomisk og monetær union, der det bl.a. heter:

”De tiltak som blir å treffe bør være slik at Fellesskapet ved slutten av denne prosess:

1) utgjør en sone der personer, varer, tjenester og kapital beveger seg fritt uten konkurranseforvriddning og uten at dette fører til strukturell og regional ulikevekt, under forhold som gjør det mulig for næringslivet å utøve sin virksomhet i fellesskapsmålestokk. . .”

I denne uttalelse ligger det skjult en målsettingskonflikt siden en i alminnelighet ikke kan vente å oppnå at varer og produksjonsfaktorer skal kunne bevege seg fritt uten konkurranseforvriddning uten at dette nettopp bidrar til regional ulikhet. Dette forhold er forsåvidt bekreftet i et memorandum fra EEC-Kommisjonen av 17. oktober 1969 hvor det heter (s. 32):

”Det er allerede nevnt at en umiddelbar konsekvens av å åpne grenser er en forsterkning av tendensene til geografisk konsentrasjon. Når bedrifter møter konkurranse, ledes de til å søke de direkte betingelser som er best for deres drift, og spesielt de beste betingelser i lokaliseringen av virksomheten. Resultatet er en konsentrasjon i de allerede industrialiserte områder, som tilfredsstillende kravene til effektiv plassering bedre enn andre.

I visse tilfeller har derfor den gradvise fullføring av Fellesmarkedet bidratt til å forverre de overdrevne og skadelige skjevheter i den geografiske fordeling av produksjonslivet som medlemsstatenes distriktpolitikk tar sikte på å fjerne.”

Selve utgangspunktet for den økonomisk/politiske målsettingen i EF er å legge til rette for en næringspolitikk som er effektiv fra et privatøkonomisk synspunkt. Dette kommer bl.a. til uttrykk ved prinsippet om at det skal gjelde mest mulig like konkurransevilkår innenfor hele storområdet.

Erfaringene viser at dersom de politiske organer legger til grunn en slik politikk får man ikke, sett ut fra våre vurderinger, hverken den beste utnyttelse av ressursene eller en sosialt akseptabel fordeling av produksjonsresultatet gruppene og distriktene imellom.

Ut fra våre verdier og syn på samfunnspolitikens oppgaver vil det være naturlig i samfunnsmessig regi å treffe korrigerende tiltak.

Enkelte av de tiltak som kan settes inn vil virke

slik at de ikke skaper konkurranseforvriddninger og virker dermed ikke på de forhold som frembringer skjevheter. Slike tiltak vil f.eks. være offentlige støtteoverføringer til grupper som blir liggende etter i utviklingen. Så lenge man ikke treffer tiltak for å korrigere de mekanismer som frembringer skjevhetene, vil imidlertid behovet for støttetiltak bare øke under en økonomisk vekstprosess.

Det er mulig å gripe inn i selve markedsmekanismen på andre måter som vil dempe de faktorer som forårsaker skjevhetene og dermed også redusere behovet for støttetiltak. Tiltak av denne art og med slike virkninger vil nødvendigvis virke konkurranseforvriddende.

Det er viktig å være klar over at den altoverveiende del av tiltakene på de forskjellige felter innenfor næringspolitikken vil være tiltak av en slik karakter. Ofte vil distrikts- og næringspolitikk være to sider av samme sak. Skal man kunne fremme utviklingen i et distrikt vil det ofte være slik at det må gjennomføres næringspolitiske tiltak av den nevnte type.

Et samspill mellom distriktshensyn og næringspolitiske hensyn er nødvendig dersom en vil prøve å skape en best mulig balansert utvikling distriktene og gruppene imellom. Denne mangesidigheten ved de økonomisk/politiske tiltak kan sies å ha vært et særtrekk ved den økonomiske politikken i vårt land. Årsakene til at vår økonomiske politikk har skilt seg ut i denne henseende er sikkert mange, men det er all grunn til å tro at det sterke innslag av distriktsrepresentasjon i vårt Storting og Stortingets forholdsvis betydelige makt, samholdt med den reelle makt som andre lands nasjonalforsamlinger utøver, gir en del av forklaringen.

Ser vi på EF er dette bilde helt annerledes. For det første vil det være i strid med den filosofi som ligger til grunn for det økonomisk/politiske system som Roma-traktaten tar sikte på å etablere, men dessuten vil dette storområdet være for uensartet og forholdene for kompliserte til at man fra Fellesskapets sentrale organer skulle kunne føre en elastisk nærings- og distriktpolitikk tilpasset de enkelte distrikters behov.

Det synes som en i EF-kretser er oppmerksomme på at man her står overfor voksende problemer, og etterhvert er det fra sentralt EF-hold gjort forskjellige fremstøt for å gjennomføre sentralt styrte økonomisk/politiske tiltak. Disse planer og tiltak har imidlertid begrenset seg til enkelte næringssektorer, f.eks. Mansholt-planen for jordbruket, Colonna-planen for industri, Spinelli-rapporten om miljøvern.

Disse sektorplaner kan isolert sett og ut fra sine forutsetninger innebære en effektivisering av angjeldende sektorer, men dersom en la en helhetsvurdering til grunn ville kanskje resultatet fortone seg annerledes. Ved en helhetsvurdering vil man

nemlig måtte ta med i betraktningen vekselvirkningene mellom alle enkeltdelene.

Det blir i blant pekt på at EF etter hvert vil utvikle en sentral økonomisk ledelse og dermed få bedre muligheter til å styre økonomien som helhet innenfor dette storområde.

Dette reiser spørsmålet om hvilken politikk en slik stor økonomisk enhet vil få muligheter til å føre. Med hensyn til distriktsproblemene vil en slik sentralt ledet politikk allerede i sitt utgangspunkt måtte bli begrenset på en avgjørende måte. Blant annet i så viktige næringspolitiske sektorer som industri og delvis i landbruk vil det ikke være adgang til å bruke virkemidler som forstyrrer konkurranseforholdene. Den distriktspolitiske innsats på EF-planen har derfor hittil først og fremst hatt karakter av sosialt pregede støttetiltak.

I sin rapport om den regionale utvikling i Fellesskapet som Kommisjonen la fram for kort tid siden (Regional Development in the Community, Analytical Balance-Sheet, 1971) konstateres det at kløften mellom de utviklede og tilbakestående områder bare øker. I tidsrommet 1950—1969 viste sysselsettingen en nedgang i 45 av EFs 100 forskjellige regioner. Dette var utviklingen i 14 av de 38 tyske regioner, i 16 av de 20 italienske, i 9 av de 21 franske og i 5 av de 9 regioner i Belgia og Luxemburg. I de fleste (31) av de regioner hvor sysselsettingen har gått ned har det ikke vært mulig å skaffe nye sysselsettingsmuligheter til alle de som har flott jordbruket. De aller fleste av disse 31 regioner er utkantområder i dette nye storområdet som Fellesskapet utgjør. 8 av disse områdene ligger i Vest-Frankrike, 14 i sørlige og østlige Italia og 5 i den nordlige og østlige del av Vest-Tyskland.

Publikasjonen "Europe" (9. mars 1972) gjengir hovedkonklusjonen i Kommisjonens rapport:

"Utviklingen av det felles marked har ikke kunnet hindre gapet mellom de fattige og rike regioner i å øke ytterligere , og har heller ikke kunnet hindre at sysselsettingsmulighetene spriker enda mer i Fellesskapets ulike regioner".

Utviklingen innenfor EF når det gjelder distriktsproblematikken reiser med god grunn det spørsmål om det innenfor dette heterogene storområde, og med det økonomisk/politiske system det her er utviklet, vil være mulig å gjennomføre en effektiv distriktspolitikk ut fra de mål vi etter hvert har kommet til å legge i en virkningsfull distriktspolitikk. Det er meget som taler for at dette spørsmål må besvares negativt.

5. Virkninger på mulighetene til å føre en effektiv distriktspolitikk i Norge ved EF-medlemsskap.

I dette avsnitt vil vi drøfte hvordan EF-medlemsskap vil påvirke

- (I) Norges muligheter til å velge effektive distriktspolitiske virkemidler
- (II) vår økonomiske evne til å utnytte de virkemidler vi kan bruke.

I Norge er den vesentligste del av distriktspolitikken flettet inn i næringspolitikken, særlig i fiske-, landbruks- og industripolitikken. Vår landbrukspolitikk bidrar vesentlig til å opprettholde et spredt bosettingsmønster ved dels å sikre mulighetene til å drive jordbruk i vanskeligstilte jordbruksområder og dels ved at jordbruket gir grunnlag for en ikke uvesentlig industriell sysselsetting utover i distriktene. For å avlaste pressområdene og skape økt virksomhet i distriktene er det tatt i bruk en rekke forskjellige direkte og indirekte støtteordninger for industriell virksomhet. I energipolitikken stilles det ofte bestemte lokaliseringsbetingelser for levering av billig elektrisk energi.

Ved EF-medlemsskap må en regne med at flere av disse støtteformer vil bli sterkt begrenset eller endog falle bort. Dette sammen med den skjerpede konkurranse som vil følge med medlemsskap, vil bidra til sterkt press på det offentlige om tilrettelegging for strukturrasjonalisering. Konsekvensen vil bli sterke press mot økt befolkningskonsentrasjon.

5.1. Virkninger for valg av distriktspolitiske virkemidler.

Det vil være av vesentlig interesse å vite hvilke virkemidler en kan anta vil bli tillatt innenfor et EEC som er blitt utbygd til en økonomisk og monetær union. Den arbeidsgruppe som ble nedsett til å vurdere planen for et nærmere økonomisk og monetært samarbeid innenfor Fellesskapet har behandlet dette spørsmål i sin rapport (Skånland-rapporten) av 15. november 1971 (jfr. pp.11—14 og pp.28—33). Arbeidsgruppen antar at bl.a. følgende distriktspolitiske virkemidler innen visse grenser vil oppfylle kravet om ikke å føre til en konkurranseforvridning:

- offentlige investeringer i infrastruktur,
- investeringstilskudd,
- spesielle regionale avskrivningsregler
- rentesubsidier ved investeringslån,
- etableringsforbud i visse avgrensede områder.

Av tiltak som sannsynligvis ikke vil bli tillatt i distriktspolitisk øyemed, blir i denne rapporten nevnt bl.a.:

- subsidiering av produkter fra visse regioner,
- subsidiering av transportutgifter og andre løpende utgifter,

- differensiering av indirekte skatter og avgifter mellom regioner,
- kvantitative restriksjoner som sikrer visse markeder for produkter fra bestemte områder.

I et vedtak den 20. oktober 1971 vedtok Ministerrådet bl.a. følgende retningslinjer for de distriktpolitiske tiltak som kan nyttes i de såkalte sentrale områder i medlemslandene:

”Omfanget av den samlede støtte må ikke overstige 20 % av investeringen etter skatter. Prosentatsen vil bli justert i samsvar med de utbyggingsbehov som gjør seg gjeldende i enkelte sentrale områder og kan om nødvendig avvikes.

Alle finansielle støttetiltak skal gis en form som gjør det mulig nøyaktig å beregne deres økonomiske verdi, og medlemsstatene vil ikke lenger kunne nytte ikke målbare eller skjulte former for finansiell støtte.

Kommisjonen vil forbeholde seg at omfanget av den finansielle støtte gradvis og innenfor maksimalsatsen på 20 % blir differensiert i samsvar med karakteren og betydningen av de utbyggingsproblemer som medlemslandenes myndigheter står overfor. Det er en forutsetning at ingen form for finansiell støtte kan gis hvor det ikke er påviselig behov for slik støtte.”

I de såkalte utbyggingsområder innen EF står man fortsatt noe friere når det gjelder nasjonale tiltak i distriktpolitiske øyemed.

Det er grunn til å merke seg at EF setter en øvre grense for hvor omfattende de enkelte støtteordninger kan være. I de deler av Norge som blir erklært som sentrale områder, vil dette taket bli gjort gjeldende. Det er ennå uklart hvilke områder av vårt land som vil komme inn under den ene eller andre kategori av områder.

Det er ellers viktig å være merksom på at støtte etter regelverket ikke omfatter primærnæringene. For jordbruk og fiske gjelder reglene for den felles jordbruks- og fiskeripolitikk i EF. I de områder av Norge som i tilfelle ville bli henregnet til ”utbyggingsområder”, vil jordbruk og fiske forbli hovedgrunnlaget for virksomhet og bosetting.

Som det er redegjort for i avsnittet om jordbrukspolitikken og fiskeripolitikken må en regne med at de ordninger som gjelder for disse næringer og det forhandlingsresultat som foreligger, vil forårsake store strukturendringer i disse næringene og at det også må ventes å få betydelige konsekvenser for bosettingen.

Selv om man i de såkalte utbyggingsområder vil stå friere ved bruk av virkemidler enn etter hovedreglene i EF's distriktpolitikk når det gjelder igangsetting av annen næringsvirksomhet, vil det bli av mindre betydning, dersom mulighetene for primærnæringene og bosetting i tilknytning til disse ikke lenger er tilstede.

Dels på grunn av de forhold som behandles ovenfor og dels på grunn av den skjerpede konkurransen som følger et EF-medlemskap, vil medlem-

skap resultere i en forsterkning av tendensene til geografisk konsentrasjon.

Som tidligere påpekt er distriktpolitikken ennå relativt ny. Det betyr at et norsk EF-medlemskap vil kunne medføre at Norge blir avskåret fra å ta i bruk nye og mer effektive virkemidler i distriktpolitisk øyemed, fordi disse vil kunne stride mot EFs konkurranseregler. Videre vil virkningene av enkelte distriktpolitiske tiltak bli redusert.

Distriktpolitikken i EF vil trolig først og fremst bestå i å yte lån, garantier for lån og/eller tilskudd til tiltak for å redusere problemene i distrikter hvor forholdene er vanskelige. I Skånland-rapporten blir det (s.92) pekt på at storparten av de lån som i dag ytes av Den Europeiske Investeringsbank som ledd i distriktpolitikken ytes på forretningsmessig grunnlag og uten subsidier.

Virkningene av å bruke et bestemt beløp til støtte av næringslivet avhenger av i hvilke former støtten blir ytet. Det viktigste eksemplet er sannsynligvis dette: Sett at det er mangel på arbeidsplasser i et distrikt, og at myndighetene vil bruke et bestemt beløp pr. år for å rette på dette. I alminnelighet vil det da kunne skapes flere arbeidsplasser i distriktet hvis bedrifter tilbys subsidiering av arbeidskostnader ved etablering i distriktet enn hvis de tilbys subsidiering av investeringer ved slike etableringer.

Som tidligere nevnt, vil imidlertid en form for støtte som innebærer subsidiering av visse deler av de løpende utgifter måtte antas å være uforenlig med EFs regler om at en ikke skal nytte virkemidler som virker konkurranseforvridende idet subsidiering av løpende utgifter betraktes som konkurranseforvridende.

Selv om en heller ikke i Norge i dag anvender distriktpolitiske tiltak som innebærer subsidiering av (deler av) en bedrifts løpende arbeidskostnader er det ikke urimelig å anta at en i vårt land i fremtiden ville velge å ta i bruk slike virkemidler. Som et eksempel på mulige tiltak kan nevnes subsidiering av bruk av arbeidskraft i utkantstrøk og/eller påleggelse av avgifter på bruk av arbeidskraft i pressområder.

Innføringen av slike virkemidler kan begrunnes i flere forhold. Eksempelvis kan en peke på at samfunnsøkonomiske effekter som ikke er reflektert i markedsprisene vil medføre avvik mellom bedriftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk rasjonelle lokaliseringsbeslutninger. En samfunnsøkonomisk riktig lokalisering vil kreve at det iverksettes tiltak som påvirker prisene ved avgifter/subsidier slik at den privatøkonomiske kalkyle gir samme resultat. I denne forbindelse kan det også nevnes at en sentral (fagforeningsmessig) fastsettelse av lønninger etter et prinsipp om ”lik lønn for lik innsats” kan føre til at lønnsatsene i

de enkelte regioner ikke vil avspeile reelle produktivetsforskjeller med den konsekvens at "like-lønnspolitikken" kan sies å være konkurranseforvidende. En slik inntektspolitikk blir imidlertid akseptert i de fleste land. En avgifts-/subsidiepolitikk som tar sikte på å oppnå at de lønnssetter bedriftene står overfor ville avspeile de faktiske produktivetsforskjeller, ville her kunne sies å føre til at en korrigerer for den konkurranseforvidende effekt som likelønnspolitikken har. En slik avgifts-/subsidiepolitikk, som ville kunne være et meget effektivt distriktspolitisk tiltak, ville neppe bli ansett forenlig med retningslinjene for EFs distriktspolitikk.

Det er på sentralt politisk hold bebudet å ta i bruk nye distriktspolitiske virkemidler, særlig

- (I) fraktsubsidier i større omfang
- (II) etableringskontroll forbud/avgifter i pressområdene.

Når det gjelder fraktsubsidier, er det helt klart at de kan være nødvendige for store deler av den markedsorienterte industri som ligger langt fra markedene hvis den skal ha muligheter for å konkurrere innenfor EF, men det er ennå uklart om en enveis subsidiering av transportkostnadene vil være forenlig med EFs konkurranseregler all den stund fraktsubsidiene virker til å forvri konkurransen mellom bedrifter lokalisert i forskjellige områder og land.

Det at man i Norge har bebudet å ta i bruk etableringskontroll i pressområdene understreker alvoret i distriktsproblemene. Men vil et slikt virkemiddel fungere hensiktsmessig om Norge blir medlem i EF? Står Norge utenfor EF kan en f.eks. tenke seg følgende mulighet: Myndighetene fører en politikk som bidrar til høy ønsket investering. Gjennom restriksjoner på kapitaloverføringer over landegrensene begrenses mulighetene for norske investeringer i utlandet. Gjennom etableringskontroll/avgifter begrenses investeringene i de norske pressområdene. Resultatet blir derfor at det investeres ganske mye utenom pressområdene.

En slik politikk vil neppe kunne gjennomføres hvis Norge blir medlem av et EF som realiserer sine planer om en monetær og økonomisk union. I så fall vil kapitalen kunne strømme fritt mellom Norge og de andre EF-land. Det er da meget sannsynlig at hvis en gjennom etableringsforbud eller etableringsavgifter bremser på investeringene i norske pressområder, vil dette for en stor del føre til økte norske investeringer i andre EF-land i stedet for økte investeringer i norske utkantstrøk.

Etableringsforbud innen EF vil således miste mye av sin virkning og i verste fall virke stikk imot sin hensikt.

Kommisjonen har uttalt at ved inngangen i et større marked vil industrien søke til de sentrale deler av eget land for å komme nærmere de store

konsumområder og dermed bli mer konkurranse-dyktige. Med etableringsforbud i Oslo-området vil bedriftene istedet for å bli presset ut i norske utkantområder bli presset ut av landet.

5.2. Økonomisk evne til å benytte distriktspolitiske tiltak.

Den offentlige sektor i vårt land disponerer i dag en større del av nasjonalproduktet enn det som er vanlig innenfor EF, når man ser bort fra forsvarsutgiftene. I et utvidet EF som har dannet en monetær og økonomisk union, skal den økonomiske politikken etterhvert harmoniseres, og som en følge av dette må en vente at den offentlige sektors andel vil tilpasse seg EFs nivå, altså gå tilbake forholdsvis.

Om dette sier Skånland-rapporten (s. 24) at innenfor en økonomisk og monetær union vil en i henhold til Ministerrådets resolusjon av 22. mars 1971 på "hva angår budsjettpolitikken i egentlig forstand, fastlegges på fellesskapsnivå de rammer innenfor hvilke de viktigste elementer i de offentlige budsjetter må ligge, særlig endring i deres volum, størrelse på saldiene, og den måten de finansieres og anvendes på, . . ."

Det er vel ikke utenkelig at denne bestemmelse vil føre til at de norske bevilgninger til distriktsutbyggingstiltak vil bli mindre enn de ville ha blitt om Norge ble stående utenfor EF og på fritt grunnlag kunne bestemme størrelsen og sammen-setningen av de offentlige utgifter til ulike tiltak.

Et annet forhold som også trekker i samme retning er Norges bidrag til fellesskapsbudsjettet. Det blir riktignok hevdet at dette beløp og vel så det vil bli kanalisert tilbake til distriktsutbyggings-tiltak i Norge gjennom EFs landbruksfond, EFs sosialfond og Den Europeiske Investeringsbank. Dette er vel neppe særlig realistisk all den stund det finnes utbyggingsoppgaver i utkantsregioner i EF hvor problemene uten sammenlikning overskygger de (i denne sammenheng) vanskene de norske utkantene strir med.

Noen tall kan illustrere den økonomiske situasjon i våre mest typiske utkantområder sammenliknet med svakstilte områder i EF, men som heller ikke har fått noen støtte.

Årsinntekter pr. innbygger i kroner i 1968.

EF	NORGE	
Sentral-	Nord-	
regionen (Fr.rike)	Trøndelag	11200,-
Friuli-Venezia-	Troms	11600,-
Giulia (Italia)	Sogn og	
Limburg (Belgia)	Fjordane	12100,-
	Oppland	12200,-

Et annet forhold ved EF-medlemskap som kan være av betydning for norsk distriktspolitikk er

økningen av rentenivået som følge av medlemskap. Skånland-utvalget sier om dette:

"Bare i begrenset utstrekning vil det være mulig å operere med et internt markedsrentenivå som avviker fra rentenivået i de øvrige medlemsland. — Statsbankene finansieres i dag gjennom innlån fra staten, som på sin side opptar lån i obligasjonsmarkedet til rentesatser som ligger under markedsrenten. — Ordningen med plasseringsplikt vil kunne opprettholdes, men da uten noen forskjellsbehandling mellom nasjonale verdipapirer og tilsvarende verdipapirer utstedt i andre medlemsland. Dermed vil plasseringsplikten vanskelig kunne nyttes til å sikre finansiering av statsbankene. — Rentenivået for statslån vil måtte tilpasses den alminnelige obligasjonsrente, og en lavere rente på statsbankenes utlån vil kreve rentesubsidier, f.eks. over statsbudsjettet". Kort sagt: Obligasjonsmarkedets plikt til å låne staten midler til statsbankene til lav rente bortfaller. *Det må dekkes over skatteseddelen.* I hvilken grad vil vi makte dette?

En betydelig årsak til den høye investeringstakt i Norge er at en vesentlig del av disse går som utjamning over statsbudsjettet. Dette er nødvendig, p.g.a. spredt bosetting, ujevn sysselsetting og svarende ujevn inntekt og investeringsevne i de enkelte distrikter. Av denne grunn har Norge høyere beskatning enn innenfor EEC. Skånland-utvalget sier her om framtidig beskatningsmulighet:

"Det er antatt at den (merverdiavgift) vil kunne variere med opptil et par prosent omkring en normalsats, som med de staser som gjelder i dag, kanskje vil ligge på 16—17 %. Den norske avgiftsats er som kjent 20 %." Personlig beskatning vil kunne variere innenfor EF. Dette er i praksis lite sannsynlig. I takt med økt integrering, så vil man

også få flyt av arbeidskraft over grensene. Høyere personlig beskatning vil kunne medføre flukt av arbeidskraft særlig kvalifisert innen industri og akademisk utdannet personale.

Det som her synes klart er at Norge innenfor EF må legge seg på en lavere totalbeskatning og lavere offentlig samfunnsinntekt. Hvem skal dekke de økte bevilgninger til økte distriktsformål, et behov som er erkjent? Hvem skal dekke de økte bevilgninger til distriktsformål som blir nødvendig p.g.a. de strukturendringer vårt næringsliv får innenfor EF? Jo, alt sammen skal gå over et statsbudsjett som neppe vil kunne øke relativt sett.

6. Konklusjon

Den skjerpede konkurranse norsk produksjonsliv og særlig norsk hjemmemarkedsindustri vil møte ved EF-medlemskap vil øke behovet for strukturrasjonaliseringer.

Enda større problemer vil møte vår primærnæringer, landbruk og fiske. For disse næringer vil rasjonaliseringen og nedleggingen av virksomhet kunne komme til å gå langt raskere enn vi har vært vitne til hittil.

Våre muligheter for å sette i verk distriktspolitiske tiltak vil bli sterkt begrenset, dels ved at det ikke vil være i samsvar med EFs regler og retningslinjer å ta i bruk nye og sterkere virkemidler og dels ved at vår økonomiske evne til å utnytte virkemidlene blir redusert.

Det er derfor all grunn til å regne med at denne utvikling med økt konsentrasjon og press enkelte steder og utflytting og stagnasjon andre steder vil bli vesentlig forsterket ved et EF-medlemskap.

KAP. 8. NATUR- OG MILJØVERNSPØRSMÅLENE OG EEC

Forord	143
1. Miljø- og natur – utviklingen og situasjonen i Norge i dag	143
2. Natur og miljø i det større perspektiv	144
3. Hvilken politikk og organisasjon trenger vi for å snu utviklingen?	144
4. EEC og kravene til en økologisk politikk og organisasjon	
4.1. EEC's økonomiske vekstmålsetting i økologisk perspektiv	146
4.2. Er EEC's målsetting og økonomiske prinsipper forenlig med en prioritering av natur- og miljøverdiene?	146
4.3. EEC-kommisjonens rapport om natur- og miljøvern – "Spinelli-rapporten"	147
4.4. Sicco Mansholts "brev til kommisjons-medlemmene"	148
4.5. Regler for natur- og miljøvern i EEC	148
4.6. Den almindelige situasjon i EEC-området når det gjelder natur og miljø	149
4.7. Den videre utviklingen innen EEC-området	149
5. Konkretisering av Norges situasjon	
5.1. De nasjonale og lokale natur- og miljøvernproblemer	150
5.2. De internasjonale natur og miljøvernproblemer	151
5.3. Konkurransesevne og natur- og miljøvernspørsmål	151
5.4. Eiendomsretten til og forvaltningen av naturressursene	152
5.5. Konsekvenser for natur, miljø og livsform ved norsk EEC-medlemskap	152

KAP. 8. NATUR- OG MILJØVERN- SPØRSMÅLENE OG EEC

Forord

Natur- og miljøvern må i dag sees i et langt videre perspektiv enn det som hittil har vært vanlig. Man har inntil nylig betraktet det fortrinnsvis som et spørsmål om å verne (frede) vakker natur, men det som kreves i dag er en radikal utvidelse av dette vern til den natur og det miljø vi stadig ferdes i. Derved kommer natur- og miljøvern imidlertid til også å omfatte alle de *økonomiske*, *politiske* og andre faktorer som virker inn på denne natur og dette miljø. Natur- og miljøvernsspørsmålet berører således en rekke sektorer av vårt samfunnsliv, nasjonalt som internasjonalt.

En uttømmende behandling av hele dette problemkompleks ville selvsagt sprengte rammen for den foreliggende utredning, og vi må derfor begrense oss til en mer prinsipiell drøftelse av de viktigste sider ved det. Dessuten må vi ta den reservasjon at det naturligvis ikke er noen gitt å kunne si hvordan utviklingen i enkeltheter vil komme til å bli i tiden fremover, hverken innenfor eller utenfor EEC. Hva vi imidlertid kan gjøre er å peke på utviklingen og politisk praksis frem til i dag, og videre påpeke de *tendenser* som ligger i EEC's struktur og i filosofien bak organisasjonen, og som ikke minst kommer til uttrykk i dens *planer* for natur- og miljøvern.

1. Miljø og natur – utviklingen og situasjonen i Norge i dag.

Karakteristisk for situasjonen i vårt land i dag er en stadig økende konsentrasjon og urbanisering. Folk flytter fra bygdene og småstedene inn til byer og vekstsentra. Denne prosessen er ikke av ny dato, idet det allerede fra midten av 1800-tallet har vært en økende overgang fra primærnæringer til industri og tjenesteyting. Bønder og fiskere er blitt mer og mer avhengige av byen og dens økonomi og har i stigende grad mistet den politiske kontroll over sine tilpasningsmuligheter. Årsaken til denne utviling er de endringer i ulike økonomiske sektorenes betydning som følge av en vedvarende økonomisk vekstprosess.

Disse strukturendringene kommer til uttrykk dels som relative endringer i sysselsetningsmuligheten i ulike sektorer og dels som endringer i de relative prisforhold eller bytteforhold mellom sektorene.

De mest typiske strukturendringer som følge av

den vedvarende økonomiske vekst vi har hatt de siste 100 år, er en betydelig reduksjon i sysselsetningsmulighetene i primærnæringene og en rask økning i sysselsetningsmulighetene i industri- og tjenesteytende sektorer. Samtidig har det skjedd et relativt prisfall på primærnæringenes produkter.

Denne prosessen pågår fortsatt, samtidig som også store deler av den eldre industrien gjennomgår en hardhendt strukturrasjonalisering. Arbeidskraften overføres til mer "produktive" bedrifter eller industrier eller til tjenesteytningssektoren.

Fra et miljøvernsynspunkt har denne utviklingen to viktige aspekter: på den ene side avfolkning av bygder og småsteder, på den annen økende press på tettområder – og begge deler representerer betydelige skadevirkninger. Det skjer en forsert utbygging av byene, f.eks. i form av miljøfiendtlige drabantbyer, som ofte savner de mest elementære sosiale institusjoner, eller i form av massebilisme, med den forurensning, støy og press på arealene. Samtidig øker avstanden mellom arbeidssted og hjem, bl.a. som følge av bilkøene, og det kollektive transporttilbud blir i mange tilfelle dårligere. Selv om også fritiden øker, blir arbeidsdagen for noen grupper arbeidstakere som følge av dette like lang, likesom en stadig mer enerverende arbeidsdag i teknifiserte jobber ofte skaper en følelse av at man bare er et lite hjul i et stort maskineri. Til dette bidrar da også den suksessive økning av bedriftsstørrelsen, som gjør at den enkeltes mulighet for å innvirke på og få en oversikt over sin egen arbeidssituasjon blir stadig mindre.

På bygdene er vi vitne til den annen side av denne utviklingen, som imidlertid ikke har mindre miljøskadevirkninger. Fraflyttingen øker, gårder og endog hele bygder legges øde, eller bare de gamle blir sittende igjen (forgubbingsprosessen). Mange må bryte opp fra sitt fortrolige, lokale miljø og omplantes. I byene mister de den form for lokal tilhørighet de hadde før, og blir isolert som individer og familieenheter.

Men denne utviklingen har ikke bare hatt skadevirkninger for de menneskelige miljøer, men også for naturen og dens ressurser. Ved den økende industrialiserings- og urbaniseringstakt, får vi nemlig også en *øket forurensningstakt*, og et *øket forbruk av ekstraktive (ikke fornybare) ressurser* samtidig med en *dårligere utnyttelse av de selvfornyende ressurser*. Dette er et faktum, selv om også en primærnæring som jordbruket i dag er blitt betydelig "industrialisert" i den forstand at den bidrar til forurensning av vann og jord (jfr. den økede bruk av kunstgjødsel og pesticider). Jordbruket, såvel som fiske og skogbruk er nemlig næringer som både i driftsmåte og bruk av ressurser bærer seg på *naturens kretsløp og balanse*, mens det typiske for det meste av industrien er

at den vesentlig bygger på bruk av endelige og ikke reproduerbare naturressurser, som mineraler, kull, olje osv.

Industrialiseringen og den dermed sammenhengende nedbygging av primærnæringene representerer således også økologisk sett (hva angår forurensning og ressursbruk) en skadelig utvikling, som derfor må motvirkes og som mange mener helst må vendes.

Dette er altså situasjonen og tendensen i vårt eget land i dag, men tross alt er vi allikevel kommet *adskillig kortere* i denne prosess enn de fleste andre industrialiserte land (og i den forbindelse ikke minst England og de nuværende EEC-landene). Fremdeles har vi et forholdsvis desentralisert bosettingsmønster, våre byer er relativt små og vår kultur er ennå ganske mangfoldig, samtidig som vår natur på langt nær er så ødelagt av forurensning som tilfellet er i de store industriland på kontinentet. Men det kan være et tidsspørsmål når forholdene hos oss blir like ille som i de nevnte land. Og hvis vi går inn i et integrert økonomisk samarbeide nettopp med disse landene – med en sterkt økende grad av industriell og økonomisk mobilitet over landegrensene – slik som forholdet er i EEC, vil dette nødvendigvis måtte virke akselerende på den uheldige utviklingen i vårt eget land: forsterke nedbyggingen av primærnæringene til fordel for industriutbygging, og øke avfolkningsen i jordbruks- og fiskeridistriktene med tilsvarende øket konsentrasjon av bosetting – med de skadevirkninger dette har for både natur, ressurser og de menneskelige miljøer.

2. Natur og miljø i det større perspektiv.

Det er imidlertid i dag i aller høyeste grad påkrevet å utvide perspektivet når det gjelder natur- og miljøspørsmålene, ut over vårt eget land. Det aller mest påtrengende problem i denne forbindelse er at vi står overfor muligheten av en ødeleggelse av natur og miljø i *globalt* perspektiv – en verdensomspennende økologisk krise eller endog katastrofe. Det er således en utbredt oppfatning blant biologer hevder at den store hungerkatastrofe ikke ligger fjernere inn i fremtiden enn ca. 50 år, selv om vi gjør drastiske endringer i jordbruksproduksjon, forskning og planlegging.

Hvis forurensningen fortsetter i samme tempo som i dag, vil alt dyreliv av betydning dø ut, jordsmonnet vil bli tilført så store mengder giftstoffer at de økologiske systemer ødelegges, luften vil bli så forurenset at levealderen synker betraktelig, og vannet så forurenset (av kjemikalier) at det blir ubrukelig som drikkevann, osv., osv. Eksempelene kan lett forfleres, og de viser alle det samme: en ubalansert, kortsiktig utnyttelse av ressursene

slår tilbake også på menneskene selv, på lengre sikt.

Inntil i dag – og der er fremdeles ingen synderlig forandring å spore i den herskende politikk – har vi levet som om klodens ressurser var uendelige, og som om avfallet etter vår produksjon var uproblematisk. Begrepet økologi er først ganske nylig overhodet kommet inn i debatten. Menneskene har ganske bekymringsløst forrykket balansen i naturen for å oppnå kortsiktig vinning. Som den amerikanske økonomen Boulding uttrykker det, har vi praktisert en slags "cowboy-økonomi", der det stadig er mer å ta av, mens vår klode i virkeligheten er å sammenligne med et "romskip", med ganske bestemte og begrensede ressurser, som det derfor må husholderes varsomt med.

3. Hvilken politikk og organisasjon trenger vi for å snu utviklingen?

Det spørsmål vi da må stille er hvordan vi skal innrette vår *politikk og samfunnsordning* for å fremme en økologisk og miljømessig annen og bedre utvikling, enn den vi har beskrevet ovenfor, og som er en følge av den herskende politikk. På denne bakgrunn må vi så vurdere om EEC som organisasjon kan tilfredsstille en slik målsetting.

Det krav som nu først og fremst må stilles til en fremtidsrettet politikk og samfunnsorganisasjon i dag, er at det utformes en økonomi hvor uttaket av de ikke reproduerbare ressurser (som olje, mineraler etc.) minimaliseres, samtidig som de selvfornyende ressurser tas mest mulig i bruk. En slik økonomi innebærer da bl.a. en omlegning av *næringspolitikken*, fra en orientering mot sekundærnæringene (industri) til en rehabilitering og videre utbygging av primærnæringene. Det betones da også med økende styrke fra økologer og økonomer verden over, at det må skje en slik næringspolitisk omvurdering.

I en rapport fra Massachusetts Institute of Technology ifjor fremholdes det således at "man må gå inn for en prioritering av næringsmiddelproduksjonen og en reduksjon av behovet for og bruken av industriprodukter".

Men også forurensningsproblemene gjør en omlegning av vår politikk og økonomi høyst påkrevet. Allerede problemene med å hindre forurensende utslipp i luft og vann vil således medføre radikale forandringer i så henseende, når det gjelder ønskeligheten og lønnsomheten av visse næringer og produksjoner i forhold til andre. Men enda mer betyr det at det ikke bare dreier seg om å hindre utslipp, men også om å *bringe avfallsstoffer tilbake til naturens kretsløp* slik at det ikke oppstår økologiske forstoppelser. Kloakksystemene i våre

storbyer, gifttømningen i havet og de radioaktive avfallsstoffer sier noe om hvilke dimensjoner disse problemene har.

I denne forbindelse skal vi jo også være klar over betydningen av det forhold at tilsynelatende ufarlige stoffer i små mengder kan få katastrofale virkninger ved at de ikke absorberes i naturens nedbrytnings- og oppbygningprosesser, men akkumulerer seg i næringskjeden. Det er nemlig karakteristisk for meget av det som i dag foreligger av offisielle rapporter, f.eks. fra industrihold, at de lett observerbare og kortsiktige virkningene vies oppmerksomhet, mens de enda mer alvorlige langtidsvirkninger underkjennes eller oversees. I en utredning fra Norges Industriforbund om "Forurensningsproblemer i norsk industri" er således de såkalte miljøgifter ikke tatt med, men bare de stoffer som forekommer i store og påfallende mengder. Det vil si at gifter som PCB, biocider osv. som konsentreres i næringskjedene fra planter og smådyr og opp til kjøtteterne ikke er behandlet.

Disse gifter rammer nu i høy grad nettopp mennesket selv. Mennesket sitter jo, som vi vet, på toppen av næringskjeden. Det vil si at de skadelige stoffene, som ikke er nedbrytbare, og derfor adderes opp ledd for ledd, når et høydepunkt i det siste ledd, mennesket. Og skadevirkningene rammer allerede våre barn, idet stoffene overføres gjennom svangerskap og morsmelk.

Forurensningene er således ikke bare et spørsmål om uren luft og urent vann, men de stiller oss overfor problemet om å kontrollere forurensningsutslippene med henblikk på en mest mulig tilbakeføring av forbrukte stoffer til naturens kretsloop. Og løsningen av det stiller oss igjen overfor en omlegning av produksjon og næringer, dvs. av økonomi og politikk.

Vi ser altså: både når det gjelder ressurs- og forurensningsproblemene, må menneskene komme bort fra en økonomi hvor det skaltes og valter med naturen efter eget for godtbeholdende, til en økonomi hvor forvaltningen av godene fundamentalt baseres på naturens egen "økonomi", dvs. på dens *økologiske balanse*.

Et viktig trekk ved en slik økonomi, og som kan ha en særlig interesse for vårt tema, er nu at den er mer forenlig med en *desentralisert* samfunnsorganisasjon. Det er nemlig i den mindre, begrensede enhet, at den økologiske balanse ivaretas best. Den lille, relativt selvstendige enhet, vil naturlig være selvfornyende, orientert mot og avhengig av den omgivende natur og dens livsmiljø, samtidig som menneskene beholder oversikten. I den store enhet vil ikke bare denne oversikten lett tapes, men den utpregede spesialisering og arbeidsdeling gjør menneskene til blott og bart "ledd i maskineriet", hvor helhetssynet erstattes av delperspektivet, og hvor derved også den økologiske sammenheng trer i

bakgrunnen. Eksempler på det siste frembyr vår tids industrisamfunn og de store stater og byer. De moderne metropoler er således intet mindre enn økologiske forstoppelser i kjempeformat, samtidig som deres splittede miljøer er notorisk menneskefiendtlige, noe som bl.a. kan avleses i statistikken over psykiske lidelser og kriminalitet.

Den store, motsatt den mindre enhet, er altså både miljømessig og økologisk mindre heldig. Den representerer konsentrasjonen og sentraliseringen, ikke desentraliseringen, som er nødvendig for menneskelig oversikt, kontakt og trivsel. I den mindre enhet vil mennesket være mer middeltagende i det sosiale liv, i den store enhet blir det lett fremmedgjort. Følelsen av nærhet og forpliktende avhengighet har en ganske annen grobunn der enhetene er relativt små.

Selvsagt er det også problemer – og som vi har påpekt, ikke minst når det gjelder natur- og miljøvern – som ikke kan løses bare på det "lokale" plan. Men i den større sammenheng må man på den annen side – av de grunner som er nevnt – heller ikke trekke inn andre problemer enn dem som i strengeste forstand ikke kan løses i de mindre organisasjonsenheter, for overgangen fra den mindre til den større enhet representerer alltid en utvikling bort fra oversikt, helhetssyn og menneskelig kontakt, såvel som meddeltagelse og medbestemmelse, kort sagt demokrati, til upersonlig byråkrati, fjernstyring og umyndiggjørelse av de enkelte individer og grupper. Særlig viktig er det i denne sammenheng at beslutningsprosessen ikke tillegges organer som ikke har naturlige forbindelseslinjer nedover. Der må være en trinnsvis oppbygging, f.eks. fra familien til grenda, kommunen, fylket og staten og de problemer som er av interstatlig art.

Det er altså her bare tale om visse bestemte og avgrensede problemer som ikke kan løses bare i de mindre enheter, og ikke om større totale enheter efter mønster av de små. Når det f.eks. gjelder de problemer som må løses på det internasjonale plan er det ikke tale om noen overnasjonal "styring", om "overnasjonale" organer, men om samarbeide på bestemte områder om spesifikke problemer, mellom selvstendige stater, likesom samarbeidet i den enkelte stat må baseres på grupper og selvstendige individer.

Denne miljømessig og økologisk begrunnede modell representerer altså det stikk motsatte av det som mange i dag synes å se som et ideal, en større og større internasjonal statsdannelse, en superstat, ja endog en verdensstat.

4. EEC og kravene til en økologisk politikk og organisasjon.

4.1. EEC's økonomiske vekstmålsetting i økologisk perspektiv.

I Roma-traktatens § 2 heter det at EEC har som målsetting "en kontinuerlig ekspansjon og en stadig sterkere stigning i levestandarden". For å realisere denne økonomiske vekstmålsetting er det så i den følgende paragraf instituert de økonomiske prinsipper om den "frie bevegelighet av personer og kapital", den frie konkurranse osv. Tanken er altså her at den maksimale arbeidsdeling, styrt etter bedriftsøkonomiske lønnsomhetskriterier, skal gi den mest "rasjonelle" utnyttelse av samtlige ressurser innen et område, og derved den største "økonomiske vekst".

Men dette er en "rasjonell" utnyttelse bare i bedriftsøkonomisk forstand, og slett ikke i økologisk. I økologisk perspektiv representerer internasjonal arbeidsdeling når det gjelder produksjon av matvarer således en ytterst tvilsom ressursutnyttelse. Den fører nemlig til at de *selvfornyende* ressurser blir utnyttet *dårligere* enn de ellers ville blitt, eller kanskje overhodet ikke i visse regioner (f.eks. jordbruk i Nord-Norge). Og når dette skjer er det nettopp fordi det rent bedriftsøkonomisk ikke lønner seg å utnytte disse ressurser som følge av arbeidsdelingen. I EEC omtales slike områder som "null-områder".

Når det videre hevdes at denne arbeidsdeling vil føre til den høyest mulige levestandard for den enkelte, gjelder dette bare en snever materiell levestandard. En reell levestandard, som også omfatter ren luft, rent vann, godt bomiljø, kontaktmuligheter, adgang til friarealer osv., blir bare i begrenset grad ivaretatt av en ukorrigert prismekanisme dels fordi verdien av disse goder ikke adekvat kommer til uttrykk gjennom markedsprisene og dels fordi mange goder heller ikke kan måles i kroner og øre.

Men ikke bare det. Storparten av den økonomiske vekst det her tales om (i Roma-traktatens målsetnings-paragraf) bygger på et forbruk av ressurser, som trekkes ut av andre land (fortrinnsvis land i den tredje verden), og fordi disse ressurser stort sett også er begrensede, skjer denne vekst samtidig på bekostning av de fremtidige generasjoner. Man bør jo også ha for øye at befolkningsstørrelsen i de fleste industriland, hvortil de nåværende EEC-land hører i første rekke, må ansees som for stor ut fra økologiske kriterier.

Et typisk eksempel på dette er således Nederland, som illustrerer den situasjon som stort sett er rådende i Vest-Europa. Til tross for at det er et rikt jordbruksland legger det f.eks. beslag på et areal utenfor landets grenser som er like stort som

dets eget. Og på samme måte forholder det seg med andre ressurser, som f.eks. energi, hvor det må importeres over 2 1/2 ganger det landet selv produserer.

På grunn av sin overlegne kjøpekraft legger Europa i det hele tatt beslag på en betydelig del av verdens knappe ressurser, som f.eks. jord i de sultende land. Europa ville i dag vanskelig kunne opprettholde sitt eksisterende kosthold eller sin nåværende levestandard, uten nettopp ved hjelp av ikke-europeiske og fortrinnsvis u-lands dyrebare ressurser. For å gi disse land samme forbruk av f.eks. metaller som de vest-europeiske industriland har i dag, måtte således verdensproduksjonen av jern være 75 ganger så stor som i dag, av bly og tinn 200 ganger større osv. I betraktning av at det her gjelder ressurser som med dagens forbrukstakt bare vil rekke i fra 15 til 150 år fremover, sier dette også noe om en politikk som fremholder den økonomiske vekst og "stadig sterkere stigning i levestandarden", i de europeiske industriland som hovedmålsetting (Roma-traktaten), og som på alle områder — i industribygging, energipolitikk etc. — retter seg etter denne målsetting.

4.2. Er EEC's målsetting og økonomiske prinsipper forenlig med en prioritering av natur- og miljøverdiene?

Det er på bakgrunn av den økonomiske vekstmålsetting og den faktiske situasjon vi har beskrevet ovenfor, at vi også må vurdere den påstand som ofte fremsettes i debatten om EEC, at denne organisasjon nettopp skal kunne løse natur- og miljøvernproblemene, og at det er en grunn til at også vårt land burde gå inn som medlem. Og da er det innlysende, at for at dette skulle kunne skje, måtte EEC oppgi selve sin målsetting og tillike sine grunnleggende økonomiske prinsipper (om fri kapitalbevegelse etc.) som er instituert for å realisere denne målsetting.

Forholdet er jo at den frie kapitalbevegelse, arbeidskraftens mobilitet etc. innebærer en prioritering av økonomisk vekst og økonomisk kalkulerbare verdier overhodet. På bekostning av andre, som f.eks. natur og miljø. Bl.a. innebærer disse "friheter" i kombinasjon av sterkere økonomisk konsentrasjon med tilsvarende sosial konsentrasjon, dvs. økt urbaniseringstakt med dens påpekte natur- og miljøskadevirkninger.

En noe annen sak er imidlertid hva de enkelte stater hver for seg, og i samarbeide med andre land (også utenfor EEC), kan oppnå på dette området. Men *også her* ser vi at EEC som organisasjon virker bremsende og hemmende, ja direkte hindrende. Et karakteristisk eksempel på det er således selve det "program for bekjempelse av forurensninger" som ble fremlagt av EEC-kommisjonen sommeren 1971, og som uttrykkelig bestem-

mer at "forholdsreglene må treffes på internasjonalt plan (dvs. EEC-plan), idet inngrep fra det enkelte lands side mot forurensning, kan skade økonomien og industrien ved å svekke konkurranseevnen".

Vi ser altså: den økonomiske vekstmålsetting og de dermed forbundne økonomiske prinsipper (som prinsippet om å "unngå konkurranseforrykning") slår igjennom også i de planer og tiltak som skal ta sikte på natur- og miljøvern — samtidig som de er av en slik art at de hindrer de enkelte land i å sette slike tiltak ut i livet i egen regi.

At dette ikke bare gjelder planer og programmer, dvs. er blott og bart papirbestemmelser, fikk man forøvrig en illustrasjon til omtrent samtidig med at det ovennevnte "program" ble lansert, idet den samme EEC-kommisjonen som var programets opphav, i et hemmelig-stemplet brev av 23. juni 1971 gav en skarp advarsel til den vest-tyske forbundsregjering mot å sette ut i livet en planlagt miljøvernlov som tok sikte på å redusere blyinnholdet i bensinen. Dette ville nemlig, ifølge EEC-kommisjonen, komme til å stille de franske, italienske og andre EEC-lands bilprodusenter, tillike med deres oljerafinnerier, i en dårligere konkurransemessig stilling på det tyske marked, enn de tilsvarende tyske produsenter, og således stride mot Roma-traktatens bestemmelser om like konkurransevilkår (således dens artikkel 30).

Nu ser det i dette tilfelle ut til at den vest-tyske forbundsregjering vil trosse Kommisjonens advarsel og allikevel gjennomføre loven, idet man håper at Kommisjonen ikke vil trumfe igjennom sin rett ved EEC-Domstolen i denne saken, hvilket den muligen heller ikke vil gjøre i betraktning av at det her dreier seg om en av de store og mektige stater i EEC-samarbeidet (I et intervju med Dagbladets Bonn-korrespondent nylig uttalte således den vest-tyske forbundsdagsrepresentant Horst Seefeld, at "det nok er lettere for et stort og innflytelsesrikt EF-land som Vest-Tyskland å sette seg opp mot kommisjonen i en slik sak enn for et lite som f.eks. Norge".) Det er imidlertid på den annen side eksempler på at også den store stat har måttet bøye unna i lignende saker. Hva den tyske forbundsrepublikk angår skjedde det f.eks. i 1969, da den daværende tyske samferdselsminister ville redusere trailertransporten på de tyske motorveier og føre godstransporten mer over på Bundesbahnen, ved å avgiftsbelegge trailertransporten. De nederlandske trailerfirmaer protesterte mot dette og fikk Kommisjonens medhold. Det ble ikke noe av avgiftsbestemmelsen.

Forøvrig er det også avslørende for EEC-kommisjonens holdning til natur- og miljøvernsspørsmål, at den i sin henvendelse til den vest-tyske regjering i saken om den ovennevnte miljøvernlov, foruten henvisningen til forrykningen av konkur-

ransevilkårene også fremførte det klagemål at "man har ikke bevist at bly i bensin er usedvanlig farlig" (Informationsdienst "U", 14/7 1971). Der- som stoffer som tilføres natur og menneske må bevises å være farligere enn bly, for at EEC-kommisjonen skal ofre kravet om like konkurransevilkår, så står natur- og miljøvernet i sannhet svakt innenfor kommisjonens myndighetsområde.

4.3. EEC-kommisjonens rapport om natur- og miljøvern — "Spinelli-rapporten"

At Roma-traktatens grunnleggende prinsipper om å unngå "konkurranseforrykning" etc. i høyeste grad virker retningsgivende og hindrende for miljøtiltak, er forøvrig også den såkalte Spinelli-rapport et godt eksempel på. Denne nylig fremlagte rapporten, som også tar sikte på å trekke opp retningslinjene for natur- og miljøverniltak innenfor EEC, er helt igjennom preget av organisasjonens økonomiske vekstmålsetting, idet det allerede i kapittel 1, punkt 1 ("En generell karakteristik av miljøproblemene") fremholdes at "bekjempelsen av forurensningene ikke må føre til en bekjempelse av økonomisk vekst og fremskritt i alminde- lighet".

Uttalelsen tør være ganske illustrerende på bakgrunn av det forhold, at det nettopp er denne "alminnelige økonomiske vekst" — hva vi har påpekt ovenfor — som er årsaken til både økningen i forurensningstakten, den akselererende ressursrovdriften og miljøskadene. Den alt vesentlige del av denne "vekst" representeres jo nettopp av produksjon og virksomhet som har disse skadevirkningene, samtidig som de fundamentale livsverdier, naturen, de fremtidige ressurser og de menneskeverdige miljøer ikke inngår hverken i de økonomiske vekstkriterier eller de økonomiske kalkyler overhodet.

La oss imidlertid se videre på Spinelli-rapporten, hvor det i fortsettelsen bl.a. heter at "oppnåelsen av målene i Roma-traktaten forutsetter handling rettet mot fjerning av de økonomiske skranker mellom medlemsstatene og opprettelsen av et system for å forhindre forvridning av konkurranseforholdene innen fellesskapet. Det er hovedsakelig ved å basere sin politikk på slike hensyn til konkurranse og økonomisk politikk at EEC er blitt engasjert i forurensningssaken, p.g.a. de virkninger på handelsforhold og konkurranse som de administrative tiltak som medlemslandene griper til for å minske eller fjerne forurensning kan ha." (Uthevelsen her.)

Dette sitat fra EEC-kommisjonens rapport om miljøvernproblemene viser klart at det er hensynet til handel og konkurranse og ikke primært natur- og miljøvern som har utløst kommisjonens beskjef- tigelse med disse spørsmål. Og med en slik priorite- ring forblir det jo ikke annet enn vakre ord når det

tales om "å holde økosystemet i balanse", og om "å bekjempe de skadelige virkninger av en økt urban befolkning". For det virkelige spørsmålet er jo om man i EEC er villig til å oppgi den økonomiske vekstmålsetting og de dermed forbundne økonomiske prinsipper det vil bl.a. si det vesentligste av Roma-traktaten, eller f.eks. — og ikke minst — oppgi sin egen landbrukspolitik som med sin nedbygging av antallet bruksenheter og jordbruksarealer, sin monokultur og bruk av pesticider, virker til det motsatte av de beskrevne siktemål for natur- og miljøvern.

Det har iallfall hittil ikke vist seg de minste tegn til slike politiske handlinger.

Når ting som disse påpekes, fremholdes det imidlertid gjerne at erkjennelse og handling når det gjelder natur- og miljøvern jo ikke er mer utbredt blant våre hjemlige politikere enn innenfor EEC, og dette er trolig langt på vei riktig. Men er *det* noe argument for at vårt land burde bli medlem av organisasjonen, av hensyn til natur- og miljøvernsspørsmål? Det forekommer en snarere at argumentet taler for det motsatte, idet vi ved medlemskap jo bare vil befeste den manglende erkjennelse hos våre egne ledende politikere, slik den ikke minst kommer til uttrykk nettopp i argumentasjonen for norsk EEC-medlemskap, som fra A til Z dreier seg om "øket økonomisk vekst". Men fremfor alt vil et slikt medlemskap gjøre det langt vanskeligere for oss å få *endret* dette forholdet. For det vil ubestridelig være ulike mer problematisk å nå frem med informasjon og argumenter overfor de fjerne sentralorganer i Brussel — som f.eks. hverken leser Arbeiderbladet eller Morgenbladet — enn å håpe på en nytenkning på vår egen politiske arena.

Og dertil kommer at vi altså — som påpekt — heller ikke vil ha de samme muligheter (dvs. virkemidler til rådighet) for å håndtere våre egne nasjonale og lokale natur- og miljøvernproblemer.

4.4. Sicco Mansholts "brev til kommisjonsmedlemmene".

Det har i den siste tids debatt om EEC og natur- og miljøvernsspørsmålene vært gjort et visst nummer av et brev som den nederlandske visepresident i EEC-kommisjonen har sendt de øvrige kommisjonsmedlemmer, med forslag om "et fem-års program" for miljøvern i EEC. Man har endog betegnet dette brev som et "manifest" eller "testamente" — fra den fremtredende EEC-politiker.

Dette brev anslår da også en ny tone i denne sammenheng, for såvidt som det ved siden av de tradisjonelle forslag om bekjempelse av forurensning etc. også faktisk luftes tanken om en "begynnelsen til en ny samfunnsorden" som "skal sikre den befolkningsmessige balanse" og "en *kretsløps-økonomi* (uthevet her) som vel kan resultere i en materiell tilbakegang for den enkelte borger" og

"en viss begrensning i den frie utnyttelse av godene".

Bortsett fra det forsiktige "vel kan" og uttrykket "viss", som må erstattes med henholdsvis "vil" og f.eks. "radikal" — hvis tanken overhodet skal være *virkelighetsnær* — så er dette iallfall en uttalelse som peker i riktig retning. Den samme Sicco Mansholt har forøvrig også ved et par andre anledninger gitt uttrykk for at han skjønner en del mer enn de fleste av sine politiske kolleger, både innenfor og utenfor EEC, som f.eks. da han nylig karakteriserte nobelprisvinneren Borlaugs forsvar for bruken av DDT og hans angrep på de amerikanske naturvernforkjempere som "hysterisk".

Men når dette er sagt må det også tas i betraktning at nettopp den samme Mansholt f.eks. er opphavsmann til de såkalte Mansholtplaner for jordbrukspolitikken i EEC, som vel tør være noe av det mest natur- og ikke minst miljø-fiendtlige ved EEC's politikk overhodet. Disse planer går jo ut på en bevisst nedbygging av jordbruket som næring i EEC-landene, basert på en rask og hårdhendt strukturrasjonalisering, med bl.a. et utpreget monokultur-system som virkemiddel, dvs. en ensidig dyrking av f.eks. korn på bestemte bruk, og overhodet en gjennomført "effektivisering" av jordbruket gjennom industrielle metoder. En slik jordbrukspolitik forutsetter videre utstrakt bruk av giftige plantevernmidler og økende tilførsel av kunstgjødsel, hvilket igjen betyr en utarming av jorden i det lange løp, foruten alvorlige skadevirkninger for natur- og livsmiljøene.

Hva man altså må si til det ovennevnte brev fra Mansholt er således at hvis dette ikke bare skal forbli vakre ord og talemåter og dem mangler det i og for seg ikke på i natur- og miljøvernsammenheng — så må Mansholt (eller andre) følge dette opp med det som i denne forbindelse burde være noe av det mest nærliggende, nemlig å trekke tilbake *Mansholt-planene* for jordbrukspolitikken i EEC, hvilket i realiteten vil bety en total revidering av denne politikken.

Hvis ikke kan vi jo ikke feste mer lit på det omtalte brev enn på enkelte hjemlige politikere som f.eks. med bakgrunn i sitt eget yrke eller fag varmt forsvarer naturvern og fredning av natur, men som i egenskap av politikere i Storting og Regjering ikke desto mindre stemmer som andre for både miljøfiendtlig industrireising og naturraserende kraftutbygging.

4.5. Regler for natur- og miljøvern i EEC.

Når vi skal bedømme natur- og miljøvernets faktiske stilling innen EEC, må vi dels se på hvilke regler som er innført på dette felt, dels også se på den alminnelige situasjon innen EEC-området når det gjelder natur- og miljøvern. La oss først ta for oss de regler som foreligger.

Bakgrunnen for å innføre ens regler i EEC er altså å hindre at produsenter som har utgifter til bekjempelse av forurensning blir dårligere stilt enn konkurrenter som unnlater slike tiltak. Når regler skal "harmoniseres" oppstår imidlertid alltid problemet om de strengeste eller de mildeste regler skal gjelde, og spørsmålet melder seg da hvilken retning denne "harmonisering" tar innen EEC. De regler som allerede er innført kan gi et grunnlag for å besvare dette spørsmålet.

EEC har vedtatt 2 bestemmelser om miljøvern siden fellesskapet ble etablert. Det er bestemmelser om støy og eksosgasser fra biler (vedtatt 6/2 1970). For lastebiler over 12 tonn, eller med over 200 hestekrefter, er støygrensen fastsatt til 91 decibel (dBA), for lastebiler over 3,5 tonn til 89 dBA, og for passasjerbiler til 82 dBA. Disse data angis fordi de forteller adskillig nettopp om harmoniserings-standarden. Støy på 91 dBA vil nemlig gi fare for hørselsskader allerede etter 2 timers daglig eksponering, mens 82 dBA kan tåles i ca. 10 timer pr. dag. Når vi i tillegg vet at middel støybelastning i bygater ved over 1000 kjøretøy pr. time er 70–80 dBA, så forekommer det unektelig betenkelig å sette så høy grense. Til sammenligning kan nevnes at bruk av telefon er vanskelig eller umulig ved støynivå over 60 dBA. Den internasjonale standardiseringsorganisasjon ISO anbefaler en norm for dagmiddelnivå og nattstøytopp på 45 dBA i boligstrøk. Når vi så videre vet at halvparten av innbyggerne i Vest-Tyskland klager over støy, og at bilene forårsaker 84 % av denne støyen (iflg. Max Planck instituttet), så gir det grunn til alvorlig bekymring for EEC, myndighetenes vilje og mulighet til selv å gjennomføre enkle, effektive lovbestemmelser på dette feltet.

Hva angår bestemmelsene om bilutslipp, så er de mindre strenge enn de tilsvarende for USA. I betraktning av at luftforurensningene i USA økte fra 1969–1970 på grunn av det økende antall biler, tross for rens tiltakene, gir også dette grunn til bekymring for effektiviteten av EEC's regler. Det er forøvrig i denne forbindelse bemerkelsesverdig at også europeiske bilfabrikker produserer motorer som tilfredsstiller de amerikanske kravene — men disse motorer monteres bare inn i biler bestemt for markeder hvor disse strenge kravene gjelder.

Ytterligere grunn til bekymring gir det ellers når man f.eks. leser i den franske regjeringens memorandum av 20/1. d.å. (som svar på EEC-kommisjonens miljøvernrapport), hvor det bl.a. heter at "man må gi bilindustrien den nødvendige utsettelse for å tilpasse seg". Det er riktignok forsiktig uttrykt, men sammenholdt med EEC-myndighetenes tannløse tiltak hittil i spørsmålet om forurensninger, er det grunn til å frykte en enda langsommere takt i tiltakene på dette feltet.

4.6. Den almindelige situasjon i EEC-området når det gjelder natur og miljø.

Ser vi på den almindelige situasjon for natur- og miljø i de land som faller innenfor EEC's myndighetsområde, springer det også her i øynene hvor svakt disse interessene i realiteten står i dette området.

De tradisjonelle estetiske hensyn og rekreasjonsinteresser har riktignok lange tradisjoner, meget lengre enn i Norge, og man er på den bakgrunn meget aktive på områder som vern av plantearter, dyr og naturområder. Således vurderes f.eks. vern av fosser som vi ville betrakte som bekker, som en viktig sak. Men det forhindrer allikevel ikke at det er forurensningene og det enorme press på arealene som totalt dominerer forholdet til naturen i EEC-landene.

Et uttrykk for denne situasjonen er det f.eks. at byene Bryssel og Antwerpen er helt uten kloakkrenseanlegg og i Belgia som helhet slippes 80 % av kloakken urensset ut (Doc. 3080 COE). I de store byene i Vest-Tyskland er sykdomsfrekvensen nesten 60 % høyere enn gjennomsnittet, hvilket vesentlig skriver seg fra forurensningene, og barna i Ruhr-distriktet blir endog direkte hemmet i sin vekst av samme grunn (Bundestags-kommisjon juni 1971). En rekke skandaler med forgiftning av drikkevannet fra industriavfall har forekommet på grunn av utilstrekkelige renovasjonstiltak. De kontinentale elver rangerer da også blant verdens største åpne kloakker. Og med hensyn til luftforurensninger ligger Vest-Tyskland idag som nr. 2 i verden, nest etter Japan, og hovedbidraget til dette gir transportsektoren (60 %), der bilen er dominerende.

Vel har f.eks. Frankrike fått sitt eget miljøverndepartement, men det forteller adskillig mer om den reelle prioritering av natur- og miljøvern, når man får vite at budsjettet for dette departementet utgjør 1 promille av statsbudsjettet, mens overlydsflyet Concorde — som deler verdensrekorden for natur- og miljøødeleggende enkeltgjenstander på den sivile sektor med det russiske TU 144 — beregnes å koste Frankrike og Storbritannia ca. 13 milliarder kr., dvs. 100 ganger det som tildeles natur- og miljøverntiltak. Men så dreier det seg jo til gjengjeld her om stormaktsprestisje.

4.7. Den videre utviklingen innen EEC-området.

Skal man legge de offisielle prognoser, planer og prosjekter til grunn, kan det forutsies at utviklingen innen EEC-området i årene fremover stort sett vil følge de samme linjer som hittil.

Presset på økosystemet og ressursene vil fortsatt øke sterkt. Industrien i Vest-Tyskland f.eks. planlegger å fordoble energiproduksjonen hvert 10. år, og dermed økes også ressursbruken og miljøproble-

mene sterkt. Og når det gjelder transportsektoren er det f.eks. karakteristisk, at mens man er klar over at jernbanetransporten forbruker mindre areal, gir mindre miljøproblemer og nesten ingen forurensning, og også forbruker mindre råstoffer og energi — samtidig som man erklærer at man vil øke denne transporten — forutsetter ikke desto mindre EEC-landenes egne eksperter i sine prognoser at veitransporten vil øke fremfor jernbanetransporten, prognoser som da vel å merke nettopp legges til grunn for den faktiske planlegging av vei- og jernbaneutbyggingen.

Sammenfattende må vi altså slå fast at natur- og miljøvernet innen EEC-området har enormt store oppgaver å ta fatt på, og det er naturlig og gledelig at forståelsen av dette begynner å våkne. Men det skjer uten sammenligning mer innenfor opinionen i de enkelte land enn blant politikerne og i EEC-organene. Derimot har det i Europarådet — som altså ikke er noe EEC-organ, og hvor også Norge er medlem — vært adskillig mer forståelse for den virkelige betydning av natur- og miljøvern, og institusjonen har gjort litt av en pionerinnsett hva utredninger angår.

Innen EEC er det imidlertid, som vi jo har påpekt, mange kryssende hensyn å ta, hvorfor tiltakene naturlig nok alltid kommer sent og ikke er omfattende nok. Til tross for de åpenbare samfunnsmessige fordeler ved f.eks. enkle rensetiltak skjer disse allikevel svært langsomt.

På denne bakgrunn er det da også liten grunn til å tro at nye land som måtte tre inn som medlemmer av EEC, skulle få løst sine problemer lettere ved slikt medlemskap, enn det har vært for de eksisterende EEC-land. Derimot er det, som vi har fremholdt, adskillig grunn til å anta det motsatte, fordi EEC som *organisasjon* jo overhodet ikke er bygget opp for å løse slike problemer som natur- og miljøvern, men nettopp for å realisere en politikk som *skaper* slike problemer.

Et tस्पisk uttrykk for hvor ubehjelpelig denne organisasjon er når det gjelder å løse disse problemene, er det f.eks. at man nu i en årrekke har vært opptatt av spørsmålet om å rense elven Rhinen — som berører hele 5 av 6 EEC-land — men praktisk talt ikke er kommet et skritt lenger, alt mens elven tømmer ut stadig større mengder av giftstoffer. Eller vi kan tenke på det nederlandske giftskipet sist sommer, hvor det ble erklært at man "ikke hadde regler og lovhjemmel til å stanse skipet", og når det i dette tilfelle faktisk ble stanset, skyldtes det utelukkende det moralske påtrykk for naturvernopinionen, innen som utenfor EEC-landene.

På denne bakgrunn er det da heller ingen grunn til å tro at de forhold i EEC-land som gir forurensninger i andre land, som f.eks. Norge, vil rettes på noe raskere ved norsk medlemskap enn uten. Disse fler-nasjonale natur- og miljøvernpro-

blemer følger jo forøvrig ikke grensene mellom eksisterende og potensielle EEC-land og land utenfor denne organisasjonen, men går på kryss og tvers av disse grensene. Således uttalte den tyske innenriksminister Genscher nylig (i Europarådets konsultative forsamling 21/1 d.å.), at arbeidet med natur- og miljøvern "ikke kan stanse ved EEC's grenser. Det ville være uforenlig med ekte miljøpolitikk, som er en global utfordring". Og i samme retning konkluderer den ovenfor omtalte Spinelli-rapporten, når den fremholder at det i natur- og miljøvernsspørsmålene må etableres samarbeide med land utenfor EEC, da disse spørsmål dreier seg om problemer som EEC ikke kan løse alene.

5. Konkretisering av Norges situasjon.

5.1. De nasjonale og lokale natur- og miljøvernproblemer.

Allerede med det som ovenfor er sagt generelt om EEC som organisasjon, er det selvfølgelig også sagt adskillig om vårt eget lands stilling som medlem eller ikke av EEC, når det gjelder natur- og miljøvernsspørsmålene. Men la oss i det følgende se litt mer konkret og i enkeltheter på de konsekvenser et EEC-medlemskap for Norge vil kunne ha på disse områder.

For det første har vi de natur- og miljøvernsspørsmål som er begrenset til vårt land, og som ofte er rent lokale i sin art, og derfor også må løses på et lokalt plan, f.eks. av kommuner eller bedrifter. Slike spørsmål må jo løses enten vi står innenfor eller utenfor EEC. Det kan i den forbindelse være aktuelt med lokalt strengere bestemmelser i mer belastede strøk av landet, og der hvor økosystemene er spesielt følsomme. Virkemidler som avgiftsbeleggelse av varer fra forurensende industri i utlandet, med øremerking av avgiften for jord- og skogbruksformål (begrunnet i de skadevirkninger slik industriproduksjon medfører nettopp for skog og jord), er f.eks. blant de tiltak som kan tenkes gjennomført, og likeledes importrestriksjoner for skadelige produkter. Men vil slike og lignende tiltak være mulige hvis vi blir medlem av EEC?

Dersom vi er medlem av EEC må vi nemlig rette oss etter de direktiver og de standarder som blir vedtatt og mister muligheten til å føre en *selvstendig* politikk med strengere eller mildere virkemidler tilpasset situasjonen. Vi minner i den forbindelse om de ovenfor omtalte tilfeller fra Vest-Tyskland, som åpner så meget mer uhyggelige perspektiver, som nettopp "konkurranseforrykende" og "diskriminerende" avgifter og restriksjoner i mange forbindelser nettopp kan tenkes å være meget tjenlige og anvendelige virkemidler i

natur- og miljøvernpolitikken, når det gjelder de nasjonale og lokale problemer.

5.2. De internasjonale natur- og miljøvernproblemer.

De fler-nasjonale problemer som også berører vårt land, som sur nedbør, biocider i nedbøren, generell havforurensning, oljeforurensning, dumping av miljøgifter i havet osv., må naturligvis også løses ved fler-nasjonale, i mange tilfeller nødvendigvis globale tiltak. De færreste av disse problemene er overhodet knyttet til EEC-landene, som tross alt bare omfatter halve Europa, og målt i folketall bare 1/10 av jordens befolkning. For de største og viktigste problemene er altså denne organisasjon uhenksom allerede av den grunn at den representerer en altfor liten enhet (ved siden av andre grunner, som vi har påpekt ovenfor), noe det som referert også gis uttrykk for innen EEC og EEC-landene selv.

Men dertil kommer, hva Norge angår, at mange av våre viktigste natur- og miljøvernproblemer av flernasjonal art dels omfatter andre land enn dem som idag er eller kan tenkes å bli medlemmer av EEC. Og når det gjelder de problemer som særlig refererer seg til de nåværende eller mulige EEC-land, som den svovelholdige nedbør, har vårt land det mest naturlige interessefellesskap med land som ikke er medlemmer av EEC, nemlig Sverige og Finland. Avtaler mellom disse landene som skades og de landene som forårsaker skadene er både ønskelig og nødvendig og bilaterale avtaler om forurensning er allerede inngått mellom Finland og land utenfor EEC.

Havvannet utenfor Norge forurenses internasjonalt av utslipp til Østersjøen fra Sverige, Finland, Sovjet, Polen, Øst-Tyskland, Vest-Tyskland og Danmark. En annen hovedstrøm fører vannet fra

Den meksikanske gulf tvers over Atlanterhavet og opp langs kysten av Nord-Norge. En tredje strøm fører næringsstoffer opp fra dypet langs kanten av kontinentalsokkelen. Med alle disse strømmene følger miljøgifter og tiltak for å begrense virkningen på fiske- og fugleliv må derfor selvsagt treffes på en langt videre basis enn innen EEC.

Av den grunn er det da også fullstendig virkelighetsfernt å resonnerer, slik enkelte synes å gjøre i EEC-debatten her hjemme, som om løsningen av natur- og miljøvernproblemer nærmest skulle være betinget av "overnasjonale organer" i EEC, eller andre organer av samme type. Hvis dette forøvrig hadde vært tilfelle, da ville situasjonen virkelig være fatal, og vi kunne like godt se den globale økokatastrofe i øynene.

5.3. Konkurransesevne og natur- og miljøvernspørsmål.

Vil norsk industris konkurransevne svekkes, hvis vi forblir utenfor EEC, og skal løse våre egne natur- og miljøproblemer på nasjonalt grunnlag?

For det første er det naturligvis fullt mulig å stå utenfor EEC og allikevel innføre bestemmelser i takt med EEC. For det annet kan vi godt innføre egne, strengere bestemmelser enn resten av verden, uten å måtte finansiere dette over vareprisene. Regningen må presenteres et sted, men allerede idag er det et sterkt ønske fra Norges industriforbundets side at staten skal bidra til investeringsstøtte for slike tiltak. Dette vil si at det allerede nå iverksettes tiltak for å unngå å heve vareprisene med et beløp tilsvarende renseomkostningene.

For å få en ide om størrelsesordenen av de beløp det her er tale om, kan vi se på Norges utenrikshandel for 1970 og på Industriforbundets utredning om rensetiltak i norsk industri (reviderte overslag pr. februar 1972):

INDUSTRIGREN	EKSPORTVERDI/ÅR
Tremasse, papir etc.	2096 mill. kr.
Aluminium	1852 mill. kr.
Sildemel	348 mill. kr.
Jern, ferrosilicium	1280 mill. kr.

ÅRLIG INVESTERINGS-BEHOV (i 10 år) i rensetiltak.

65 mill. kr.
20 mill. kr.
11 mill. kr.
40 mill. kr.

Disse industriene er både sterkt eksportorienterte og har et stort forurensningsproblem. Dersom vi antar at hele rens budsjetten skal bæres av eksportvarene, utgjør dette ca. 3 % av eksportverdien. Dersom industriens samlede rensbehov skal bæres av landets samlede eksport, får vi en investeringsutgift over 10 år på 160 mill.kr. pr. år sammenlignet med en samlet eksportverdi på 15740 mill.kr. i 1970. Her er det ikke korrigert for

høyere eksportverdi i 1972 der Industriforbundets tall er hentet fra og ikke for inntekter ved avgiftsbelegning av varer fra forurensende utenlands industri. Heller ikke er driftsutgifter tatt med.

Driftsutgiftene er i alle tilfelle meget mindre enn investeringsutgiftene, og i enkelte industrier gir faktisk rensetiltakene gevinst, fordi produktionsprosessene blir modernisert samtidig med

ombygning for renseanlegg, og fordi en hel del stoffer som før gikk til spille blir tatt vare på og solgt eller ført tilbake i prosessen. I tillegg kan man regne med gevinster som ikke viser seg i bedriftens regnskap, men ved besparelser over kommune- og statsbudsjett.

Vi ser altså at de summer det er tale om, som kan skape konkurranseforvridning ved ensidige norske rensetiltak, er meget små i forhold til eksportverdien, og at disse summene kanskje i alle tilfeller vil bli søkt dekket ved bidrag fra staten og ikke over vareprisene enten vi står innenfor eller utenfor EEC.

Konkurranseforvridning ved at utenlandske, miljøfiendtlige produkter blir avgiftsbelagt eller forbudt på det norske marked er selvfølgelig ikke noe problem i og for seg. Men dersom vi går inn i EEC, fraskriver vi oss altså nettopp slike virkemidler i miljøvernpolitikken.

5.4. Eiendomsretten til og forvaltningen av naturressursene.

I og med prinsippene om den frie kapitalbevegelse og etableringsrett etc. vil et EEC-medlemskap for vårt land også få vidtrekkende konsekvenser for eiendomsretten til og forvaltningen av naturressursene innenfor landets grenser. Det gjelder da både ressurser som mineraler og f.eks. arealer for bebyggelse. Det ikke-diskrimineringsprinsipp som vi her vil måtte praktisere, vil således favorisere kapitalsterke utenlandske kjøpere, med den konsekvens at vi ikke får hånd om disponeringen av slike ressurser innenfor rammen av de nasjonale lovbestemmelser som bare tar sikte på landets egne innbyggere. (Forøvrig henvises det for en nærmere utredning av dette spørsmål til kapitlet om "Etableringsrett, arbeidskraftsbevegelse og kapitalbevegelse".)

Et av vårt lands sterkeste ressursaktiva er energien, og et viktig spørsmål – også med hensyn til natur- og miljøvern – er derfor hva som vil kunne skje på dette felt ved et eventuelt medlemskap i EEC. Det er naturlig å ta utgangspunkt i en del fakta:

1. Vi har fått lagt opp, men vel å merke ennå ikke fått vedtatt, en verneplan for våre vassdrag, som binder en ikke ubetydelig energiressurs (ca. 25 % i forhold til hva som er utbygget idag.)

2. Vi har meget store olje- og gassforekomster i vår del av Nordsjøen.

3. EEC har et stort energiunderskudd. Importen utgjør en stadig større del av det totale energiforbruket. I 1960 ble det importert 27 % av totalt forbruk, i 1968 hele 60,9 %.

Norges energiresserve vil således klart være av meget stor betydning for fellesskapet, med dets stadig stigende energibehov. Jo større energiressur-

ser et område har innen sine egne grenser, jo mindre sårbart er det, og for dette gjelder det selvsagt ingen unntagelse for EEC som tollunion, hvor siktemålet fremfor alt er den videre økonomiske og politiske union.

Å kunne få sikker adgang til de norske energiressurser må altså fremstå som et overordentlig viktig mål for EEC, og ved de prinsipper for ikke-diskriminerende etableringsrett etc., som Roma-traktaten fastslår, har det også de nødvendige midler til å oppnå dette mål – hvis vårt land blir medlem av EEC.

Det tør i den forbindelse være ganske typisk, at da statsminister Bratteli hadde hatt sin samtale med de franske toppolitikere under sin rundreise til EEC-hovedstedene i januar i år, ble det i det ellers intetsigende kommunike som ble sendt ut, dog uttrykkelig referert at det i franske industrikretser var sterk interesse for å delta ved utnyttelsen av oljen på den norske kontinentalsokkel. (For en nærmere utredning av Norges forhold til EEC når det gjelder energipolitikken på dette område, henvises til kapitlet om "Energipolitikken".)

5.5. Konsekvenser for natur-, miljø- og livsform ved norsk EEC-medlemskap.

Når det gjelder spørsmålet om konsekvensene for natur og miljø av norsk tilslutning til EEC, kan det være nærliggende å ta utgangspunkt i de tanker som er fremlagt i den såkalte Colonna-planen (memorandum fra EEC-kommisjonen om industripolitikken). Planen omhandler regional samordning av industripolitikken, med sikte på å utnytte ressursene mest mulig "rasjonelt". Her planlegges f.eks. kyst- og jordbruksbefolkningen brukt som arbeidskraft i en strukturrasjonalisert industri. De utgjør, som det heter, det "naturlige arbeidskraftspotensial". En logisk følge av dette er da f.eks. reisning av kraftkrevende industri med basis i oljeprodukter og "billig" vannkraft. Denne omstillingen av jordbrukere og fiskere til industriproletariat er forøvrig ikke bare en smertefull prosess sosialt sett, men den har – som vi har påpekt ovenfor – også alvorlige konsekvenser for natur- og miljøverninteressene.

La oss se nærmere på noen av disse konsekvensene.

EEC's store energibehov vil måtte føre til et øket press på utnyttningstakten når det gjelder olje- og gassforekomstene i Nordsjøen. Dette er ytterst uheldig både p.g.a. forurensningsfaren og fordi vi ikke har noe godt planlagt mottagerapparat på kysten. En langsom, vel planlagt, regulert utnyttelse av Nordsjøforekomstene vil bli vanskeliggjort innen EEC. Videre vil oljen innen EEC hovedsakelig bli brukt til sterkt forurensende og ressursødende formål, f.eks. bensin og plaststoffer. Det

ville være gunstig om Norge kunne få hånd om produktutviklingen på dette område, med sikte på fremstilling av andre typer produkter, idet olje også kan brukes som råstoff for mat, dvs. proteiner. Det kan videre vise seg at andre, mindre forurensende oljeprodukter, kan gi like gode inntekter som plaststoffer og bensin.

EEC-medlemskap for vårt land vil føre til et øket press på våre oljeressurser, og derved en forsert utbygging. I all diskusjon om utnyttelsen av nettopp oljeressursene er det forøvrig ganske karakteristisk, at det i alle offisielle uttalelser om utvinning og foredlingsprosjekter, knapt er blitt reist det spørsmål om vi overhodet har rett til idag — med tanke på de fremtidige generasjoner — å kaste oss over disse begrensede og dyrebare ressurser for å utnytte dem maksimalt etter dagens markedspris. Og man har også hørt lite om den meget nærliggende konsekvens av denne utnyttelse, som er mer nærliggende jo mer den blir forsert, at det — som enkelte økologer allerede har pekt på — kan komme til å innebære et være eller ikke være for fiskebestanden i Nordsjøen.

Fra et naturvernsynspunkt er det altså all grunn til å stille seg kritisk til et norsk EEC-medlemskap hva angår utnyttelsen av våre energiressurser på havbunnen.

Men konsekvensene er ikke mindre alvorlige når det gjelder de menneskelig miljøverdier. Den nevnte plan om en regional samordning av industripolitikken (Colonna-planen) med dertil hørende kraftkrevende industri i Norge, vil føre til en øket sentralisering med konsentrasjon av bosetting også i vårt land, noe som vil påskynde avfolkningen i utkantområdene og samle befolkningen i de større byer og noen få industrisentra i hver landsdel.

I denne forbindelse skal vi da også ta i betraktning at vi ved inntreden i EEC mister de vesentligste midler til å motvirke en slik utvikling, som de ulike typer av produksjonsstøtte (som er forbudt f.eks. ifølge Roma-traktatens artikkel 92). Den regionalpolitikk som drives i EEC er da også preget av dette, og er mer en sosialpolitikk enn en distriktpolitikk som tar sikte på å understøtte og utbygge en bedrifts- og markedsøkonomisk "ulønnsom" næring, ved siden av at den overhodet går mer ut på å lette presset på de største sentra, enn på å hindre avfolkningen i det vi kaller utkantdistrikter. Typisk for denne regionalpolitikk er f.eks. Frankrike, hvor det man er opptatt av er å minske presset på hovedstaden Paris ved å bygge ut regionen omkring Lyon og Lille, hvilket ville svare til at vi i Norge skulle bedrive en *distriktpolitikk* med det siktemål å ytterligere bygge ut Bergen, Trondheim — og f.eks. Fredrikstad/Sarpsborg.

Men også når det gjelder den energiressurs vi har i våre vassdrag vil EEC's store energibehov og behov for å reise kraftkrevende industri måtte virke som et press. Og dette press på vannkraftressursene skal iallfall ikke gjøre det mindre vanskelig enn det allerede er å få vernet uberørte naturområder av uvurderlig verdi for både de nuværende og ikke minst de fremtidige generasjoner i vårt land (fordi det her i det vesentlige dreier seg om irreversible naturødeleggelser). Sterkt verneverdige områder vil da komme i enda meget større fare for å bli utbygget enn tilfellet er idag.

Vi må altså kort sagt konkludere vår betraktning over energiressurser og -utbygging med at et eventuelt norsk medlemskap i EEC vil forsterke faren for vesentlige natur- og miljøverdier. Vel kan en slik utvikling også komme til å skje om vi forblir utenfor organisasjonen, men vi vil da ha meget større muligheter for å kunne avverge den, i det minste ved at vi selv kan bestemme utbygningstakten. (I denne forbindelse må det forøvrig understrekes at vi overhodet ikke vil få noen vanskeligheter med å eksportere energi såvel som olje og oljeprodukter, dersom vi forblir utenfor EEC. EEC's energiunderskudd er så stort, og vil forbli det, at noen tollbarriere å snakke om vil være utenkelig. Tvertimot vil vår posisjon her kunne utnyttes til å skaffe oss fordeler på andre områder, f.eks. for fiskeprodukter.)

Ved eventuelt medlemskap i EEC vil sterke kapitalkrefter på kontinentet i større grad søke å komme inn på det norske kapitalmarkedet, slik at norske bedrifter blir integrert i større utenlandske konserner. Dette vil kunne ha til følge at beslutningsmyndigheten over bedriften, hva gjelder produktutvikling, rasjonalisering osv., ja dens være eller ikke være, flyttes ut av Norge (slik det f.eks. har skjedd i aluminiumsindustrien, elektrisk industri og bilfirmaer). Og dette får direkte følger for f.eks. bosettingsstrukturen i landet, idet vi på denne måten heller ikke får hånd om den.

Vel er sentralisering og integrering en prosess som også foregår i dagens Norge. Men vi mener at for å kunne styre den prosessen, og i særdeleshet kunne motvirke de skadevirkninger som den medfører når det gjelder natur, ressurser og miljø, må vi selv ha råderett over både styringsmulighetene og virkemidlene — og det vil vi ha utenfor, men ikke innenfor EEC. Ja, den prosess det her er tale om — i retning av konsentrasjon og sentralisering — bør stanses opp, og på lengre sikt vendes. Dette er nemlig den eneste forsvarlige målsetting for en økologisk og miljømessig begrunnet industri- og distriktpolitikk.

KAP. 9. SOSIALPOLITIKK

- 1. Innledning
- 2. Romtraktaten og sosialpolitikken
- 3. Sosial standard og sosial innsats i EEC
 - 3.1. Sosialfondet
 - 3.2. Trygd for vandrearbeidere
 - 3.3. Sosiale utgifter
 - 3.4. Trygdesystemene
- 4. Sosialmedisinske spørsmål i arbeidslivet
 - 4.1. Strukturrasjonalisering
 - 4.2. Marginalgruppens problemer
 - 5. Helsevesen og helsepersonell
 - 5.1. Autorisasjonskrav for helsepersonell
- 6. Legemiddelforsyningen
 - 6.1. Legemiddelkontroll
 - 6.2. Priskontroll
 - 6.3. Reklame

Ved eventuelt medlemskap i EEC vil sterke kapitalstrømmer på kontinentet i større grad søke å komme inn på det norske kapitalmarkedet, slik at norske bedrifter blir utsatt for større utenlandske konkurser. Dette vil kunne ha til følge at beslutningsmyndigheten over bedriften, dvs. gjeldende fakturering, resonnementer osv., ja dens værdi etter ikke blir flyttet ut av Norge (slik det f.eks. har skjedd i aluminiumsindustrien, elektrisk industri og bilindustri). Og dette får direkte følger for f.eks. besattingsstrukturen i landet, idet vi på denne måten heller ikke får hånd om den.

Ved en samlet innføring av integrering en prosess som også foregår i dagens Norge. Men vi mener at det å kunne styre den prosessen, og i særdeleshet kunne motivere de skattebetalere som den medfører når det gjelder natur, ressurser og miljø, må vi selv ha rådet over både styremulighetene og vilkårene — og det vil vi ha utretning, men ikke innenfor EEC. Ja, den prosess det her er tale om — i retning av konkurser og samlet innføring — bør stanses opp, og på lang sikt vendes. Dette er nemlig den eneste forvaringsmæssige betydning for en økologisk og miljømessig bevaring industri og distriktpolitikk.

ville være gunstig om Norge kunne få hånd om produktiviteten på dette område, med sikte på utnyttelse av andre typer produkter, idet ofte også kan brukes som råstoff for mer, dvs. proteindyrking. Det kan videre vise seg at mindre, mindre forurensete oljeprodukter, kan gi like gode resultater som plaststoff og bensin.

EEC-medlemskap for vårt land vil føre til et behov på våre oljeprodukter, og dermed en utnyttelse av vår oljeforsyning. I all diskusjon om utnyttelse av oljeforsyning er det forøvrig ganske viktig, at det i alle offentlige utredninger om utnyttelse og fordeling av oljeforsyning, knyttet til utnyttelse og fordeling av oljeforsyning, er det spørsmål om vi overholder bare til disse medlemskap på de fremtidige forbruksnivåer — i første og over disse begrensede og dyrkbare ressurser for å utnytte dem maksimalt etter dagens markedspris. Og man bør også ha i minne at nødvendige konsekvenser av denne utnyttelse, som er mer nødvendige jo mer den blir utnyttet, at det — som enkelte økonomer allerede har påpekt — kan komme til å innebære et visst økt behov for innsparinger i Nordisjen.

For et arbeidsmarkedsproblem er det altså å finne ut i hvilke grad kan et norsk EEC-medlemskap gi en større utnyttelse av våre ressursene på arbeidsmarkedet.

Men konsekvensene er ikke mindre alvorlige når det gjelder de menneskelige miljøforhold. Den store plan om en regional samordning av industri og økonomi (Colonna-plannen) med dens regionale utviklingsplaner i Norge, vil føre til en sterk konsentrasjon med konsentrasjon av bosetting og i vårt land, noe som vil påkynne avfolkningsplaner og noen få industriplaner i hver landsdel.

I denne forbindelse skal vi da også ta i betraktning at vi ved medlemskap i EEC mister de vesentligste midler til å motivere en slik utvikling, som de ulike typer av produktionsstøtte (som er forbyrdt i EEC, f.eks. i følge Roma-traktatens artikkel 92). Den regionalpolitikk som drives i EEC er da også preget av dette, og er mer en sosialpolitikk enn en distriktpolitikk som tar sikte på å understøtte og utbygge en bedrifts- og markedsøkonomisk "ulønnsom" utnyttelse ved siden av et land overhodet går mer ut på å lette presset på de største sentrale og på å hindre avfolkningsplaner i det vi kaller distriktpolitikk. Typisk for denne regionalpolitikk er f.eks. Frankrike hvor det man er oppgitt av et minste prosent på overstaten Paris ved å bygge ut regionen omkring Lyon og Lille, hvilket ville svare til at vi i Norge skulle bedrive en distriktpolitikk med det siktemål å ytterligere bygge ut Bergen, Trondheim — og f.eks. Fredrikstad/Sørbygd.

KAP. 9. SOSIALPOLITIKKEN

— konsekvenser ved eventuelt norsk EEC-medlemskap

1. Innledning

En vurdering av de sosialpolitiske følger av norsk EEC-medlemskap må basere seg på prognoser og forutsigelser ¹⁾. Forutsigelsene må bygge på tilgjengelige data og den utviklingstendens de antyder for fremtiden. Derfor kan en ikke vente sikre og objektive vurderinger, men formodninger bygget på aktuelle fakta sammenholdt med ens sosialpolitiske grunnsyn. Det er beklagelig at dette poenget ikke blir omtalt i Regjeringens markedsmeldinger, i Stortingsmeldingene om EEC-spørsmålet og i Utenriksdepartementets brosjyre om EEC og sosialpolitikken ²⁾. Av disse skriftene kan en få inntrykk av at myndighetene med sikkerhet kan si at de sosialpolitiske følgene blir ubetydelige.

Myndighetene har også hevdet at EEC-medlemskap er nødvendig for at Norge skal kunne ha økonomisk grunnlag for å løse våre framtidige sosiale og medisinske utfordringer. Bortsett fra at "økonomi-argumentet" for EEC-medlemskap er tvilsomt, er ikke økonomisk vekst en tilstrekkelig betingelse for å løse fremtidige medisinske og sosiale problemer. En nødvendig betingelse er derimot bedre økonomiske kår for de vanskeligstilte, og sterkere sosialpolitiske virkemidler. Og dette krever andre økonomiske virkemidler enn dem EEC-medlemskap kan tilby. Det sentrale virkemiddel for å bedre folkehelsen i Norge i dag er en omprioritering av ressursene fra den avhjelpende til den forebyggende sektor av sosialpolitikken, som bare kan skje ved en planmessig tilrettelegging av industri-, landbruks-, fiskeri- og distriktspolitikk med forebyggende tiltak for øye. En slik politisk og økonomisk styring gir EEC-medlemskap lite rom for.

2. ROMA-TRAKTATEN OG SOSIALPOLITIKKEN

Roma-traktaten ³⁾ tar utgangspunkt i de rådende økonomiske og politiske forhold i EEC's medlemsland og tar sikte på en videreutvikling på grunnlag av denne samfunnsform. Dermed bryter Roma-traktaten klart med den økonomiske, politiske og sosialpolitiske måloppfatning til brede grupperinger i det norske folk: arbeidere, funksjonærer, bønder og fiskere.

For norsk sosialpolitikk i vid forstand blir Roma-traktatens økonomiske orientering vesentlig. Men dessuten har Traktaten artikler som spesielt

omhandler sosialpolitiske tiltak. Artikkel 117, 1. avsnitt, lyder:

"medlemsstatene er enige om at det er nødvendig å fremme en bedring av arbeidstakernes leve- og arbeidsvilkår for derved å muliggjøre en utjevning på et stadig høyere nivå".

Både artikkel 117 og de øvrige sosialpolitiske artiklene er preget av runde formuleringer som ikke angir presist hvilken sosialpolitisk målsetting EEC-organene arbeider etter. I alle fall kommer ikke de ideer klart til uttrykk som er bærende i norsk sosialpolitikk.

Traktatens sosialpolitiske bestemmelser er særlig konsentrert om arbeidslivet. Artikkel 118 pålegger Kommisjonen å fremme samarbeid på områdene sysselsetting, lovgivning om arbeidsforhold og arbeidstvister, yrkesopplæring og videreutdanning, sosial trygghet, vern mot arbeidsulykker og yrkesykdommer, organisasjonsrett og kollektive forhandlinger mellom arbeidsgivere og arbeidstakere — de såkalte "sosialpartnere". Det forhold at arbeidslivets problemer prioriteres i sosialpolitikken har klar sammenheng med Roma-traktatens næringspolitiske prioritering.

De generelle artiklene (117 — 122) antyder ulike oppgaver i sosialsektoren, men anviser ikke virkemidler til å gjennomføre dem. Sosialpolitiske tiltak i medlemslandene vil i høy grad være bestemt av følgene av EEC's økonomiske politikk.

Traktatens generelle bestemmelser om tilnærming mellom lovverkene (artiklene 100 — 102) vil om nødvendig kunne tas i bruk for å befordre medlemslandenes harmonisering av sosiallovgivningene.

Endelig har Traktaten spesielle artikler som 123 — 128 om Det europeiske sosialfond (et sysselsetningsfond), 48 — 51 om fri bevegelighet av arbeidskraft, 57 om etableringsrett for helsepersonell som er selvstendige yrkesutøvere, 37 om statlige monopoler som er spesielt aktuelt for legemiddelomsetning og -kontroll samt alkoholomsetning.

Roma-traktatens sosialpolitiske bestemmelser forteller lite om den sosialpolitiske situasjon i EEC-landene.

3. SOSIAL STANDARD OG SOSIAL INNSATS I EEC

EEC-kommisjonen har et generaldirektorat for sosiale spørsmål. Herfra organiseres det fellesskapelege sosialpolitiske samarbeid. Generaldirektoratet har avdelinger for arbeidsmarkedsspørsmål, atføring og omskolering, sosial trygghet og sosiale tiltak, leve- og arbeidsforhold, strålehygiene, vernetiltak på arbeidsplassene og yrkesmedisin.

Disse arbeidsområdene svarer til de sosialpoli-

tiske artiklene i Roma-Traktaten, traktaten for Euratom og for Den europeiske kull- og stålunionen. Gjennom permanent utrednings- og informasjonsarbeid tar Kommisjonen sikte på å normere sosialpolitiske regler og tiltak i EEC-området. En del av dette arbeid er oppstillingen av et såkalt europeisk sosialbudsjett. Dette vil ikke bli juridisk bindende, men er tenkt som en ramme for koordinering av den avhjelpende sosialpolitikken. Den *faktiske* harmonisering av sosialpolitikken skjer som nevnt ved den økonomiske politikk, som skaper behov for en frivillig koordinering av de sosiale hjelpetiltak blant medlemsstatene. I den senere tid har EEC-organene understreket denne sammenheng⁴).

3.1 Sosialfondet

Det europeiske sosialfond skal bidra til finansiering av tiltak for arbeidere som rammes av strukturendringene i næringslivet og av arbeidsløshet, men bidrar også aktivt til å fremme arbeidskraftens geografiske og yrkesmessige mobilitet, og har dermed også avhjulpet næringslivets "strukturproblemer". Sosialfondet har inntil 1971 ytt støtte for tilsammen 1.1 milliarder kroner, og ca. 600 000 arbeidstakere har blitt omskolert. Etter vedtak i Ministerrådet i 1971 skal Det europeiske sosialfond omorganiseres noe og få en mer aktiv rolle. Arbeidstakere i vanskeligstilte distrikter og næringer, samt funksjonshemmede skal tilgodeses mer. Årsbudsjettet skal økes til 1.4 milliarder kroner. Men det er ingen planer om varig stønad til marginale eller vanskeligstilte grupper av arbeidere.

Det er vanskelig å forutse de nye reglens virkninger. Også etter de nye regler vil fondet bli en demper for de sosiale følgene av den økonomiske politikken.

3.2 Trygd for vandrearbeidere

EEC har gjennomført en trygdeordning for vandrearbeidere fra andre EEC-land. Denne gruppen fremmedarbeidere får de samme rettigheter som den stedlige befolkning m. h. t. løpende trygderettigheter (f. eks. sykepenger), mens opp-tjente rettigheter fra vertslandet og andre EEC-land blir summert for varige trygdeytelser (f. eks. alderspensjon). Ved et eventuelt norsk medlemskap i EEC vil en slik ordning i Norge medføre trygdetekniske tilpasninger av rent administrativ art. Men trygdeordninger for fremmedarbeidere kan gjennomføres i Norge uavhengig av norsk EEC-medlemskap.

I 1968 - 69 var det ca. 3 millioner registrerte fremmedarbeidere i EEC-landene, hvorav ca. 1 million fra medlemsland. Tallet på fremmedarbeidere fra tredjeland øker stadig, mens andelen fra

EEC-land minker (20 % i 1970). Den overveiende del av fremmedarbeiderne fra tredjeland er ufaglærte hjelpearbeidere. Som gruppe har de en økonomisk og sosialt ugunstig situasjon i forhold til den lokale befolkning. De har ingen traktatfestede rettigheter som vandrearbeidere fra EEC-land ifølge Roma-traktatens artikkel 51 og forordningene 3 og 4 (1958). Ved norsk medlemskap vil den frie bevegelighet av arbeidstakere kunne øke innslaget av utenlandske arbeidere i Norge og øke tallet på norske arbeidstakere i utlandet.

I april 1971 oversendte Kommisjonen dokumentet "*En foreløpig orientering om et fellesskapslig sosialpolitisk program*" til Ministerrådet, med en analyse av utviklingstendenser innbefattet dem man anså problematiske. Her heter det blant annet at Kommisjonen har gått ut fra bl.a. den kjensgjerning at sosialpolitikken skal bidra aktivt til en skrittvis utvikling av den økonomiske og monetære union⁵). Spørsmålet om arbeidstakernes innflytelse på utformingen av sosialpolitikken er i stor grad oversett i dette dokumentet, noe som også er blitt påpekt av representanter for fagbevegelsen i EEC-land^{6, 7}). Videre bygger den omtalte foreløpige orienteringen på prinsipper som klart bryter med rådende sosialpolitisk tankegang i Norge. Dokumentet understreker at mulighetene for en selvstendig nasjonal sosialpolitikk i medlemslandene vil bli stadig mindre i fremtiden.

3.3 Sosiale utgifter

Et grovt mål for medlemslandenes innsats i sosialsektoren er sosialutgiftenes andel av brutto nasjonalproduktet (BNP). Sammenlikninger mellom EEC-land og Skandinavia på dette grunnlag har vært endel fremme i diskusjonen i Norge^{8, 9}). Det internasjonale arbeidsbyrå (ILO) har utarbeidet en oversikt som viser ulike lands utgifter til sosiale tiltak i prosent av BNP. Før 1966 var tallene: Forbundsrepublikken Tyskland 17.5 %, Frankrike 16.6 %, Belgia 16.5 %, Nederland 16.6 %, Luxembourg 16.3 %, Sverige 16.3 %, Danmark 13.2 %, og Norge 11.3 %. Men beregningen av disse tallene foregår ikke på nøyaktig samme måte i de ulike land, og fagfolk i EEC-kommisjonen advarer derfor mot noen direkte sammenlikning mellom landene på dette grunnlag¹¹). Andre beregningsmåter og indikatorer for sammenhengen mellom sosiale utgifter og sosial rettferdighet kan vise en helt annen tendens¹²).

3.4 Trygdesystemene

De sosiale trygdesystemene er gjennomgående annerledes organisert og administrert i EEC-landene enn i Skandinavia. De er oftest i utpreget grad arbeidstaker-, yrkes- og laugsorienterte.

Lønnstakere får uføre- og alderspensjon, mens husmødre og bondekoner og andre som ikke har lønnsinntekt, ikke kan få slike pensjoner (bortsett fra Nederland). Felles for alle EEC-land er videre et tydelig skille mellom arbeidere på den ene side og selvstendig næringsdrivende, frie yrker og høytlønnede funksjonærer på den annen. Vanlige lønnstakere har trygdeplikt i en eller annen "allmenn trygdekasse", mens den høyere kategorien stort sett ikke har trygdeplikt, men som regel deltar i andre trygdeordninger¹³).

Liksom i trygdeordningene er det private innslag i helsesektoren i EEC-landene langt sterkere enn i Norge, der både finansieringen av sykehus og trygdeordningene helt overveiende hører inn under det offentlige. I samtlige skandinaviske land er den prinsipielle målsetting for sosial- og helsepolitikken at ytelsene skal være generelle og like gode uten hensyn til yrke eller betalingsevne. Dette er ikke tilfelle i EEC-landene.

4. SOSIALMEDISINSKE SPØRSMÅL I ARBEIDSLIVET

Et hovedmoment i Roma-traktaten er tilpasningen av produksjonen til et felles marked ved industriell spesialisering og stordrift. De omfattende strukturendringene av produktivkreftene karakteriseres ved økt mekanisering, automasjon og mindre behov for manuelt arbeid. På grunn av økt konkurranse har arbeidsplassene og arbeiderne selv blitt underkastet en til tider hårdhendt rasjonalisering. Kravene til arbeidernes ytelser er økt, både teoretisk og praktisk. Fordringene med hensyn til tempo, utholdenhet og omstillingsevne hos arbeidere og funksjonærer skjerpes, tildels i betenkelig grad. Mye tyder på at slike påkjenninger kan ha skadelige følger for folks helse.

EEC-landene har som oss arbeidstilsyn, men ikke alle har en samlet lovgivning og organisering av arbeidstilsynet, som i Norge¹⁴). Frankrike har en lov om bedriftslegeordning, Forbundsrepublikken Tyskland forbereder en slik lov. Ikke i noe EEC-land står bedriftslegeordningen foran en utvikling etter de prinsipper som i dag får bred støtte i Norge, med bedriftslegen som uavhengig, offentlig ansatt og med høve til å gi behandling. Det nasjonale arbeidstilsyn i EEC-landene kan ikke sies å utmerke seg sammenliknet med norske forhold. EEC-organene har videre ikke hjemmel for pålegg overfor medlemslandene når det gjelder arbeidervern-tiltak.

Mange av de yrkesmedisinske spørsmål som har

vært behandlet i EEC-organer har særlig betydning for kull- og stålindustrien. Kull- og jernutvinende/bearbeidende bedrifter har spesielle arbeidsmedisinske problemer, likeså arbeidsplasser med radioaktiv strålingsfare. Både Kull- og Stålunionen og Euratoms arbeiderverntiltak er nå samordnet i de felles EEC-organer.

Vernetiltak og forebyggende helsearbeid i samband med rasjonaliserte arbeidsforhold har opptatt EEC-organene i beskjeden grad¹⁵).

4.1 Struktur-rasjonalisering

Også i Norge har det foregått omfattende strukturendringer i produksjonen. Stadig ser en akkorder, konkurser og fusjoner som rammer visse utsatte grupper av arbeidstakere. Det har vært en sterk nedgang i antall yrkesaktive i primærnæringene, likeledes en slag folkeflukt fra utkantstrøkene. Strukturendringene har skapt betydelige sosiale problemer i Norge, selv om problemmengden er mindre enn den man ser i EEC-landene. Ut fra EEC's rådende strukturpolitikk (Mansholt-planen, Colonna-planen m.v.) må en regne med at norsk medlemskap vil øke distriktsproblemene og aksentuere de sosiale følgene av forserte strukturendringer. Det kan for Norge bli vanskelig å møte disse med annet enn defensive sosiale tiltak.

4.2 Marginalgruppens problemer

De minst omstillingsdyktige — de eldre, uføre, kronisk syke og ufaglærte arbeidstakere, vil i et arbeidsliv i sterk omforming stå under sterkt press. EEC-kommisjonen erkjenner i enkelte av sine publikasjoner disse problemene, men har bare i begrenset utstrekning tatt initiativ for å skape tryggere kår for slike utsatte grupper av lønnstakere. De nye retningslinjene for Det europeiske sosialfond endrer ikke vesentlig på dette.

Også kvinnene møter spesielle problemer i et arbeidsliv som stiller stadig større krav til skolerung og ytelse. Tradisjoner og familielovgivning i flere EEC-land bidrer til å bevare denne skjevhet. Likelønnsprinsippet (jfr. artikkel 119) er ikke gjennomført og det er heller ikke fra EEC-organene anvist virkemidler for å få det satt ut i praksis¹⁰).

Den registrerte arbeidsløshet i hele EEC-området har avtatt i løpet av de siste 14 år, fra 3,4 % i 1958 til under 1,6 % i 1969. Siden 1969 har den igjen steget. Ved utgangen av 1971 var det 2,1 millioner arbeidsledige i EEC. Ifølge kommisjonsmedlem Coppe forventes ledigheten i stige til 2,4 millioner ved utgangen av mars 1972. Med en ledighet i Storbritannia på 1 million, vil det for hele det utvidede EF bli nesten like mange arbeidsledige som innbyggere i Norge. En ikke ubetydelig del av

de registrerte arbeidsløse er kvinner, eldre eller funksjonshemmede. Disse utgjør trolig også en stor del av de faktisk, men ikke formelt registrerte arbeidsløse. Sammenfattende kan en si at menneskene på EEC-landenes arbeidsmarkeder for tiden har visse sysselsettingsproblemer, men kanskje først og fremst omstillingsproblemer.

Aktuell norsk arbeidsmarkedspolitikk må være å styre utviklingen ut fra arbeidstakernes og arbeidssøkernes egne interesser. Dette synes vanskeligere ved EEC-medlemskap.

5. Helsevesen og helsepersonell

Her vil vi ta opp selve helsevesenets EEC-problemer. I Norge er forholdet mellom helsetjenesten i og utenfor sykehus under debatt, og hensiktsmessige organisatoriske løsninger som ivaretar folks behov for medisinsk hjelp blir drøftet og forsøkt. Ved eventuelt norsk EEC-medlemskap vil organiseringen av den primære og sekundære helsetjeneste foreløpig ikke kunne reguleres av EEC-organer ettersom direktiver ennå ikke foreligger.

Sykehusvesenet i EEC-landene har et sterkere innslag av private klinikker som forutsetter at pasienten betaler selv og har en høyere standard på forpleiningen enn andre. Også innen offentlige sykehus finnes i EEC-landene ulike forpleiningsstandarder¹⁷⁾. Det kan også nevnes at f. eks. i Frankrike øker innslaget av private sykehus i forhold til de offentlige¹⁸⁾. Prinsippet om forskjellsbehandling av pasienter etter økonomisk evne rår i EEC-landene. Dette er uttrykk for et annet sosialpolitisk grunnsyn i EEC-landene enn hos oss. EEC-medlemskap vil ikke påtvinge Norge slike grunnsyn, men vi blir altså nødt til å samarbeide med retninger som står for en diskriminerende sosialpolitisk ideologi.

5.1 Autorisasjonskrav for helsepersonell

For tiden arbeider Kommisjonen med forslag til felles minstekrav for godkjenning av utdanning og spesialisering av noen grupper helsepersonell, i samband med lønnsarbeid og selvstendig yrkesutøvelse i EEC-området.

Kommisjonen foreslår som minstekrav for legeutdanning 6 års studium med minst 5 500 timer teoretisk-praktisk undervisning. Tidsrammene for spesialistutdanning er fra ett til fem år. De nåværende forslag til fellesskapsregler gir ikke rom for nasjonale tilleggskrav overfor medisinske kandidater med utenlandsk eksamen, slik en praktiserer i Norge i dag. Det samme gjelder tannlegeutdanningen.

Forslaget om felles regler for farmasøytutdanning går ut på fem års minsteutdanning, hvorav

seks måneders praksis i apotek. Et slikt minstekrav vil trolig godkjennes av norske myndigheter, men spørsmålet om tilleggskrav er uklart også her. I EEC-landene driver farmasøyter ofte medisinske laboratorier. Hvis EEC-reglene skulle akseptere slik virksomhet i alle medlemsland, ville det skape problemer i Norge. Videre er etableringsreglene for apoteker innbyrdes ulike i EEC, og forskjellige fra de norske regler.

Det foreslås for sykepleiere en minste studietid på 3 år, med minst 800 timer teoretisk undervisning og 2300 timer klinisk undervisning. Dette minstekrav er betydelig svakere enn Europarådets forslag til teoretisk utdanning, og det ligger betydelig under aktuelle norske krav til sykepleierutdanning¹⁹⁾. Slike felles regler til minstekrav kan innebære en fare for nivåsenkning dersom innslaget av utenlandsk helsepersonell fra EEC-land øker i Norge. I dag kreves det tilleggstudium for sykepleiere som ikke fyller de norske minstekrav til offentlig godkjenning.

6. Legemiddelforsyningen

I dag skaffer Norge seg medikamenter til eget forbruk ved apotekproduksjon, fra norske farmasøytiske bedrifter og ved import fra utlandet. Engrosomsetningen går gjennom statsmonopolet Norsk Medisinaldepot (NMD) som etter lov av 20. juni 1964 har enerett til innførsel, utførsel og engrosomsetning av legemidler. Detaljhandelen skjer gjennom 280 apotek som ledes av apotekere med offentlig bevilling. Apotekavgiftsfondet nyttes bl.a. til subsidiering av apotek som etter allmenne hensyn er nødvendige, men som står økonomisk svakt. Dette gjelder ca. 1/3 av landets apotek.

Norsk Medisinaldepot ble opprettet i 1953, og det er nå bred enighet om at NMD innen sin noe begrensede ramme representerer en bedre ordning enn i de fleste vest-europeiske land, hvor der er en rekke konkurrerende grossister. Artikkel 37 i Roma-traktaten forbyr ikke statlig monopoldrift, men skal sikre at statsmonopolene bare tar forretningsmessige hensyn i sin innkjøps- og salgsvirksomhet. EEC-kommisjonen kan gi anbefalinger til medlemsland hvor statsmonopoler ifølge artikkel 37 finnes å drive en diskriminerende praksis. Kommisjonen har utarbeidet forslag til direktiver om engros- og detaljomsetning av legemidler, men de er ennå ikke behandlet av Ministerrådet. En eventuell "liberalisering" av detaljhandelen ifølge EEC-prinsippene vil åpenbart kunne få uheldige følger for norsk apotekvesen²⁰⁾.

6.1. Legemiddelkontroll

Godkjenning av farmasøytiske spesialpreparater

for omsetning er i Norge ivaretatt av Spesialitetsnemnda. Den tar avgjørelser om godkjenning eller eventuelt tilbakekalling av godkjenning av farmasøytiske spesialpreparater og kontrollerer både kvalitet, pris og markedsføring (reklame). Sett i internasjonal sammenheng har Norge en streng legemiddelkontroll, noe som framgår av at vi har knapt 2100 godkjente spesialpreparater, Sverige ca. 4000 og enkelte EEC-land omkring 20 000. Dette skyldes i første rekke at en i Norge praktiserer en streng behovsprøving, som kan kombineres med prisfastsettelsen. Ikke sjelden gjøres godkjenningen avhengig av at prisen senkes. Det kreves altså at preparatet skal være medisinsk berettiget, videre at synonyme eller parallelle preparater av samme virksomme stoff kan avvises. Den internasjonale farmasøytiske industri har stadig kritisert den norske behovsprøvingen og Norge ble allerede gjennom EFTA anmodet om å liberalisere bestemmelsen²¹).

På Ministermøtet den 15. desember 1970 la Norge fram memoranda om NMD og Spesialitetsnemnda. Norge gikk ut fra at NMD's virksomhet er i overensstemmelse med Roma-traktatens artikkel 37. På forhandlingsmøtene 20. juli og 6. oktober 1971 ble spørsmålet om NMD behandlet og EEC hadde da ingen innvendinger mot Norges syn²²⁻²³).

I sitt memorandum om Spesialitetsnemnda tok Norge utgangspunkt i Traktatens artikkel 36, som gir hjemmel til å forby eller begrense import, eksport og transitt, når begrunnelsen er å beskytte bl.a. menneskers og dyrs helse og liv. På forhandlingsmøtet 20. juli 1971 henledet EEC

"Den norske delegasjons oppmerksomhet på at et svar på spørsmålet om hvorvidt de norske bestemmelser for handel med spesielle farmasøytiske produkter er i overensstemmelse med Roma-traktaten og sekundær lovgivning, ikke bare kan gis på grunnlag av Traktatens bestemmelser vedrørende fri bevegelighet, særlig artikkel 36. For således å unngå, f. eks. uheldige virkninger som kunne oppstå for handelen som følge av lover vedtatt av helsemessige grunner og som derfor kommer inn under rammen av artikkel 36, har medlemsstatene vedtatt å tilnærme disse lover på grunnlag av artikkel 100".

Her vises til EEC's direktiv 65/65, som forordner harmonisering av medlemslandenes lover, regler og administrative bestemmelser for markedsføring av farmasøytiske spesialpreparater, med sikte på å fjerne hinder for fri omsetning og gjøre kontrollen av legemiddelomsetningen mest mulig ensartet. Tillatelse til markedsføring kan bare nektes når preparatet synes skadelig eller dets helbredende virkning uteblir eller er utilstrekkelig, eller når produktet ikke har den angitte sammenheng.

I brev fra Utenriksdepartementet til Helsedirektoratet av 27. desember 1971 anføres det at

Forhandlingsdelegasjonen er blitt bedt om å vurdere hvorvidt en fra norsk side skulle ta opp igjen behovsprøvsproblemet, men at

"delegasjonen er av den oppfatning at man ikke på norsk side kan reise denne sak på nytt i forhandlingene i særdeleshet ettersom disse nå er inne i den helt avsluttende fase, og spørsmålet om handel med farmasøytiske spesialpreparater er en avsluttet sak".

Videre heter det i siste avsnitt i det nevnte brev fra UD:

"Hvorvidt man fra 1. januar 1978 uten videre skal oppheve ordningen med behovsprøving er det ikke mulig å si noe bestemt om i dag".

Ut fra dette gjentok helsedirektøren i brev til UD av 3. januar 1972 at spørsmålet om de norske regler for behovsprøving måtte avklares før forhandlingene ble avsluttet.

Ut fra det ovenstående kan en slå fast at spørsmålet om vi kan beholde vår behovsprøving ikke er klarlagt.

EEC-direktiv 65/65 fastsetter en tidsfrist på 120 dager for behandling av registreringssøknader. Produsentene vil selv kunne velge blant et hundretall "anerkjente eksperter" som i praksis har det avgjørende ord i spørsmålet om registrering av angjeldende spesialpreparat. Denne ordning vil gjøre det svært vanskelig for myndighetene å følge en konsekvent linje i registreringssakene. Flere av EEC-landene har problemer med å godta en slik ordning.

6.2. Priskontroll

I den siste 10-årsperiode var prisstigningen på legemidler i Norge atskillig lavere enn gjennomsnittet for andre varer. Dette skyldes priskontrollen som praktiseres, og som innbefatter prisutjamning for livsviktige og kostbare legemidler. Som nevnt ovenfor er det ikke avklart hvorvidt vi kan beholde vår nåværende priskontrollordning ved medlemskap²³).

6.3. Reklame

En må regne med at norsk EEC-medlemskap vil føre til intensivert markedsføring av legemidler produsert i andre medlemsland. Legemiddelreklamen har alt i dag et uforholdsmessig stort omfang i Norge, samtidig som den ofte er medisinsk uetterrettelig og tendensiøs.

Generelt vil EEC-medlemskap på sektoren legemiddelforsyning og -omsetning ha uheldige følger både for leger og forbrukere. Det er tvilsomt om en henvisning til artikkel 36 i Traktaten for opprettholdelse av behovsprøvingen vil føre fram om bestemmelsene i direktiv 65/65 blir gjennomført. En foreløpig forsikring fra EEC-representanter om at vi kunne beholde våre ordninger ville heller ikke være juridisk bindende.

Det er heller ikke holdepunkter for at Norge har fått juridisk bindende garantier for å opprettholde våre statlige monopoler, Norsk Medisinaldepot og A/S Vinmonopolet²⁵). Det må nevnes at utenlandsk øl-import idag diskrimineres i Norge.

Kildehenvisninger

- 1) Hanoa, Rolf. EEC og sosialpolitikken. Rapport til regjeringens markedsutvalg avgitt 4.12.71.
- 2) En orientering fra Utenriksdepartementet. 6. Sosialpolitikken. 197
- 3) Traktat om opprettelse av Det Europeiske Økonomiske Fellesskap. Norsk oversettelse av 16. juni 1967.
- 4) Markedsutvalgets rapport IV, s. 76.
- 5) EEC-Kommisjonen: En foreløpig orientering om et fellesskapielig sosialpolitisk program. 1971. (foreligger på tysk).
- 6) La C.G.T. et le Marche Commun. Centre Confédéral d'Éducation Ouvrière, Série B.
- 7) Jfr. Pierre Calderara i intervjuer med "Friheten" nr. 34, august 1971 og "Orientering", 22.8.71.
- 8) Markedsutvalgets rapport II, s. 186.
- 9) Markedsutvalget. 3. spesialrapport. Sosialpolitikken i EF. November 1971.
- 10) Hanoa, Rolf. EEC og sosialpolitikken, Pax forlag 1972.
- 11) En orientering fra Sosialistiske legers forening. Helsepolitikk og EEC, s. 17-19.
- 12) Gledtitsch, Nils-Petter. Norge i verdenssamfunnet. Pax forlag 1972.
- 13) En orientering fra Sosialistiske legers forening. Helsepolitikk og EEC, s. 12-14.
- 14) se henvisning 10).
- 15) se henvisning 10).
- 16) Markedsutvalgets rapport IV, s. 77.
- 17) Norge og EF - Sosialpolitikken. Rapport fra Markedsutvalgets arbeidsgruppe for Sosialpolitikk, Desember 1971.
- 18) Inkeri Barenthin. Helsevårdsstudier i Frankrike. Sosialmedisinsk Tidskrift 7, 1971.
- 19) se henvisning 17).
- 20) Bjørn Jøldal i Norges Apotekerforenings Tidsskrift, mai 1967.
- 21) Brev fra Helsedirektøren til Utenriksdepartementet av 3.1.1972.
- 22) se henvisning 10).
- 23) se henvisning 21).

KAP. 10. KVINNENS STILLING

1. Innledning

Vi presenterer her et kort dokument om en lite påaktet side ved Norges forhold til EF: Kvinnens stilling. Ved et intervju den 5/2 i år sa statsråd Inger Louise Valle: "Fra et spesielt kvinnesynspunkt er det etter min oppfatning ingenting som taler hverken for eller imot EF. Det spørsmålet må vurderes ut fra helt andre perspektiver." Dette er vi uenig i.

Vi har sett det som vår hovedoppgave å få frem sammenhenger mellom kvinnens stilling og den generelle økonomiske politikken. Det er helt klart at kvinnens situasjon i langt større grad påvirkes av strukturendringene i næringslivet og sentraliseringspolitikken enn av f.eks. likelønnsparagrafer.

Det gjelder både i Norge i dag og i EF-sammenheng at den generelle arbeidsmarkedspolitikken og maktfordelingen mellom næringslivet og de parlamentariske organer er av større betydning for kvinnen enn de delområder som gjerne dras frem når kvinnen står i søkelyset. (Sosialpolitikk, skatteregler etc.)

2. Formell og faktisk likestilling.

2.1. På fellesskapsplan.

Fellesmarkedets forfatningslover gir kvinnene de samme rettigheter som menn, og følger dermed menneskerettighetserklæringen av 1948.

I praksis blir likevel kvinnens livssituasjon og spesielle problemer ansett som et mindre viktig eller perifert spørsmål. Kvinnene er praktisk talt ikke ordinært representert i fellesmarkedets institusjoner, og kvinneorganisasjonene står enda svakere enn i Norge. Den europeiske sammenslutning av kvinneorganisasjoner har forsøkt å få rådgivende status i kvinnespørsmål i EF. Initiativet kom fra de belgiske kvinnene som gjennom den danske ambassadør Bodil Begtrup's påvirkning var blitt klar over hvor meget sterkere de skandinaviske kvinnene sto rettsmessig enn kvinnene i EF. De ble klart avvist av forhenværende president i EEC-kommisjonen, Walter Hallstein med den begrunnelse at Roma-traktaten var et fullendt verk. Man trengte ingen rådgivere i kvinnespørsmål.

I utredning og planlegging på fellesskapsplan blir kvinnene enten neglisjert eller bare overflattisk regnet med. Mange utredninger tar først for seg voksne menn, dernest "randgrupper" som de helt unge, kvinnene, de gamle, de syke og utlendingene. Kvinnene kan, like lite som menn, samles i bås i et slikt mønster, de innbefatter såvel gamle som unge,

de som har barn og de barnløse, de ugifte og de gifte, de som har lønnet arbeid og de som ikke har det.

Den franske sosiologen Evelyne Sullerot har nylig utarbeidet en rapport om kvinnene og arbeidslivet. Hun påpeker at selv den mest elementære kunnskap om kvinnene mangler, såvel på fellesskapsplan som i de enkelte land og departementer. Hun skriver: "Splittelsen av informasjonskildene, informasjonens feilaktighet og de skremmende hullene er et klart bevis på den ubekymrede likegladhet som kvinnens stilling i samfunnet er blitt betraktet med."

Kvinnens verden er stort sett ukjent og glemt på fellesskapsplan, og det er ikke utarbeidet noen form for politikk for å bedre deres kår. Den generelle politikken går ganske enkelt utenom kvinnenes problemer.

2.2. De enkelte fellesmarkedslandene.

I de enkelte land er det fortsatt en rekke lover som åpenlyst diskriminerer kvinnen. Det er mange eksempler som virker støtende på norske kvinners rettsbevissthet. I § 1356 i Vest-Tysklands lovsamling heter det at en kvinne kan ta seg arbeide utenfor hjemmet såsant det kan kombineres med hennes plikter innenfor ekteskap og familie. Her er diskrimineringen satt i system. Det er mannen som får bestemme om hun kan kombinere yrke og ekteskap. I Belgia må en gift kvinne ha skriftlig tillatelse fra sin mann for å kunne ta lønnet arbeid. I Nederland og Belgia er det tillatt for arbeidsgiveren å si opp kvinnen når hun gifter seg. I Luxembourg blir en kvinne mindreårig i lovens forstand når hun inngår ekteskap. Italiensk skilsmisse- og ekteskapslovgivning står i sterk kontrast til norske lover som stadfester full likestilling mellom mann og kvinne.

Det hevdes med rette fra EF-tilhengere at kvinne-diskriminerende lover ikke vil "smitte over" til Norge, om vi blir medlemmer av Fellesmarkedet. Det er til og med mulighet for at en rent legal likestilling vil presse seg frem også i de land som i dag er medlemmer, og at våre lover vil være retningsgivende på dette området.

Når det likevel er all grunn til å ta kvinnediskriminerende lover i fellesmarkedlandene alvorlig, er det fordi de avspeiler holdninger som det har vist seg mye vanskeligere å bekjempe enn lovregler.

2.3. Holdninger til kvinnen.

Pedagoger fra EF-landene blir forbauset over å finne at i Norges niårige skole lærer gutter og jenter å lage mat, stelle spebarn og sy og strikke, mens jentene som guttene har tresløyd og metallsløyd, og at de har gymnastikktimene sammen.

Norge har stått sentralt når det gjelder forsk-

ning omkring kvinnediskriminering i skolebøker, (Helga Stene, Hjørdis Heide), og likeledes når det gjelder kritikk av tradisjonelle kjønnsrolleoppfatninger i barnebøker og tegneserier: (Kari Skjønberg: *Kjønnsroller, miljø og sosial lagdeling i barnelitteraturen.*)

Denne utviklingen i retning av en ikke-diskriminerende holdning til kjønnene vil møte sterk konkurranse fra et mer tradisjonelt kvinnesyn i EF. Ukepressen vil få sterkere konkurranse fra utenlandske forlag som vil oversette og selge sine ukeblader her, og markedsføringen av "bestsellere" fra f.eks. tyske forlag vil kunne endre vårt bokmarked vesentlig. (Ragnar Kvam i *Arbeiderbladets kronikk 3/1-72*). De store internasjonale markedsføringsbyråene vil samordne sine salgsopplegg slik at den reklamen vi får, blir preget av forbrukerholdninger innen EF som hehet.

Disse bransjene, samt pop- og underholdningsindustrien, fremelsker den tradisjonelle kvinnen, hun som ønsker beundring for sitt utseende og sine moteriktige klær, hun som har som mål i livet å bli gift og få et pent hjem med de riktige møblene og husholdningsmaskinene, og det rette antall velutstyrte barn.

— Det er ingen tilfeldighet at den kommersielle kulturen understøtter dette bildet av kvinnen. En slik kvinnetype er nemlig den ideelle forbruker av industriens produkter, noe som bl.a. er påvist av amerikanske markedsforskere. Yrkeskvinner som er interessert i sitt arbeide er vanskeligere å bearbeide fordi de er mer kritiske til reklamen, mens hjemmeværende husmødre er reklamebyråenes yndlingsobjekt. (Janet L. Wolf: "What makes women buy", Betty Friedan: "The feminine mystique"). En aktiv kvinnetype med selvstendig dømmekraft, ønske om eget yrke og med ansvarfølelse også for samfunnet utenfor hjemmet, får ingen støtte i den kommersielle kulturen, og det er denne som vil få større spillerom dersom vi blir medlem av EF, pga. Romatraktatens prioritering av økt forbruk.

2.4. Sosialpolitikk og trygder.

"I EF er prinsippet at trygder o.l. er knyttet til organisasjoner i arbeidslivet, mens de i Norge er knyttet til norsk statsborgerskap. Dette betyr at det innenfor EF er en rekke mennesker som faller utenfor de vanlige trygde- og pensjonsordninger, og som henvises til kirkelig og annen veldedighet. Dette rammer fremfor alt kvinnene." (Professor Per Sundby, formann i Arbeiderpartiets sosialpolitiske utvalg.)

Et eventuelt medlemskap vil føre oss nært sammen med nasjoner som har andre sosialpolitiske målsettinger. Selv om vi ikke skal forandre vår sosialpolitikk, vil det være fare for at vi kan bli

påvirket av den ideologi som tillater forskjellsbehandling etter økonomisk yteevne.

Den generelle økonomiske utviklingen i EF er problemskapende for en rekke svake grupper, deriblant kvinnene, som i trygdespørsmål hverken har formell eller faktisk likestilling med menn.

3. Kvinnene og arbeidsmarkedet.

3.1. Lønnsdiskriminering av kvinner i EF.

Artikkel nr. 119 om likelønn er den eneste artikkel i Roma-traktaten som uttrykkelig tar opp kvinnenens stilling. Denne artikkelen ble vedtatt på anmodning fra Frankrike som tidligere hadde undertegnet ILOs konvensjon nr. 100 om likelønn. Frankrike fryktet at de ville komme dårlig ut i den økonomiske konkurransen, dersom de skulle lønne kvinner bedre enn de andre medlemslandene.

I 1961 forpliktet medlemslandene seg til at de raskt skulle gjennomføre en fullstendig utjevning av lønnsforskjeller mellom menn og kvinner. Kommisjonen fulgte utviklingen ved å legge frem rapporter i 1962, 1963 og 1964. På dette tidspunkt skulle lønnsdiskrimineringen etter planen være opphevet. Det viste seg imidlertid at svært lite eller ingenting hadde skjedd. Kommisjonen måtte derfor be om en ny rapport i 1966, og enda en i 1968. Men fortsatt var det liten framgang å spore. Likelønnsbestemmelsen var godtatt av alle medlemslandene, men det var ikke fattet noe forpliktende vedtak i kommisjonen om denne saken. De enkelte landene hadde heller ikke hatt noen interesse av å kreve håndfaste regler. Så lenge ingen av landene betalte kvinner full lønn, var det ingen (andre enn kvinnene selv) som tapte på å fortsette som før.

I april 1971, framla Astrid Lulling, Luxembourgs representant i Europaparlamentets komite for sosiale spørsmål og helsevesen, en rapport om likelønsspørsmålet. Framgang kan bare dokumenteres på ubetydelige områder. De fleste landene gir i dag kvinnene adgang til å gå rettens vei for å oppnå likelønn. Men denne juridiske rettighet har betydd lite i praksis. Noe viktigere er det at åpenlys forskjellsbehandling mellom kvinner og menn i likt arbeid er blitt fjernet på endel tariffområder. Men fortsatt er det tallrike overenskomster som inneholder direkte diskriminerende bestemmelser. Dessuten er det mange sektorer hvor det ikke finnes tariffoverenskomster. Det gjelder særlig der hvor andelen av kvinnelig arbeidskraft er svært stor.

Det ser riktignok ut til at de direkte diskriminerende faktorene holder på å forsvinne. Men den skjulte og indirekte diskrimineringen trer ofte istedenfor den direkte forskjellsbehandlingen, hevder Astrid Lulling. Dette problemet viser seg når

lønnsstatistikkene røper stor urett, mens regjeringene i de fleste landene hevder at de allerede har innført likelønn. Undersøkelser fra 1966 (Lulling-rapporten) viser at i Italia ligger kvinnelønnene, i de yrker der det er foretatt beregninger, gjennomsnittlig 25 % under mennenes. Tilsvarende tall for Tyskland og Belgia er mellom 31 og 32 %, Nederland 39 % og Luxembourg 45 %.

Statistikk fra Norge i 1970, utarbeidet av likelønnsrådet, viser at kvinnelønnene i de industri-

bransjer hvor det er foretatt undersøkelser ligger 12–18 % under mennenes. Lavere kvinnelige kontorfunksjonærer får gjennomsnittlig 11–13 % lavere lønn enn mannlige kollegaer i samme stillingskategori. Lønnene for lavere kvinnelige butikkfunksjonærer ligger 23 % lavere enn mennenes. (Stortingsproposisjon nr. 1 1971–72. Om opprettelse av Likestillingsrådet). Hvis vi setter mannens lønn til 100 %, — sier disse tallene hvor stor % kvinnene får av det mannen får pr. time. Tallene for Belgia er daglønn — ikke timelønn.

Menn 100 %	Industri	Nærings- og nytelsesm.-industri	Tekstilindustri	Kledningsindustri	Jern og Metallindustri
Land:					
Belgia	64%	71%	74%	72%	57%
Vest-Tyskland	69%	70%	77%	75%	71%
Nederland	71%				
Norge	74%	80%	83%	79%	80%
		(gjelder bare hermetikk-ind. i Norge.)			

Kilde: ILO Year Book of Labour Statistics 1970.

Disse opplysningene gjør det helt klart at ulikhetene mellom mennes og kvinners lønninger er større enn i Norge.

De store lønnsforskjellene som nevnes i Lulling-rapporten skyldes tildels at kvinnelig arbeidskraft er konsentrert i yrker og bransjer hvor lønnsnivået generelt er lavt. Det store flertall av kvinnelige arbeidstakere i industrien arbeider i tekstilindustrien, næringsmiddelindustrien, bekledningsindustrien og i elektroteknisk industri. Disse og en del andre industrigrupper har relativt lave investeringer pr. ansatt og baserer sin profitt på direkte underbetaling av arbeiderne. I mere kapitalsterke industrier hvor det er få kvinner ansatt, kan lønnene presses høyere uten at bedriftene reduserer sitt overskudd.

Dessuten skjer det tildels en bevisst politikk med hensyn til å ansette kvinner med kvalifikasjoner i stillinger der deres erfaringer ikke er påkrevet. Som eksempel kan nevnes at den elektrotekniske industrien (i Frankrike) fortrinnsvis reflekterer på unge kvinner som kan framvise at de er faglærte innen skredderyrket. Denne attesten forsikrer da arbeidsgiveren om at den kvinnelige arbeidstakeren er fingerferdig, og tillater ham dessuten senere å avlønne arbeideren som ikke-faglært innen bransjen.

Spesielt viktig blir det å merke seg at utover rapportskrivning blir det ikke satt igang noen

avvurderende forsøk på å rette på de forhold som virker til å vanskeliggjøre kvinnenes arbeidssituasjon.

3.2. Arbeidssituasjonen.

Den manglende informasjon om kvinnenes situasjon i EF-landene gjør seg i høy grad også gjeldende angående kvinnene i yrkeslivet. I Evelyn Sullerots rapport framheves det at enhver sammenligning landene imellom er vanskelig, fordi grunnlaget for statistikkene er utilstrekkelig og høyst varierende. Eksempelvis er det ikke faste regler for hvordan kvinner under utdanning skal klassifiseres.

En tallrik gruppe kvinner deltar i produksjonen i jordbruk og forretningsdrift som drives på familiebasis. Disse kvinnene er oftest ikke lønnet, og de får heller ikke andre rettigheter som følger en normalarbeidstaker.

Langt flere kvinner enn menn arbeider mindre enn full tid. De deltidsansatte kvinnene fordeler seg i høyst ulike grupper. Det dreier seg om sesongarbeid og leilighetsarbeid, arbeidsforhold nær opp til full dag og timebetalt arbeid langt under halv dag.

Arbeidsløshetsraten blant kvinner er mye vanskeligere å bestemme enn for menn. Kvinner som vet at de mangler kvalifikasjoner eller at arbeidstilbudet på stedet er for dårlig, vil ofte ikke engang la seg registrere på et arbeidskontor. De fleste ar-

beidsløse kvinner får følgelig ikke trygd eller utdanningstilbud.

De forhold som her er nevnt er også karakteristiske for kvinnenes forhold til arbeidslivet i Norge. I EF-landene har slike diskriminerende forhold ikke latt seg stoppe, selv om kvinnene i høyere grad enn i Norge deltar i det ordinære arbeidslivet.

Selv mangelfull statistikk gir grunnlag for å slå fast at de fleste EF-land har større kvinnelig yrkesaktivitet enn Norge. Det er særlig den større andel av gifte kvinner i yrkeslivet som gir utslag. De følgende talloppgaver viser at det er store variasjoner fellesmarkedslandene imellom, men at et mønster likevel avtegner seg når en sammenligner med forholdene i Norge.

Kvinnenes andel av yrkesbefolkningen:

V.Tyskland: 34 %, Frankrike: 37 %, Belgia: 28,2 %, Italia: 26,6 %, Nederland: 23 %. I Norge utgjør kvinnene 23 % av yrkesbefolkningen.

Prosentandelen av gifte kvinner som er yrkesaktive.

V. Tyskland: 21 %, Frankrike: 19 %, Italia: 14 %, Belgia: 18 %, Nederland: 7 %. I Norge er ca. 12 % av de gifte kvinnene yrkesaktive. (Tallene er fra 1968.).

Vi ser altså at Norge ligger lavt etter begge mål i forhold til alle land unntatt Nederland.

I V.Tyskland, Frankrike og Italia er over halvparten av de utarbeidende kvinnene gifte. I all hovedsak holder det stikk at gifte kvinner i EF-landene har sett seg nødt til å gå ut i arbeidslivet på betingelser som de fleste kvinner i Norge i dag ikke ville akseptere.

En godt underbygd artikkel i "Der Spiegel" fra januar 1971 gir et skremmende bilde av forholdene for kvinnelige arbeidstakere i V.Tyskland. Rapporten understreker at kvinnene må gå ut i arbeidslivet uten at de blir avlastet for sine tradisjonelle oppgaver for barna og hjemmet. Blant annet fordi de da blir dobbeltarbeidende, hevder de seg dårlig i yrkeslivet. De får de lavest betalte og dårligst ansatte jobbene og de mest stressende oppgavene hjemme. Prisetviklingen gjør at barnefamilienes økonomi i regelen er prekær, og stadig flere gifte kvinner påtar seg den dobbelte belastningen. Kvinnene oppgir ofte at de tjener penger til ekstrautgifter. Ved nærmere undersøkelser viser det seg at deres lønn er nødvendig tilskudd til husleien, klær til barna og ofte til mat.

Bare en av 23 barn til yrkesaktive mødre har daghjemsplass i V.Tyskland. Spiegelrapporten siterer uttalelser fra leger som peker på at mange yrkesaktive mødre slites ned psykisk på grunn av at de føler seg dratt mellom forpliktelsene hjemme og i utarbeidet. De har måttet forlate barna, uten at de er garantert at andre tar seg forsvarlig av dem. Legeuttalelser fra rapporten viser også at

dobbeltarbeidende mødre slites ned fysisk. Ingen arbeidervernlover beskytter en kvinne som har 80-90 timers arbeidsuke utenom reisetiden.

Når kvinner med små barn må bidra med å holde familieøkonomien sammen uten at det er daghjemsplasser, må mann og kvinne ofte jobbe på skift. Resultatet er at ektefellene ikke får tid sammen, selv om de bor i samme hus.

Spiegelrapporten avslører at kvinner både i industrien og i andre næringer systematisk blir plassert i jobber hvor avansementsmulighetene nærmest er eliminert på forhånd. Aller vanskeligst er det for kvinner som på grunn av familieforpliktelser ikke kan arbeide full dag. Kvinnearbeid er ofte rene "blindgater" hva gjelder lønner og framtidsperspektiver. Unge kvinner i fabrikk får oftest rutinearbeid hvor det kreves høyt oppdrevet tempo. Når de blir noe eldre og mere slitne, overføres de til roligere rutiner hvor lønnene ligger enda lavere. Evelyn Sullerots rapport viser til at det er vanskelig for kvinner å få innvilget medisinsk forsvarlig svangerskapspermisjon. Hun advarer kvinnene mot å stille for harde krav på dette punkt, fordi det kan føre til at diskrimineringen mot dem vil tilta ytterligere.

Det er viktig å merke seg at forholdene for kvinnelige arbeidstakere i V.Tyskland og de andre EF-landene *ikke* er eksempler på forhold som er uaktuelle for Norge. Det er tvertimot eksempler på hvordan kvinnene i arbeidslivet blir behandlet i land som er "rikere" og mer "framskredne" enn Norge.

I EF-sammenheng er kvinnenes problem med å skaffe seg egnet arbeid i utkantstrøkene større enn i Norge. Vi kan ikke gjøre oss forhåpninger om at den skjulte arbeidsløsheten blant kvinner i distriktene vil bli avhjulpet i EF, ettersom sentraliseringen vil øke. Det vil være en forverring av norske kvinners kår, dersom flere gifte kvinner i Norge vil måtte ta seg lønnet arbeid uten at forholdene er lagt tilrette for det. De høye boligkostnadene i pressområdene og den generelle dyrtidsutviklingen presser allerede i dag mange småbarnsmødre ut i arbeidslivet. Bosettingsmønsteret og prispolitikken vil være de avgjørende faktorer som vil virke til at flere kvinner vil bli yrkesaktive hvis Norge kommer med i EF.

Dersom norske kvinner skulle sette hardere betingelser for deltakelse i yrkeslivet enn kvinnene ellers i Europa, ville det kunne påvirke norske myndigheter til å gå igang med systematisk rekruttering av fremmedarbeidere til lavlønnsjobbene. I EF-landene konkurrerer kvinner og fremmedarbeidere om jobbene. (Huguette de Tosse, Dagbladet 19/11 1971: "Blir det konjunktursvikt og ledighet er kvinnene de første til å miste sine jobber. Dernest går fremmedarbeiderne ut. Situasjonen i EF-landene i dag er at kvinnene er i samme stilling

som fremmedarbeiderne ..."). Kvinnenes "forhandlingsposisjon" i områder hvor det er stramt arbeidsmarked blir derved svekket. Det er ingen grunn til å tro at kvinnene i Norge vil oppnå bedre lønnsforhold eller flere daghjems plasser enn sine medsøstre i Europa, dersom norsk industri skal konkurrere på like linje med industrien i EF.

4. Konsentrasjonstendenser i næringslivet.

I de senere årene har det vært en tydelig tendens til fraflytting fra utkantområder og konsentrasjon av arbeidsplasser i pressområder i Norge. I Østlandskomiteens innstilling heter det at "kapitalens geografiske mobilitet er mere begrenset enn arbeidskraftens", og man tar sikte på at denne utviklingen skal fortsette. I EF-sammenheng skjer en slik utvikling også mellom de enkelte land, slik finansdepartementets perspektivanalyser for utviklingen frem til 1990 beskriver det:

Det er i dag en klar flyttebevegelse sydfra og nordover i syd-Europa, og en bevegelse nordfra og sydover i nord-Europa. Denne tendensen peker i retning av en stadig større konsentrasjon i de sentrale deler av Europa og i de deler av de enkelte land som ligger nærmest sentral-Europa. Samtidig vil det være en fortsatt tendens til å flytte fra tynt befolkede områder til byer, og særlig til større byer. Denne urbaniseringsprosessen henger sammen med strukturelle endringer i næringslivet.

Dette siste betyr konsentrasjon av kapital og arbeidsplasser i pressområder på internasjonalt plan, samt en jevn strøm av arbeidstakere inn mot disse områdene. Det er denne utviklingen Roma-traktatens tre "friheter" fremmer, og som Norge vil bli underlagt i lang tid større målestokk ved evt. inntreden i EF. Som en følge av dette får vi to slags problemområder: Fraflyttingsdistriktene og pressområdene. I begge områder får kvinnene problemer som er spesielle for henne, både som arbeidstaker og i familielivet.

4.1. Fraflyttingsdistriktene.

I fraflyttingsområdene er kvinnens rolle som arbeidskraftreserve særlig tydelig, og hennes mulighet til arbeid utenfor hjemmet blir minimal. Samtidig tvinges mannen som den tradisjonelle forsørger til å ta arbeid langt fra bostedet, og blir dagpendler som bruker det meste av "fritiden" til arbeidsreiser, eller ukependler som bor på hybel met hele uken, og det i et område som er tynt befolket, har lang vei til naboer, skole, butikk og helseservice. Jernbanens lokalstasjon nedlegges, det blir færre bussavganger, og staten rasjonaliserer ved å nedlegge telegrafstasjon og helsesøstervirksomhet, slik det nylig skjedde i Henningsvær.

I EF-landene har man månedspendlere og halv-

årspendlere fra utkantene til sentral-Europa og hele distrikter er befolket med det tyskerne kaller "grønne enker", barn og ungdom, samt en overvekt av gamle og "yrkesvalghemmede". Her blir kvinnen pålagt rollen som eneoppdrager og ubetalt sosialarbeider — noe som har vist seg å skape store psykososiale problemer.

En årsak til størrelsen på pendlerproblemet er bestemmelsen om at en arbeidstaker kan ta familien med seg til et annet EF-land bare hvis han kan skaffe den like god bolig som landets egne arbeidere har. Dermed blir det så godt som umulig for hele familier å flytte til pressområdene, pga. bolig mangelen og de høye bo-utgiftene. Det er heller ingen grunn til å anta at folk ønsker å flytte. Alle undersøkelser viser at flytting er en stor påkjenning for individ og familie, og at det koster samfunnet enorme summer. De som tjener på "frihetene" er de som fritt kan investere sin kapital der det i øyeblikket gir størst fortjeneste. Befolkningen må betale prisen ved lange arbeidsreiser, flytting og omskolering, mens samfunnet betaler prisen ved grunnlagsinvestering for ny boligreising.

4.2. Pressområdene.

a) Boligkostnader.

Den enorme etterspørsel etter boliger skaper et prispress som bare kan holdes i sjakk av offentlige kontrollordninger som: husbankbestemmelser, priskontroll og boligkooperasjon. I Tyskland der man går inn for, og delvis har gjennomført, et "fritt" boligmarked, er boutgiftene så store at selv folk med relativt høy inntekt ikke kan skaffe seg skikkelige boligforhold. Hamburg er en av de byregioner som har ekspandert sterkest etter opprettelsen av EF, og en offisiell undersøkelse herfra i 1969 viste at 58 % av alle husstander hadde en gjennomsnittlig nettoinntekt på ca. 2600 kr/mnd. Denne inntektsgruppen var stort sett henvist til det frie boligmarked. For en treromsleilighet på 70 kvm blir husleien 1000 kr/mnd. I tillegg kommer renter og avdrag på innskudd som i Hamburg vanligvis var 1400/mnd for en ny leilighet på 70 kvm. (Der Spiegel 30/1970). Dette blir tilsammen kr. 2 400,- av en månedsnetto på 2600 kroner!

Vi vet at prisutviklingen på nye boliger i Oslo-området viser en faretruende tendens. Våre midler til å snu en slik utvikling er alle basert på offentlig prioritering av boligbyggingen, og det er statens rentepolitikk som i første rekke påvirker de løpende boutgifter. Det har allerede funnet sted en "tilpasning til Europa" i rentepolitikken: Husbankrenten har gått opp fra 2 1/2 % til 5 % for førsteprioritetslån, og samtidig er nedskrivningsbidrag og stønadslån bortfalt fra 1966.

Ved evt. medlemskap i EF vil rentenivået bli

hevet — sannsynligvis ganske betydelig. Våre muligheter for å unngå en negativ utvikling i forholdene for boligbyggingen vil med EF-medlemskap bli direkte avhengig av den felles rentepolitikk.

Dessuten er det av største viktighet at kapital kan dirigeres til boligsektoren, og at den knappe arbeidskraften kan brukes til boligreising. Her er byggeløyveordningen et av de viktigste virkemidler, da det er tydelig at boliger ikke kan konkurrere med annen investering på et "fritt" marked. Derfor var også boligproduksjonen synkende i EF totalt sett mot slutten av 60-årene, slik at den i 1968 lå hele 14 % under produksjonen i 1964. Det ble i 1968 bygget 6,3 mot et stipulert behov på 10,8 boliger pr. 1000 innbyggere, mens det her i landet ble bygget 8,6/1000. *EF-landenes andel av kondemnabile boliger ligger på 12 %, mens tallet for Oslo er 6,5 % av den totale boligmasse.*

b) Kvinnen og familien.

Inn i dette bildet må vi plassere strømmen av vandrefamilier og ungdansarbeidere, som blir boende i ghettolignende bebyggelse og brakkebyer, og allerede utgjør fellesskapets største synlige sosiale problem.

Kvinnenes arbeidsmuligheter er større i pressområdene enn i utkantene, men også her er hun "arbeidskraftreserve", slik at hun blir avhengig av næringslivets overveielser om hva som lønner seg best på kort sikt: bygge ut daginstitusjoner for barn og lokke kvinnene ut i arbeidslivet, eller importere fremmedarbeidere som krever mindre investering. Parisregionen som er et enormt pressområde har ca. en million fremmedarbeidere og en halv million arbeidsløse. Det er altså ikke gitt at et pressområde skaper gode muligheter for kvinnelige arbeidstakere, da arbeidsgiveren skaffer seg rimelig arbeidskraft ved fremmedarbeiderimport — noe som ytterligere øker presset på boligmassen.

Denne motvillige folkevandringen som er større i forhold til folketallet enn Folkevandringstidens, skaper sosiale og kulturelle problemer av en art og dimensjon som er uten historisk sidestykke. Her skal kort berøres noen av disse problemene som særlig rammer familien:

Det gror opp drabantbyer med svære bomaskiner uten sosiale serviceinstitusjoner. Hit kommer unge familier som er tatt opp med roten fra sitt sosiale og kulturelle miljø, og hvis *identitet er knyttet til stedet de har måttet reise fra*. Vi kjenner problemet fra Oslos drabantbyer, med husmødre som får sammenbrudd pga. ensomhet midt i mylderet, og ikke skaffer seg nye kontakter fordi nabofamiliene kommer fra andre landsdeler enn de selv. Slike problemer blir verre når naboene ikke engang har samme morsmål. Barna kommer til kort i skolen pga. språkvansker og generell vantrivsel, og hjelpeklassene i folkeskolen er over-

fylt av mistilpassede "vandrerbarn". Tilgjengelig statistikk fra immigrantområder i Sverige og England bekrefter dette bildet. (Slow learners in secondary schools. Dept. of Education, London).

I ungdomsmiljøet gjør de samme problemene seg sterkt gjeldende, og her er EFs manglende forutseenhet eiendommelig, da det foreligger vel-dokumenterte verker om identitetsproblemers sammenheng med kriminalitet i immigrantmiljøer fra USA. (Eric Ericsson).

Det er bl.a. på bakgrunn av disse forhold at flertallet i regjeringens sosialutvalg har uttalt "at man må være forberedt på å møte større sosiale problemer hvis Norge går inn i EF enn hvis vi blir stående utenfor Fellesskapet."

I distriktene blir fullt arbeidsføre mennesker sittende på sosial forsorg pga. manglende arbeidsplasser. I boken "Norsk jordbruk under forvandling" (Elingaard 1970) står det: "Sosialpolitikken er jo primært begrunnet i at samfunnet plikter å hjelpe samfunnsborgere som er rammet av handicaps av ulik art, som f.eks. *nettopp den arbeidsløshet som skyldes næringsmessig strukturomlegging*, dvs. tvangstilfelle som ikke kan sies å være påregnelige for den enkelte borger." Her blir de skader og ulemper som strukturendringene påfører folk, klassifisert som handicaps som er næringslivet uvedkommende. "Det er derfor en pervertering av næringsbedriftens oppgave å bruke dem som brikker i sosialpolitikken", heter det blant annet, side 99.

5. Enkelte motargumenter.

Det er en betydelig forskjell i holdningen ovenfor kvinnen i Norge på den ene side og de fleste EEC-land på den annen, — og stort sett i vårt lands favør. Dette er ingen invitasjon til selvtilfredshet, men det er politisk virkelighetsflukt å avfeie problemene med en henvisning til at spørsmålet om likestilling er et rent rettsspørsmål og et nasjonalt anliggende i EF. Det føres en serie argumenter i marken for å vise at det er galt å "blande likestillingsproblemer inn i debatten".

a) *I § 119 om likelønn i Roma-traktaten blir kvinnens rettigheter understreket.*

I kapitlet om kvinnen som arbeidstaker skulle den åpne og skjulte lønnsdiskriminering være gjort helt tydelig. De vakre tall om større prosentvis lønnsøkning for kvinnen i EF de siste årene tilslører virkeligheten: Når en kvinne med timelønn på 12 kr., og en mann med 24 kr. pr. time begge får et tillegg på 6 kr., så har hennes lønn steget med 50 %, mens han "bare" har fått 25 %.

b) *"Det er flere yrkesaktive kvinner i EF-land enn i*

Norge, noe som tyder på at kvinnene i Europa er kommet lenger enn oss."

I kapitlet om kvinnen i arbeidslivet fremgår det at EF-landenes forholdsvis større kvinnelige yrkesdeltakelse i stor grad er begrunnet i økonomisk nødvendighet, og ikke fordi arbeidslivet i disse landene er mer kvinnevennlig.

c) *"Kvinnediskriminerende lover og gammeldags kvinnesyn vil ikke "smitte" over til Norge."*

I boken "Sandhed og myte om kirken og kvinderne" (Grevas 1971) sier den danske cand. polit. Tove Rasmussen at det materialet som er tilgjengelig tyder på at det er den økonomiske samfunnsstrukturen som avgjør kvinnesynets stilling og graden av diskriminering.

Denne rapportens avsnitt om holdninger viser hvordan en passiv kvinnetype, fornøyd med å være arbeidskraftreserve og ivrig opptatt med å øke sitt og familiens private forbruk, passer godt inn i Roma-traktatens økonomiske ramme. Dette kvinnesyn og disse holdninger skaper ikke økonomisk, juridisk og sosial undertrykkelse, men de bidrar til å konservere den. Pop-industriens markedsføring av en slik kvinne vil være med å forsinke utviklingen også hos oss.

d) *"Norske kvinners misjon er å vise Europa veien til større likestilling."*

Ja, men ikke ved å gi seg inn under vanskeligere forhold. Det er ved å bidra til en samfunnsutvikling som økonomisk og sosialt kan være modell for andre land at vi kan stake ut veien frem.

"Det en har grunn til å frykte, er at vi som medlemmer av EF ikke får reell mulighet til å føre

den sosialpolitikk og likestillingspolitikk som vi ønsker, fordi det offentlige får mindre herredømme, over den samlede tilgang på ressurser i samfunnet." (Kari Vangnes, Dagbladet 4. des. 1971.)

6. Litteraturliste

1. Evelyn Sullerot: Die Erwerbstatigkeit der Frauen und ihre Probleme in den Mitgliedstaten der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. (200 sider. Fås på fransk/tysk ved vår ambassade i Bryssel.)
2. Astrid Lulling: Rapport til Europakommisjonen i 1971 om likelønnsspørsmålet i EF.
3. "Spiegel-rapporten". Om sosialt forfordelte grupper (kvinnelige arbeidstakere) i det tyske ukebladet "Der Spiegel".
4. Inger M. Pedersen og en arbeidsgruppe nedsatt av den danske regjering: Om danske kvinner i EEC.
5. "Preliminary guidelines for a common social policy" utgitt av Kommisjonen i Bryssel. Henv. UD.
6. Birgit Gaarder: Den norske kvinne og EEC.
7. Mette Sjølie: Kvinnene og EEC. Bosetting og bolig-situasjonen.
8. Astrid Lulling: Hvad betyder Fellesmarkedet for de danske kvinder? Foredrag for Danske Kvinders Nationalråd.
9. Frydenberg: Kvinnene og det europeiske fellesskap. (Arbeiderbladet 17. og 18. januar 1972.) og avisdebat-ten i Arbeiderbladet.

KAP. 11. FORHOLDET TIL ANDRE LAND

A. EEC-MEDLEMSKAP OG INTERNASJONALISME

1. Innledning
2. Fredsargumentet
3. Solidaritetsargumentet
4. Nytteargumentet

B. EEC – OG FORHOLDET TIL U-LAND

1. Innledning
2. Hvordan skal u-landspolitikken vurderes
3. EEC og de assosierte u-land: et internasjonalt dominansforhold
 - 3.1. Assosieringsavtalene
 - 3.2. Eksemplet Senegal
 - 3.3. Frankrikes lederposisjon
 - 3.4. Utbygging, ikke utvikling
4. EEC og andre u-land
 - 4.1. Det generelle preferenssystemet
 - 4.2. Kvoterestriksjoner
 - 4.3. Hvem får fordelene
 - 4.4. EEC's råstoffbehold
5. Konsekvenser for u-landene av en utvidelse av EEC
 - 5.1. Storbritannias handelspolitikk
 - 5.2. Britene tilpasser seg EEC
 - 5.3. Utvidet assosieringsavtale?
 - 5.4. U-land taper på en utvidelse
6. Konsekvenser av EEC-medlemskap for Norges forhold til u-landene
 - 6.1. Handelspolitikken
 - 6.2. Bistandspolitikken på lengre sikt
 - 6.3. Norge og utviklingsfondet
 - 6.4. Prinsippet om bundet hjelp
 - 6.5. Status quo eller endring?
 - 6.6. Generell utenrikspolitikk: eksemplet det sørlige Afrika
 - 6.7. Råvare – og ressurspolitikk: eksemplet olje
7. Oppsummering og konklusjon
8. Litteraturreferanser

A. EEC-medlemskap og internasjonalisme	
Innledning	170
170	
172	
173	
173	
174	
174	
174	
176	
176	
177	
178	
178	
178	
179	
179	
179	
180	
180	
181	
181	
181	
182	
182	
183	
183	
184	
184	
185	
185	

KAP. 11. FORHOLDET TIL ANDRE LAND

A. EEC-medlemsskap og internasjonalisme.

1. Innledning.

I diskusjonen om tilknytning til EEC blir det ofte brukt som argument i favør av medlemsskap at dette er i samsvar med en "internasjonalistisk" holdning, og motstand mot medlemsskap blir gjerne beskrevet som "nasjonalistisk". De som bruker disse begrepene legger da en positiv verdi i "internasjonalisme" og en negativ i "nasjonalisme".

Det er åpenbare farer ved å argumentere på et slikt generelt og vagt plan. Det tjener til å tilsløre de reelle spørsmålene fordi det er vanskelig å finne ut hva partene virkelig mener. I denne innstillingen skal vi derfor se litt nærmere på bruken av ordet internasjonalisme, hvilken mening det med rimelighet kan ha når diskusjonen dreier seg om EEC-medlemsskap, og om det er rimelig å hevde at slikt medlemsskap utgjør en positiv form for internasjonalisme.

På det helt generelle plan beskriver ordet "internasjonalisme" en holdning som er positiv til åpenhet, samkvem, samarbeide på tvers av nasjoners landegrenser. I prinsippet er det knapt mange som vil være motstander av internasjonalisme når ordet brukes så generelt som dette.

Men i praksis er det svært mange ulike valg som kan treffes når det gjelder det nærmere innhold av internasjonalismen.

En konkret, anvendt internasjonalisme kan for det første være geografisk vid eller snever. Den kan være global (som ved deltakelse i FN) eller omfatte få nasjoner. Den kan også være ideologisk vid eller trang. Den kan omfatte systemer med ulik politisk ideologi eller bare dem som har samme ideologi som den man selv har. Den kan også være kulturelt vid eller snever – den kan omfatte nasjoner uten hensyn til kulturform, eller bare en kulturform som er den samme som vår egen. Videre kan den omfatte land med ulike økonomiske systemer, eller bare dem som har systemer som ligger svært nær opp til vårt eget.

Etter en annen inndelingslinje kan det være en internasjonalisme som knytter seg til samarbeide mellom toppskiktene innen de enkelte nasjoner (de økonomiske og politiske maktsentra innen det enkelte land) eller til samarbeide og kontakt mellom mindre privilegerte grupper, som for eksempel arbeiderinternasjonalismen i første del av dette århundredet.

Internasjonalismens rettslige former kan også variere sterkt – fra reguleringer vedtatt av den enkelte stat som muliggjør reise, kommunikasjonsutveksling og handel mellom stater, til overnasjonale organisasjoner med sentrale organer som kan treffe bindende vedtak for hele det området som omfattes.

Det er derfor meget vidt spektrum av muligheter for konkrete ytringsformer for internasjonalisme. Hvorvidt visse ytringsformer er "bedre" enn andre, kan bare avgjøres ved en konkret og noenlunde presis diskusjon av hva vedkommende form innebærer.

I EEC-debatten brukes ordet "internasjonalisme" med positiv verdi særlig i tre sammenhenger:

- Internasjonalisme er fredsskapende, i motsetning til nasjonalisme som lettere fører til krig. Medlemsskap i EEC er en konkret internasjonalistisk politikk, følgelig fremmer EEC-medlemsskap freden. Dette kan vi kalle "fredsargumentet".
- Internasjonalisme uttrykker solidaritet med svake, underprivilegerte grupper utenfor vårt eget land. Å gå inn for EEC-medlemsskap er konkret internasjonalisme, følgelig innebærer det solidaritet. Dette kan vi kalle "solidaritetsargumentet".
- Internasjonalisme er nyttig også for oss selv i dagens verden fordi nasjonene er avhengig av hverandre. Derfor er EEC nyttig. Dette er "nytteargumentet".

Felles for alle disse argumentene er at de starter fra en generell påstand som kan være mer eller mindre holdbar, og ut fra dette trekker en konklusjon med hensyn til det konkrete eller mer spesielle. Men denne måten å argumentere på må forkastes, fordi utgangspåstanden ikke holder for alle tilfelle og fordi man derfor bare kan gjøre seg opp noen mening etter å ha vurdert den mere spesielle påstand for seg selv. Det er dette vi i det følgende skal forsøke å gjøre noe med.

2. Fredsargumentet.

Tjener medlemsskap i EEC til å sikre fred?

Det finnes enkelte som mener dette og bruker følgende tankerekke: Verdensfred kan sikres bare med verdenslov, det vil se en sterk global myndighet. EEC er et skritt i denne retningen. Følgelig er medlemsskap i EEC et skritt i retning av sikring av freden.

Dette resonnementet holder ikke. For det første er selve utgangspåstanden tvilsom: Blant dem som har arbeidet med spørsmålet om verdensfred ved verdenslov, er det stor uenighet om det er mulig, og i tilfelle under hvilke betingelser, å sikre fred ved denne veien.

Det er likevel viktigere å være klar over at det ikke finnes noen ting som gir grunnlag for å tro at sammenslutning i regionale organisasjoner er skritt

på veien mot et globalt organisert verdenssamfunn. Det er mere sannsynlig at det virker omvendt – at en oppdeling av verden i få og sterke maktblokker vil gjøre det ytterst lite sannsynlig at globale organisasjoner kan bli effektive. Dette er egentlig lett å innse: Dersom man har et stort antall små enheter i et system er det mulig å tenke seg opprettelsen av et fellesorgan som er sterkere enn hver av de små enhetene, men dersom det er få og sterke enheter vil hver av dem være så sterke at de kan forhindre utviklingen av et fruktbart globalt samarbeide.

Ut fra dette perspektivet er tilslutning til EEC ikke noen positiv form for internasjonalisme.

Det er også et annet argument av forholdsvis generell art som iblant forekommer, men som har liten holdbarhet i dag. Det er at "nasjonalisme" lett fører til krig, men at "internasjonalisme" ikke gjør det. I visse historiske faser er dette kanskje riktig, og det kan ha en viss holdbarhet i de fattige land i dag. Men i det utviklingsstadium som Europa nå er i, er det galt. Utviklingen av sterkt integrerte militærallianser sammen med en omfattende politisk og økonomisk integrasjon i vest og i øst har ført med seg at det som ligger til grunn for kapprustningen og en eventuell krig ikke er nasjonale motsetninger, men en konflikt mellom to motstående økonomisk/politiske grupperinger. Det som forsvarer er ikke først og fremst landegrenser og befolkning men de etablerte grupperinger. Uansett hvilket syn man har på denne utviklingen er det i dag helt misvisende å legge skylden for krigsfaren på nasjonalismen. Det kan kanskje være litt av dette i enkelte mindre farlige konfliktområder som f.eks. på Balkan, men i den virkelige storkonflikten er dette forlenget passert som krigsgrunn.

Fredsargumentet forekommer også i mere konkret form. Det hevdes at EEC bidrar til å styrke freden fordi de stater som flere ganger i dette århundredet har vært i krig med hverandre, nå er knyttet sammen i et samarbeide. Det er særlig forholdet mellom Tyskland på den ene siden og Frankrike/Storbritannia på den annen man har i tankene ved slike utsagn.

Dette er et altfor overflatisk argument. Det er historisk misvisende: Begge de to verdenskrigene hentet en del av sitt konfliktstoff fra spenninger og hendinger som ligger utenfor det geografiske området EEC omfatter eller vil omfatte ved en eventuell utvidelse. Den første verdenskrigen hadde mye å gjøre med oppløsningen av det østerrisk-ungarske rike ved at de slaviske folk søkte å rive seg løs. Den annen verdenskrig startet som kjent ikke med et angrep mot vest, men mot Polen.

Det vi har grunn til å anta, er at i en eventuell fremtidig krig i Europa vil de land som hører til EEC stå på samme side i krig. Men dermed er

ingenting sagt om hvorvidt krig er mindre sannsynlig. Det er bare partsforholdet som endres, ikke krigens årsaker. Det konfliktstoff som eksisterte mellom de vesteuropeiske land er avløst av et konfliktstoff mellom to sterke europeiske grupperinger av stater.

I denne sammenheng vil positiv internasjonalisme mere gå ut på bygge bro mellom konfliktpartene enn å slutte seg til den ene av dem. Det kan her diskuteres om Norge sammen med andre europeiske land gjør mere effektiv innsats for freden ved å søke å være meglere og samarbeidskatalysator mellom øst og vest enn å slutte seg til EEC. I allfall kan det ikke ut fra fredsargumentet hevdes at tilslutning til EEC med nødvendighet vil føre til et mere fredelig Europa.

Konfliktstoff finnes ikke bare i forholdet mellom Øst- og Vest-Europa, men også i forholdet til de fattige land. Vil medlemskap i EEC være fredsfremmende i denne sammenheng?

Slik EEC er organisert i dag, er området sterkt avhengig av ressurser fra utenverdenen. Det foregår dessuten en betydelig investering fra EEC-land blant annet i Afrika. Dette fører til et avhengighetsforhold som kan komme til å gi seg utslag i sterke konflikter: På den ene side vil EEC være tvunget til å sikre sin tilgang på ressurser og å beskytte sine investeringer. På den annen side vil det – særlig i Afrika – komme til å utvikle seg økonomiske og politiske maktsentra som ser sine egne interesser tjent med en fortsatt underordning under Vest-Europa. Men disse vil kunne komme til å bli hindringer for sosial og politisk utvikling av Afrika, og det er sannsynlig at det vil bli et økende antall indre konflikter i disse landene. Det kan ta form av forsøk på løsrivelse (som vi har sett i Nigeria/Biafra, Chad og andre steder) eller i forsøk på å eliminere de hvite minoritetsregimene som har direkte økonomisk forbindelse med EEC-land. Faren for at EEC skal engasjere seg i slike konflikter for å hindre omveltning vil være stor. Frankrike er allerede trukket inn i konflikten i Chad og kan tenkes å bli det i en rekke av de tidligere franske kolonier. Storbritannia og Frankrike leverer våpen til det hvite minoritetsregimet i Sør-Afrika. Dette er ikke tilfeldig, det har å gjøre med beskyttelsen av sterke økonomiske interesser. Vil det i et framtidig, utvidet EEC bli de enkelte medlemsland eller EEC som sådan som står for slike intervensjoner og deltakelse i konfliktene ved blant annet våpenforsyninger? Etter en del år kan det være grunn til å frykte at utviklingen av en Europa-hær (som blant annet Forbundskansler Willy Brandt nå taler åpent om) kan føre til at dette blir mere av en felles EEC-oppgave. Dermed vil alle EEC-medlemmer bli trukket inn i disse konfliktene.

I dette perspektivet er det derfor enda mindre

grunn til å akseptere påstander om at medlemskap i EEC er en styrkelse av freden.

3. Solidaritetsargumentet.

For mange betyr "internasjonalisme" omtrent det samme som vilje til å være solidarisk med svake, underprivilegerte grupper i andre land. Fra enkelte hold hevdes det at EEC-medlemskap gir uttrykk for slik solidaritet.

Vi skal se nærmere på dette i to sammenhenger:

Med solidaritet kan vi for det første mene at vi viser vilje til å dele det vi har av ressurser med andre. Hvem er det Norge deler sine ressurser med, dersom vi blir medlem?

De som omfattes er bare dem som bor innenfor EEC-landene. Det er viktig å være klar over at assosieringsavtalene med afrikanske og andre utviklingsland *ikke* gir innbyggerne i slike land de samme rettigheter som innbyggerne i medlemslandene.

Hva er det så vi forplikter oss til å dele med andre EEC-borgere? Og hvem er det blant disse som nyter godt av denne delingen?

Romatraktaten forplikter til deling særlig ved sine regler om fri bevegelighet av personer, tjenesteytelse og kapital. Kort sagt er regelen at innbyggere av andre EEC-land skal stilles på linje med f.eks. Norges egne når det gjelder å ta arbeide, få oppdrag og plassere kapital i virksomhet på norsk jord.

Hvem er det som nyter godt av dette?

I svært liten grad vil det være arbeiderne. Det er kjent at i de senere år er det en stadig mindre del av fremmedarbeiderne innen EEC-landene som kommer fra andre EEC-land. Hovedtyngden kommer fra tredjeland, og har ikke noen spesiell beskyttelse av EEC-systemet. Tvert om fører EEC-systemet til diskriminering mellom ulike kategorier av fremmedarbeidere slik at de som kommer fra de rikere landene (EEC-landene) blir best stilt.

Det er mulig at norsk medlemskap kunne være et solidaritetsteget overfor forholdsvis høyt utdannede yrkesgrupper, som arkitekter, ingeniører og andre, fordi de ville ha rett til å påta seg oppdrag i Norge på like linje med nordmenn. Men regler som gjør dette mulig kan gis uten at vi er medlemmer av EEC. Dessuten er det neppe slike forholdsvis privilegerte grupper vi bekymrer oss mest om når vi er opptatt av solidaritet.

Den tredje gruppen av personer som vil kunne kreve å dele med oss, er dem som er interessert i å plassere kapital i virksomhet i Norge. Her kan det vel trygt slås fast at selve solidaritetshensynet ikke kan brukes til å begrunne en slik deling med den økonomiske makteliten i andre land. Andre argu-

menter kan kanskje brukes, men iallfall ikke solidaritetstanken.

Solidaritetstanken kan også søkes knyttet til EEC-medlemskap på en annen måte, nemlig denne: Ved medlemskap i EEC går vi inn i et stormarked som gjør det mulig å utnytte til fulle fordelene ved produksjon i store enheter. Dette kommer alle innbyggerne til gode fordi varene blir billigere, samtidig som urasjonell konkurranse kan elimineres.

Dette settet av argumenter er i dag svært tvilsomt. Dette gjelder blant annet mange innvendinger som er begrunnet i natur- og naturvernhen- syn. Dette at man skal sentralisere produksjon i store enheter fører blant annet med seg behov for omfattende transport. Dette krever veier, biler, fly og tog i stadig større utstrekning, og det krever et bosettingsmønster som er sterkt egnet til å fremme forurensning. Av disse og andre grunner oppfattes selve stormarkedsideologien som skadelig for det enkelte menneske. Det er grunn til å tro at vi om forholdsvis kort tid kommer til å gjøre oss fri for denne ideologien som har hatt så sterk innflytelse gjennom årtier. Det er viktig å peke på at en slik ideologi i noe ulik utforming, har dominert både i de sosialistiske og i de privatkapitalistiske land, men på begge steder har reaksjonen mot den nå begynt å milde seg og vil utvilsomt bli sterkere. Det er derfor neppe i samsvar med fremtidens internasjonalisme å bygge på dette stormarkedsargumentet.

Den tredje måten EEC-medlemskap kan representere solidaritetsholdningen på, er ved deltakelse i EEC's organer for derved å fremme bedre vilkår for dem som er dårlig stilt økonomisk og sosialt.

Det kan her dels være tale om utøvelse av politikk som gjelder befolkningen i de fattige land. Her vises det til andre deler av dette kapittel. Det er der påvist at norsk medlemskap i EEC heller vil svekke enn fremme Norges muligheter til å kunne arbeide for en bedre handelspolitikk overfor u-landene, at vår bistandspolitikk vil kunne bli påvirket i en lite ønskelig retning, at Norge vil kunne bli trukket med i en EEC-politikk som går ut på å bevare industrilandenes dominans, og i noen tilfelle at Norges ressurser vil kunne bli brukt som middel til å hindre utviklingslandene i å få oppfylt rimelige krav. Det er her særlig våre oljekilder kommer inn, hvor EEC-kontroll over disse kan brukes som middel til å motstå det meget rimelige kravet fra oljeproduserende land om høyere priser for sine produkter.

I forhold til de øst-europeiske land er det også vanskelig å se hvordan EEC, eller norsk medlemskap der, vil føre til en politikk basert på solidaritet – det vil si utjevning, lik fordeling. EEC's politikk overfor østlandene er basert på en splittelsesstrategi og en dominansstrategi – den siste basert

på opprettholdelsen av ulikhet når det gjelder industriell og teknologisk utvikling som *enten* vil gjøre Øst-Europa avhengig av Vest-Europa i en underordnet status, *eller* at de Øst-Europeiske land i sterkere grad enn nå vil bli underlagt en sentralisert ledelse i Moskva og med mindre mulighet for nasjonal selvutfoldelse for Øst-Europeiske land. Heller ikke her finnes det særlig grunn til å tro at det vil bli noen mere positiv holdning som følge av norsk medlemskap.

Det eneste sannsynlige område hvor EEC vil føre en positiv politikk i forhold til omverdenen gjelder forholdet til militær- eller diktaturregimene i Portugal, Hellés, Spania og Tyrkia. Opinionsen er riktignok meget blandet innen EEC-administrasjonen og blant politiske makthavere hvorfra EEC's Råd får sine instruksjoner, men det finnes en ikke ubetydelig liberal-demokratisk holdning som har gitt seg uttrykk i krav om at de nevnte landene må endre sine styresett for å kunne bli medlemmer av EEC. Noen særlig stor forskjell vil Norges medlemskap ikke utgjøre her, men på dette ene området er det likevel sannsynlig at de som kommer til å opptre på vegne av Norge ytterligere vil understreke kravet om endring i retning av liberal-demokratisk styreform.

4. Nytteargumentet.

Vi skal til slutt se kort på nytteargumentet. Kort, ikke fordi dette ikke er vesentlig, men fordi det også er behandlet i andre kapitler.

Argumentet bygger på det faktum at vi i dag sterkt er avhengig av hverandre på tvers av landegrensene. Det er derfor viktig – i vår egen interesse – å være med på å styre og få kontroll over det som foregår, siden vi ikke fullt ut kan ha slik kontroll gjennom nasjonale politiske institusjoner.

Dette er utvilsomt riktig, men herfra kan det ikke trekkes den konklusjon at medlemskap i EEC er nyttig for oss. Dette kan vi bare finne ut ved en konkret analyse av de ulike områdene der EEC er ment å skulle være rammen for den politiske styring. Det viktige *her* er at man ikke lar seg forvirre av et generelt argument om behovet for samarbeide, men at man konkret undersøker innholdet av nettopp det spesielle samarbeide som det her er tale om og ut fra det – og det alene – finner ut om det er nyttig eller ikke.

I den sammenhengen må vi også diskutere mer presist *hvem* i Norge medlemskap i EEC er nyttig for. Det er en av de farlige tilsløringene som skjer når det brukes generelle uttrykk om at "Norge" må komme med for å være med på styringen. Norge er sammensatt av ulike grupper med ulike interesser, som til dels står i sterk motstrid til hverandre. Det er knapt tvil om at enkelte norske grup-

per vil tjene på medlemskap, andre vil være skadelidende. Det er også klart at enkelte grupper vil øke sin mulighet for påvirkning av de politiske beslutninger i vårt land dersom vi blir medlemmer, andre vil få mindre innflytelse. Folkestyret vil bli svakere, og betydelige grupper vil lide under det. Det kan godt være at de som kommer til å representere Norge i EEC-organene, vil gå inn for en politikk som vil være til direkte skade for andre grupper. Det kan derfor godt bli slik at norsk deltakelse i EEC-organene så langt fra er nyttig, men direkte skadelig, for disse andre norske interessegruppene.

B. EEC OG FORHOLDET TIL U-LAND

1. Innledning.

Utviklingslandenes problemer ser ut til å vokse fra år til år. Gapet i velstand mellom de rike og de fattige land er også økende. Disse forhold innebærer ikke bare umenneskelige kår for et flertall av jordas befolkning. De er i ferd med å skape en verden der grunnlaget for fred og rettferdighet mennesker og nasjoner imellom rives bort, fordi verden i økende grad blir delt mellom rike og fattige.

Alvoret i situasjonen ser ut til å gå opp for stadig flere. Samtidig er det klart at kårerne til de underprivilegerte i de rike nasjonene ikke kan være noe argument imot å bedre kårerne for mennesker flest i u-landene. Statsminister Trygve Bratteli understreket dette i trontaledebatten høsten 1971:

"... de vansker norske folkegrupper ennå har, er uten mulig sammenligning med nøden i mange utviklingsland. Samtidig er det maktpåliggende at de bevilgende midler blir forsvarlig disponert, og at de helt ut kommer trengende mennesker til gode."

Vårt forhold til u-landene er viktig i sammenheng med spørsmålet om norsk medlemskap i EEC. En rekke u-land er knyttet til EEC gjennom ulike assosieringsavtaler. Viktigere er det imidlertid at EEC-landene tilsammen er u-landenes største handelspartner og med et eventuelt britisk medlemskap vil bli nokså dominerende i handelen med u-landene. Like viktig er det forhold at EEC-landene står for svært mye av de rike lands private investeringer i u-landene.

Regjeringen har lagt fram en melding om vår politikk overfor U-landene som på enkelte områder peker i positiv retning. Mulighetene for å gjennomføre denne politikken vil bli sterkt påvirket av et eventuelt medlemskap i EEC.

2. Hvordan skal u-landspolitikken vurderes?

Det er *urealistisk* å vurdere EEC's politikk overfor u-landene ved bare å se på assosieringsavtalenes tekst, omfanget av handelen i kroner og øre, eller u-hjelpbudsjettens størrelse. Det er misvisende å framstille alle overføringer av økonomisk karakter til u-landene som u-hjelp. Dette har vært gjort og gjøres i de framstillinger regjeringen har kommet med om forholdet mellom EEC og u-landene – i Stortingsmelding nr. 90/1970–71, i EF-brosjyren og i Stortingsmeldingen.

I de fleste framstillinger av EEC-landenes u-hjelp omtales den som betydelig, og De seks plasseres på topp i statistikken over givere av u-hjelp. Det tas *ikke* hensyn til at over 60% av deres "hjelp" er private overføringer (1969) som først og fremst består i investeringer til god profitt. Samtidig som Regjeringen i meldingen Om enkelte hovedspørsmål vedrørende Norges samarbeid med utviklingslandene (Stortingsmelding nr. 29/1971 – 72) skiller ut private overføringer ifra det som bør betraktes som utviklingsbistand, tar Utenriksdepartementet i sin EF-brosjyre og de fleste større massemedia *fortsatt* disse overføringene med som u-hjelp. Det hører med i bildet at denne formen for statistikk som først og fremst representeres ved OECD's rapporter, (DAC-statistikken) gjør Portugal til det største giverlandet: portugisernes utgifter til det fortsatte kolonistyre i Angola og Mosambik er å betrakte som 'u-hjelp'!

Dersom en på den annen side bare tar hensyn til de offentlige overføringer, ligger EEC-landene fortsatt høyt plassert på den internasjonale statistikken. Også her er det mye å utsette på framstillingsmåten, noe eksemplet fransk offentlig "hjelp" viser:

Ifølge OECD-statistikken utgjorde Frankrikes offentlige overføringer til u-land i 1969, 958 millioner US dollar eller 0.69 % av bruttonasjonalproduktet. Men denne summen omfattet utgifter til fortsatt kolonistyre i en del små områder (308 millioner), militær- og politihjelp samt rene prestisjeprosjekter (i praksis å betrakte som bestikkløse av u-landsledere) på tilsammen 130 millioner, og kortsiktige kreditter på tilsammen 117 millioner til vilkår som OECD selv har karakterisert som altfor harde for offentlig u-hjelp. Det blir med andre ord igjen 403 millioner dollar, det vil si 0.28% av bruttonasjonalproduktet.¹ Norges offentlige overføringer utgjorde i 1969 til sammenlikning 0.31% av bruttonasjonalproduktet.

Disse og andre eksempler viser at forholdet mellom EEC og u-landene oftest blir framstilt i et svært misvisende lys med det formål å gi et fordelaktig bilde av EEC's u-landspolitik. Det er denne form for "informasjon" som Gunnar Myrdal

har karakterisert som "opportunistisk triksing med u-hjelpsstatistikk".²

De spørsmål en må stille, er:

Hvem drar fordel av forbindelsene og hvem taper eventuelt på dem?

Hva er det *virkelige* innhold i avtalene EEC har sluttet med u-land – hva betyr de for u-landene?

Kommer de midler som overføres u-landene "helt ut trengende mennesker til gode"?

Eller er forholdet rett og slett at de rike land gir hjelp til selvhjelp, slik den tidligere presidenten i Verdenbanken, George D. Woods antydte da han i 1968 uttalte følgende:

"... det er på det rene at inntil nå har de bilaterale bistandsprogrammene hatt som et av sine primære mål å hjelpe de rike landene selv, de har sett dem som en måte å finansiere eksportsalg, å gi taktisk hjelp til egen utenrikspolitikk, og å holde på militære posisjoner som ble ansett å ha strategisk betydning."³

Stiller vi slike spørsmål, går vi "bak" de internasjonale statistikkene. Vi ser på de etablerte forbindelsene mellom land, på økonomiske interesser som ligger bak og på styrkeforholdet økonomisk og politisk mellom landene. Men vi ser samtidig også på samfunnsforholdene i de land det gjelder, på hvordan eller hvorvidt et eventuelt utbytte av forbindelsene med rike land blir fordelt på folk flest i u-landene.

3. EEC og de assosierte u-land: et internasjonalt dominansforhold.

3.1. Assosieringsavtalene.

Under forhandlingene om opprettelsen av EEC i slutten av 50-årene foregikk det en hard tautrekking, først og fremst mellom Frankrike og Vest-Tyskland, om hvilken status de daværende franske koloniene skulle ha i forhold til EEC. Vest-Tyskland støttet av Nederland ønsket ikke å gi koloniene noen særstatus, mens Belgia og i noen grad Italia – begge kolonimakter – støttet det franske kravet om å gi hjemmel for en slik status i Roma-traktaten. Frankrike fikk sin vilje bl.a. som motytelse for å gå med på en felles landbrukspolitikk.

Da en rekke av koloniene i Afrika i begynnelsen av 60-årene fikk formell selvstendighet, laget man igjen etter fransk ønske en assosieringsavtale som omfattet 18 land, de fleste av dem tidligere franske kolonier. Avtalen kom i stand for å gi fortsatt dominans for EEC-landene, spesielt Frankrike, et internasjonalt akseptabelt utseende.⁴

Avtalen som går under navnet *Yaounde-avtalen* eller EAMA, ble sluttet i 1963 og senere fornyet i 1969. Den omfatter fire slags forbindelser: *handel*,

finansiell og teknisk assistanse, private investeringer og fellesinstitusjoner.

Handelsavtalen gir de assosierte visse preferanser når det gjelder eksport på EEC-markedet i form av tollunntak. I formen er det opprettet frihandelsområde mellom hvert assosiert land på den ene, og De seks på den andre siden, men i realiteten er frihandelsområdet begrenset og totalt sett ikke gunstig for de assosierte.

De assosiertes fordeler er begrenset på flere måter. For det første har EEC pålagt de assosierte kvantitative restriksjoner på innførselen av en rekke viktige varer: de får bare selge visse begrensede mengder tollfritt på EEC-markedet. For det annet gjelder toll-letten ikke slik varer som kan konkurrere med varer som EEC-land selv produserer, dette gjelder flere viktige vareslag så som plantefett og andre foredlede produkter. EEC's felles landbrukspolitik gir ikke bare EEC-landbruket fordeler i form av beskyttelsestoll overfor de assosierte, den subsidierer også eksport av landbruksprodukter fra EEC-land som konkurrerer med u-landenes eksport på verdensmarkedet. Dessuten ble tollpreferansene for de assosierte på en del viktige varer senket da avtalen ble fornyet i 1969. Dette står i skarp kontrast til de reelle fordeler som USA har oppnådd på EEC-markedet for sin landbrukseksport.

Eksporten fra De 18 til EEC har da heller ikke steget særlig mye. Den økte med gjennomsnittlig 5% i 60-årene, mens eksporten fra alle andre u-land til EEC i gjennomsnitt økte med omlag 7.5% (dette skyldes riktignok i stor grad at olje utgjør en betydelig del av denne eksporten). I 1967 tjente EAMA-landene, i totale tall, omlag 80 millioner dollar på de preferanser EEC yter dem, mens EEC-landene på sin side tjente 60 millioner dollar på de såkalte omvendte preferanser EEC etter assosieringsavtalen får for sin eksport på De 18.

"Nettoinntekten" for EAMA-landenes vedkommende blir imidlertid ikke 20 millioner dollar. Eksportinntektene disse landene får kontrolleres og disponeres nemlig på ingen måte fullt ut av vedkommende lands myndigheter, og dette henger sammen med eierforholdet innen næringslivet. De største og fleste kredittinstitusjonene, bedriftene og eksportfirmaene eies og kontrolleres av finansfolk i EEC-land, særlig Frankrike, som idag står for 75% av de totale private investeringer i EAMA-området.⁵

Private investeringer ifra EEC-land er gjennom assosieringsavtalen beskyttet mot politiske inngrep og økonomisk risiko og må derfor sies å ha fått svært frie tøyler. Fortjenesten investorene kan ta ut er da også meget høy, noe som forøvrig ikke bare gjelder investeringer i EAMA-landene. Det er ikke uvanlig at 20%, ofte langt mer, av de

utenlandske bedriftenes investerte kapital i u-land, er ren fortjeneste.⁶

EEC-landene yter EAMA-landene finansiell og teknisk assistanse over et eget fond: *Det europeiske utviklingsfondet (FED).*

I løpet av en tiårsperiode har dette fondet kanalisert overføringer på ialt 1311 millioner dollar til EAMA-land. Denne summen representerer omlag 5% av de samlede overføringer og vel 10% av de offentlige overføringer fra EEC-landene til alle u-land. Det meste av de overføringer som går over Utviklingsfondet går til infrastruktur (veier, jernbane etc.) og sosialvesen (skoler og helsestell) samt til visse tiltak på landbrukssektoren.

Forbindelsen mellom EEC og EAMA er regulert gjennom visse fellesinstitusjoner på regjerings- og parlamentarikerplan, men det er i praksis EEC-kommisjonen som har størst formell såvel som reell innflytelse. Bl.a. må EAMA-landene forelegge for Kommisjonen eventuelle planer om å innføre beskyttelsestoll ("oppfostringstoll") på sine industrivarer. Og i realiteten er de etablerte forbindelsene mellom De 18 og EEC styrt av et triangel bestående av myndighetene i de enkelte medlemsland spesielt Frankrike, de ledende finanskreter med interesser i EAMA-landene (spesielt de større konsernene så som Compagnie Francaise de l'Afrique Occidentale og Societe Commerciale de l'Ouest Africain) og deres 'stedlige representanter' i EAMA-landene – ledere for bedrifter og et stort antall europeere i privat og offentlig administrasjon – i samarbeid med vedkommende EAMA-lands afrikanske lederskap.

EAMA-landene med tilsammen 65 millioner innbyggere, er med andre ord nært integrert økonomisk, kulturelt og politisk, i EEC-land. Denne nære integrasjon er ikke minst basert på militæravtalene Frankrike har opprettet med de fleste av EAMA-landene. Sett med et helhetlig syn er det ikke noen tvil om at forbindelsene er i strid med interessene til de store lag av befolkningen i disse landene, slik en ser det i Tshad der franskmennene driver en blodig undertrykkelseskrig.

De er også blitt kritisert fra panafrikansk hold fordi de bidrar til oppsplitting av det afrikanske kontinentet og hindrer inter-afrikansk samarbeid. Assosieringsavtalen gir EAMA-statene anledning til å samarbeide seg imellom bl.a. i form av tollunion, men slikt samarbeid er i stor grad forhindret av den franske politikken.

De overføringer Utviklingsfondet har foretatt til EAMA-landene kan ikke engang kompensere disse for den forverring i bytteforholdet med EEC som de har opplevd. Mens de som nevnt mottok 1311 millioner dollar over en tiårsperiode fra 1959, tapte de omlag 1659 millioner dollar som en følge av forverringen i byttevilkårene vis a vis EEC.⁷ Nå

har EEC over Utviklingsfondet opprettet et såkalt krisefond som bl.a. skal brukes i tilfeller av sterkt fall i prisene på varer EAMA-landene produserer for eksport. Men dette fondet er for det første forsvinnende lite i forhold til de problemer det skal møte. Og for det andre skal det også rå bot på skader som følge av naturkatastrofer. Prisfall på verdensmarkedet blir etter Kommisjonens tankegang med andre ord sidestilt med oversvømmelser eller tørke.

Byttevilkårene, eller "terms of trade" – er av vesentlig betydning for vurderingen av handelen. De fremkommer ved forholdet mellom den sammenlagte gjennomsnittsverdien for eksport- og importprisene. Når f.eks. prisene på det et land importerer stiger, og prisene på det som eksporteres synker, blir landets byttevilkår forverret – og det er nettopp dette som er skjedd for de fleste u-lands vedkommende. Statistikk over utviklingen av byttevilkårene viser at de afrikanske land er hardest rammet, og at EEC har hatt en litt gunstigere utvikling enn de øvrige land:

(1955 = 100)	1960	1964	1967
Alle utviklede land	107	109	110
EEC	107	110	111
Alle underutviklede land	95	93	91
Afrika	96	91	91

(Kilde: FN's månedlige Statistical Bulletin)

U-landene opplevde et mye verre prisfall i 1958,⁸ men som særlig tallene for Afrika viser, har utviklingen også i 60-årene gått imot dem.

Det vil i praksis si at eksportøkningen de har hatt, i meget stor grad er blitt spist opp av økende priser på importvarene. Og omvendt for de utviklede land, består mye av deres eksportøkning til u-landene av ren prisøkning på de varene som eksporteres. Ifølge FN's økonomiske kommisjon for Europa har Vest-Europas eksport til u-land hatt en kraftig stigning i 1970, men halvparten av denne stigningen skyldes alene økning i prisene på de vest-europeiske eksportvarene.⁹ En kan med andre ord "øke" eksporten bare ved å sette opp prisene – om en utelukkende tenker i tall slik de offentlige utredninger og statistikker gjør.

3.2. Eksemplet Senegal.

Senegal, et av de økonomisk sterkeste av EAMA-landene, tapte hele 25% av sin kjøpekraft bare i 1970 som en følge av sterkt prisfall på plantefett på verdensmarkedet. Samtidig opplevde det en prisøkning på 8% på importerte industrivarer og tjenester.¹⁰ Byrden av en slik økt økonomisk belastning på økonomien blir ikke først og fremst lagt på dem som kunne tåle den best – det velstående afrikanske lederskapet i byene og de

europiske firma og eksperter. Det er nemlig ingen utvikling i retning av økte avgifter og skatter på selskap og samtidig en nedskjæring i luksusforbruket til de privilegerte, slik en ser det i land som Tanzania og Libya. Det blir folk flest som får bære byrdene.

EAMA-landene hører for de aller flestes vedkommende til de fattigste u-landene. Bare Senegal, Elfenbenskysten og Gabon har et nivå for økonomisk styrke målt ved bruttonasjonalprodukt pr. innbygger som kommer over gjennomsnittet for u-land. Men disse landene er samtidig blant dem utenlandske interesser satser sterkest på å utnytte.

Verdensbankens rapporter om Senegal viser i grove trekk "regnskapet" når en sammeligner totale offentlige overføringer til et EAMA-land med det som private interesser (for Frankrikes vedkommende også statlige) trekker ut av dette landet. På den ene siden ble det i 1968 over Utviklingsfondet og to statlige franske fond overført tilsammen omlag 14 millioner dollar til Senegal. Den andre veien med andre ord ut av Senegal, ble det utført (og det alt vesentlige til EEC) ialt omlag 42 millioner dollar (omlag 16 millioner i fortjeneste til de utenlandske selskapene og 26 millioner i lønninger o.l. til utenlandske eksperter i offentlig eller privat tjeneste i Senegal. Det gjenstår en differanse på omlag 28 millioner dollar¹¹, et beløp som neppe engang "oppveies" av brutto private investeringer.

Tilbakeføringene består selvsagt først og fremst i fortjeneste på de private investeringer, men også i det forhold at en så stor del av den finansielle og tekniske bistand er *bundet* eller – om den formelt ikke er det – faktisk blir ført tilbake til giverlandet. Prosentandelen av den finansielle og tekniske assistanse som på denne måten er hjelp til selvhjelp for industriland, er for de fleste EEC-lands vedkommende høy. Over 80% av den franske offentlige bistand til u-land var således bundet til innkjøp av varer og tjenester i Frankrike¹². Andelen bundet hjelp er omtrent like stor for Utviklingsfondets vedkommende¹³.

3.3. Frankrikes lederposisjon

Frankrikes lederposisjon er ubestridt i EEC-EAMA-sammenheng. Det har skjedd en viss utvikling i retning av mer lik fordeling av eksporten fra EAMA på De seks, og Frankrikes andel sank således fra over 50% i 1959 til rundt 40% i 1969. På den annen side holder Frankrike fortsatt kontrollen over handelen med sine tidligere kolonier (som utgjør 14 av de 18 EAMA-landene) og har over 60% av deres samlede eksport på EEC. Og; franske eksportører har fortsatt over 60% av EAMA-landenes samlede *import* fra EEC.

Frankrikes andel av EAMA-landenes bundne kjøp av varer og tjenester over Utviklingsfondet

som altså fører fondets støtte *tilbake* til EEC-landene selv, var 41 %, mens Vest-Tyskland som betaler like mye til fondet som Frankrike, "bare" fikk 14% (tallene hentet fra perioden 1964 – 69).¹⁴ Dette understreker igjen at assosieringsavtalenes hensikt i stor grad er å fordele utgiftene ved å opprettholde den dominerende europeiske stilling i Vest-Afrika, mens de vesentlige av inntektene fortsatt skal gå til Frankrike.

Endelig er det franske grepet på "sine" EAMA-stater – ialt 14 av de 18 – sikret i og med *franc-sonen* som binder dem monetært og økonomisk til Frankrike. Franc-sonen innebærer konsentrasjon av handel, full frihet for kapitalen slik at profitt t.eks. kan hjemføres til Frankrike ukontrollert av andre enn investoren selv, og at fremmed valuta automatisk veksles inn i franc. De 14 skal etter franc-sonens bestemmelser til enhver tid ha deponert i den franske sentralbanken omlag 1,5 milliarder franske franc (over 2 milliarder norske kroner) som Frankrike helt ut kan disponere selv og som bidrar til å trygge landets betalingsbalanse med utlandet.¹⁵

Ifølge den franske u-hjelpsminister kan Frankrike ved bruk av disse afrikanske valutareserver i den franske sentralbanken dekke bl.a. 83% av Frankrikes forbruk av kakao, 62% av kaffeforbruket og 68% av uranimporten.¹⁶

Det kan selvsagt pekes på enkelte isolert sett positive virkninger av forbindelsene: det bygges veier, skoler, noe helsestall, jordbruket effektiviseres i visse områder. Samfunnsforholdene er imidlertid slik – og dette gjelder omtrent uten unntak – at det meste av disse godene som oftest bare kommer visse lag av befolkningen til gode: folk i byene, i tjenestesektoren og storbøndene. De som *først og fremst* drar fordelene er de som danner det triangelet som ble beskrevet ovenfor.

3.4. Utbygting, ikke utvikling.

Så lenge de afrikanske myndighetene ikke har kontroll over sin egen nasjonale økonomi, så lenge de ikke driver noen bevisst fordelingspolitikk til fordel for folk flest og dem som trenger godene mest, så lenge de selv ser seg som en del av det 'europeisk-afrikanske fellesskapet' under europeisk ledelse (Eurafrigue som det ofte kalles) og så lenge de europeiske regjeringer og finansinteresser sørger for å ha garantier for at denne situasjonen varer ved – *så lenge er det ikke utvikling, men utbygting en står overfor.*

Denne utbygtingen – der europeiske interesser drar fordelene sammen med en liten del av den afrikanske befolkningen – er en følge av en internasjonal form for 'arbeidsdeling' som EAMA-EEC-forbindelsene er et utpregnet eksempel på. Denne arbeidsdelingen går på den ene siden ut på

at industrilandene skal produsere og selge ferdigvarer til u-landene, mens u-landene skal sørge for å få fram råvarer. Det tas som et uttrykk for en slik tankegang at Utviklingsfondet i løpet av de vel ti år det har fungert, bare har ytt 1% av sine totale bevilgninger til industrireising.

Det andre aspektet ved arbeidsdelingen ligger mer på EEC-siden. Det består i det forhold at de private overføringer skjer til sektorer av næringslivet der fortjenesten både kan bli raskest oppnådd og bli størst: i ekstraktiv virksomhet (olje i Gabon, jernmalm i Mauretania, osv.) og i kreditt- og eksportsektorene. Utviklingsfondets en prosent til industrireising er derfor også i samsvar med EEC's egen arbeidsdeling i u-land. Fondet skal, sammen med offentlige bilaterale fonds, legge forholdene best mulig tilrette for investerings- og forretningsinteresser. De to første sørger for nødvendig infrastruktur, for et nødvendig sosialvesen og for å støtte utbygging av landbruket på de produkter EEC-landene selv kan trenge for sitt forbruk. Videre sørger de for politisk stabilitet og relativt frie arbeidsvilkår for forretningsinteressene først og fremst ved den type 'overføringer' som ble beskrevet i kapitel 2 ovenfor. I en slik ramme kommer forretningsinteressene inn og gjør sitt arbeid på en måte som de selv, men også deres regjeringer ut ifra nasjonaløkonomiske betraktninger og afrikanske politikere ut ifra egeninteresser, kan tjene på.

EAMA-statene vil, under de rådende politiske forhold i disse statene og på bakgrunn av EEC-landenes langsiktige interesser, bli underbruk av EEC, underlagt en slags "bakgårdsutvikling", eller rettere "vekst uten utvikling". Den viktigste garantien for at status quo vil bestå er Frankrike og fransk innflytelse i EEC. Som president Pompidou uttrykte det under sin reise til Vest-Afrika i februar 1971, vil Frankrike ikke under noen omstendighet fire på sine vesentlige interesser i de assosierte land.¹⁷

En samlet vurdering av EEC's politikk overfor de assosierte i EAMA-avtalen gir et tilstrekkelig grunnlag for denne konklusjon: I praksis er den en akseptering av og en støtte til Frankrikes nykolonialistiske styre i Afrika, et styre som utbytter afrikanere og som direkte tjener franske interesser, indirekte også kapitalinteressene i de andre EEC-land.

EEC's politikk er *ikke* i samsvar med den u-landspolitikk norske myndigheter, senest i Stortingsmelding nr. 29, går inn for, men er på helt avgjørende punkter direkte i strid med denne.

4. EEC og andre u-land

4.1. Det generelle preferansesystemet

EEC har i dag assosierings- og handelsavtaler med en rekke andre land. Disse avtalene har forskjellige former. Felles for dem alle er at de ikke binder de assosierte så sterkt til EEC som EAMA-avtalene gjør.

Mest vidtgående med hensyn til bindinger er assosieringsavtalene med Tunis og Marokko. Men avtalene er i disse tilfellene liksom i tilfellet EAMA mer et formelt uttrykk for en situasjon som eksisterte allerede før avtalen ble inngått: at landene står i avhengighet til EEC og særlig Frankrike, handelspolitisk og gjennom økonomiske bånd forøvrig. Tunis, Algerie og Marokko har valutariske bånd til Frankrike og franc'en, men de er langt svakere enn tilfellet er for EAMA-sta-
tene.

Flere Samvelde-land er assosiert til EEC, et forhold som vil bli tatt opp nedenfor. Forøvrig har en del andre stater inngått begrensede handelsavtaler med EEC, deriblant også India. Ingen av disse assosierings- og handelsavtalene går ut over rene handelspolitiske tiltak og handelen mellom de land de omfatter og EEC, er da også betydelig mindre enn handelen mellom EAMA og EEC. Innenfor EEC har det, som ovenfor antydnet, vært en viss strid om disse geografiske avgrensede avtalene, og utenfra har de vært sterkt kritisert. Vest-Tyskland har ført an blant dem som har ønsket et generelt system som omfattet alle u-land, vest-tyskerne har sin handel og sine investeringer mye mer spredt enn franskmennene. Og utenfra har særlig USA gått til angrep på det spesielle preferansesystemet.

Fra et amerikansk synspunkt var EAMA et tiltak for å beskytte franske interesser og førte til at amerikanske interesser ikke kunne komme inn på samme vilkår. Fra u-landshold har særlig latin-amerikanske regjeringer kritisert EAMA-systemet, og sammenfallet mellom amerikansk og latin-amerikansk kritikk er neppe tilfeldig. Det er på det rene at det i stor grad er amerikanske investorer i Latin-Amerika som ville tjene på bedre adgang til EEC.

Det er blant annet presset fra USA som førte til at EEC så raskt gikk inn på et generelt preferansesystem for u-landene. Men ønsket om å rette opp det negative inntrykket EAMA har skapt i andre u-land og oppnå prestisje i u-landskretser spilte nok også inn.

Det *generelle systemet for preferanser* (SPG) som EEC introduserte fra juli 1971 har også hatt en viss virkning i denne retning, selvom reaksjonen blant u-land er høyst blandet.

Systemet er blitt framstilt som utpreget u-land-vennlig og som et skritt på vei bort ifra det ny-kolonialistiske EAMA. Begge oppfatninger er

antakelig uriktige. For det første fordi det nye regelverket inneholder så mange særbestemmelser at fordelene blir sterkt gjennomhullet. For det andre fordi regelverket ikke sier noe om hvilken retning handelen mellom EEC og u-land i praksis vil ta. For det tredje fordi det *egentlig* ikke er tale om å gi u-landene preferanser (ensidige fordeler), men bare formelt stille dem på like fot med de industrialiserte EEC-land.

EEC's tilbud innebærer toll-lette for en del ferdigvarer og halvfabrikata på *industri*siden. Når det gjelder foredlede *landbruks*produkter er toll-letten imidlertid oftest ubetydelig: beskyttelsen av EEC-landbrukets interesser, som på foredlingssektoren gir toll på opptil 34 %, fortsetter med andre ord stort sett uforandret.

Når det gjelder andre varer, opererer EEC med en gradering etter hvorvidt de er "markedsfølsomme" eller ikke, det vil si berører EEC's egne produksjons- og markedsinteresser. For varer som av EEC er definert som "markedsfølsomme", de omfatter omlag 60% av tilbudet,¹⁸ er det innført såkalte tollkontingenter som fordeler EEC-landenes import av varer fra de enkelte u-land: 37,5 for Vest-Tyskland, 27,1 for Frankrike, 20,3 for Italia og 15,1% for Benelux.

Dette betyr i praksis at land som har en annen fordeling av sin eksport på EEC enn denne, får nye restriksjoner i tillegg til dem som alt eksisterer: dette gjelder særlig land som produserer tekstilvarer.

4.2. Kvoterestriksjoner

Men det er også innført kvoterestriksjoner på den totale eksport til hele EEC-området på industrivarer og halvfabrikata. Toll-letten gjelder således bare opp til et nivå i innførsel som tilsvarer EEC's import fra u-land i 1968 pluss 5% av all import fra utviklede land. Videre kan intet enkelt u-land eksportere toll-fritt på EEC-markedet mer enn halvparten av samtlige u-lands eksport av vedkommende vare. Igjen er u-land med en voksende industri blitt rammet. Dette gjelder bl.a. India, Pakistan, Malaysia, Singapore og Hong Kong.

På grunn av alle disse restriksjonene er det tvilsomt om u-landene i det hele vil få noen fordel av det nye systemet. De problemer dette systemet gir u-landene er forøvrig ikke bare knyttet til restriksjonene, men til tekniske forholdsregler i forbindelse med gjennomføringen av det.¹⁹ Enkelte land — de u-land som har etablert eksport av ferdigvarer (f.eks. Sør-Korea, Mexico og Taiwan) vil kunne regne med en kortsiktig og begrenset fordel av det nye systemet, men på lengre sikt vil det høyst sannsynlig være i strid med interessene til u-landene sett under ett.²⁰

Nok en vesentlig svakhet ved systemet er det

faktum at det indirekte er dratt inn i EEC's handelskrig med USA. Det amerikanske preferansetilbudet er gjort avhengig av at EEC oppgir sitt spesielle preferansesystem, inklusive den omvendte preferansen EEC-eksporten nyter godt av. U-landene og de krav om generelle og ensidige preferanser de har satt igjennom i UNCTAD, blir dermed brikker i et spill om stormakters interesser. På den annen side representerer EEC's preferansesystem i praksis såvidt mye forskjellsbehandling av u-landene at det fortsetter EAMA-linjen med å spille dem ut mot hverandre.

4.3. Hvem får fordelene?

Hvem vil så tjene på denne situasjonen? Det er det ikke mulig å fastslå helt sikkert i dag. Men, som *Le Monde* antyder i en kommentar til EEC-systemet, blir det til syvende og sist EEC-interesser selv som vinner mest på det.²¹

EEC's nye "preferansesystem" tillater utenlandske selskaper som har etablert seg i u-land å utkonkurrere lokale firmaer fordi de første lettere kan omstille seg og handle med det nye markedet. Systemet tillater med andre ord internasjonale storkonserner å nyte godt av de lave produksjons- og lønnskostnader i u-land og samtidig kunne selge produksjonen på et kjøpekraftig marked. Det er typisk, ifølge *Le Monde*, at eksperter i Brussel karakteriserer de næringslivssektorene som blir mest utsatt for konkurransen i og med preferansesystemet for "dømt" eller "underutviklet".

4.4. EEC's råstoffbehov.

Et annet forhold som antakelig ligger til grunn for systemet er EEC's nåværende og ikke minst langsiktige behov for tilførsler av råvarer til sin egen industri. EEC-økonomien er i langt større grad enn USA's og Sovjets (men i noe mindre grad enn Japans) avhengig av import og råstoffer til industriproduksjonen. EEC's langsiktige politikk vis a vis u-landene vil bli diktert av dette grunnleggende forhold: EEC er verdens største importør av råvarer (og derfor u-lands viktigste handelspartner) og står i den sammenheng ugunstig stilt sammenliknet med USA, som EEC nå mer og mer ser som et naturlig sammenlikningsgrunnlag.

Kommisjonens industripolitiske memorandum, den såkalte Colonnplanen av 1970, fastslår grunnlaget for EEC's handelspolitikk slik:

"... de økte behov til store sektorer av produksjonen og det økte interne forbruk nødvendiggjør en rask økning av importen av primærvarer (matieres premieres) og produkter som ikke eksisterer i et tilstrekkelig kvantum i Fellesskapet. Mer og mer virker prinsippet om det komparative fortrinn til å forsterke den internasjonale arbeidsdelingen..."²²

Dette er en autorativ og presis formulering av det reelle innhold i EEC's u-landspolitikk. Den anviser u-landene plassen som råvareleverandører og supplerende ferdigvareleverandører til EEC.

5. Konsekvenser for u-landene av en utvidelse av EEC.

5.1. Storbritannias handelspolitikk

Storbritannia svarer for en betydelig del av handelen med u-land. U-landenes andel av den britiske importen er således høyere enn deres andel av EEC-landenes import, selv om begge er sunket de siste årene:

U-landenes andel av de rike lands totale handel (i prosent)

	Eksport	Alle rike	EEC	Storbritannia
1955		27.7	26.5	34.1
1969		19.5	13.5	24.0
Import				
1955		28.0	27.0	33.4
1969		18.8	16.6	25.6

Kilde: FN-statistikk framstilt i Michael Barratt Brown, "How 'Outward looking' is the Community?" *Tribune*, July 16, 1971)

Disse tallene sier ikke bare noe om u-landspolitikken til De seks og til Storbritannia. I denne sammenheng er det viktig å merke seg hva forskjellen mellom u-landenes andel i EEC-markedet og det britiske markedet kan bety dersom Storbritannia blir medlem av EEC. Denne forskjellen kan bli av avgjørende betydning for mange u-land.

Hvis den britiske handelspolitikken overfor u-landene skulle tilpasse seg EEC's — og sannsynligheten for dette er meget stor — vil det etter beregninger britiske økonomer har foretatt, innebære en reduksjon i den britiske import fra u-land på omlag 1 milliard dollar.²³ Tapet av det britiske markedet vil sannsynligvis komme til å bli betraktelig større som en følge av at britenes import av sukker og tekstiler vil komme til å tilpasse seg EEC's, så sant spesielle handelsavtaler for vedkommende u-land ikke blir oppnådd.

Før de britiske forhandlingene med EEC ble avsluttet og ga antydninger om en endring av britisk u-landspolitikk i retning av EEC's, var det på flere vesentlige områder en markant forskjell i deres politikk. Det er således neppe tvil om at EEC's relativt sett lavere andel av handel med u-landene er uttrykk for en mer proteksjonistisk og u-landsfiendtlig politikk enn den britene har ført.

Samvelde-avtalen om sukker garanterte en

rekke u-land en sikker eksport på det britiske marked, mens EEC-markedet er sterkt beskyttet til fordel for hjemlige produsenter. EEC nektet også i sin tid å underskrive den internasjonale sukkeravtalen — som eneste i-landsgruppering.

Britene praktiserer også et lavtollsystem overfor u-land innen Samveldet som omfatter flere vareslag og samtidig flere og større land enn EAMA-systemet. Dessuten krever ikke britene de samme gjensidige preferanser for sin eksport til u-land som EEC gjør. Endelig er det på det rene at den britiske innflytelsen over u-landene i Samveldet politisk, økonomisk og militært ikke er så sterk som EEC's og Frankrikes innflytelse over sine klienter, noe bl.a. toppmøtene i Samveldet flere ganger har vist. På den annen side skyldes dette forhold selvsagt på ingen måte at britenes kolonipolitikk og etter-koloniale politikk i og for seg har vært mindre innrettet på å opprettholde dominansområder i u-landene, det skyldes i stor grad at noen av u-landene i Samveldet — først og fremst Tanzania og Zambia — har vært styrt av regjeringer med en klarere politikk i retning av å frigjøre seg fra den tidligere kolonimakten.

5.2. Britene tilpasser seg EEC.

På andre områder enn det handelspolitiske er det neppe mulig å påvise vesentlige forskjeller i den praksis Storbritannia og EEC følger i sitt forhold til u-landene. Bistandspolitikken er i store trekk den samme, d.v.s. like bundet og like lite FN-orientert. Investeringspolitikken tar også på linje med andre stormakters praksis sikte på å tjene britiske interesser og gi best milige kår for storkonsernene. Utslag av denne politikken ser en ikke minst i det sørlige Afrika, i den nye avtalen med Rhodesia, i våpensalget til Sør-Afrika og i den omfattende støtten investorene gir apartheid-systemet. Og en ser den klart og uforbeholdent lagt fram i Duncan-rapporten 1969 om reorganiseringen av britisk utenrikspolitikk, en reorganisering som vil gjøre det britiske diplomati i Afrika og Asia til "et verdifullt bidrag til det instrument... Vest-Europa... trenger for i det lange løp å gjøre sine interesser gjeldende i Afrika og områdene ved det Indiske hav."²⁴

Det er derfor på det rent handelspolitiske område at u-landene først og fremst har noe å tape ved et britisk medlemskap i EEC. Britene har i store trekk ført en mer liberal handelspolitikk overfor u-land. Forhandlingene med EEC var bare i liten grad inne på forholdet til u-landene, og en har derfor få helt sikre holdepunkter for å trekke opp forbindelsene mellom De åtte (Storbritannia og Irland med i EEC) og u-landene i fremtiden.

Det er imidlertid på det rene at britene i forhandlingene måtte gå til full retrett på de krav om å opprettholde sukkerimporten fra en del

Samveldetland — først og fremst etter press fra franske roesukkerprodusenter. I stedet inneholdt forhandlingspakken runde formuleringer om at interessene til de sukkerproduserende Samveldetland ville bli viet oppmerksomhet, det vil si at saken blir tatt opp senere. I praksis betyr dette at den britiske regjering har akseptert sukkerordningen i EEC og sviktet Samveldetlandene.²⁵

5.3. Utvidet assosieringsavtale?

De afrikanske Samveldetlandene vil bli tilbudt en avtale med EEC etter EAMA-opplegget eller et annet opplegg. I dag har, som ovenfor antydnet, flere av disse landene begrensede assosieringsavtaler med EEC: det gjelder de tre øst-afrikanske land (Arusha-avtalen) og Nigeria. Med Storbritannia på EEC-siden av forhandlingsbordet er det klart at sannsynligheten for en sterkere og mer underordnet tilknytning til EEC er økt. Motivet for den øst-afrikanske assosieringen var i sin tid åpenbart frykten for å bli utkonkurrert av andre u-land, spesielt EAMA-landene og latin-amerikanske land, på EEC-markedet.²⁶ Det nye preferansesystemet EEC har introdusert har som vist ovenfor, ikke redusert grunnlaget for en slik frykt.

To veier synes å være åpnet for de afrikanske Samveldetland: enten et separat assosieringssystem som ligger nær opp til EAMA, eller et system som vil omfatte både EAMA-landene og dem selv ifra 1. februar 1976, da EAMA-avtalen skal være revidert eller erstattet av en ny. Det er imidlertid lite som tyder på at en ny og utvidet avtale kan by de u-land den omfatter, særlige fordeler, mens muligheten for at den kan styrke EEC's grep på de områder det gjelder er tilstede. Det viktige i denne forbindelse er den harmonisering av investerings- og ressurspolitikk og den økte evne til å sikre sine interesser ut ifra økonomisk styrke og politisk enhet som et utvidet og utdypet EEC vil bety.

For de asiatiske Samveldetlandene er utsiktene til gevinst i og med britisk EEC-medlemskap antakelig forsvinnende små, de må snarere regne med betydelige tap. Storbritannia vil antakelig måtte innordne seg det generelle preferansesystemet til EEC og dermed avvikle både store deler av Samveldet-preferansesystemet og gi opp sitt eget generelle system, og også Tekstilavtalen som sikret asiatisk eksport av tekstil på det britiske markedet.

Den britiske regjering hevdet at en medlemskap vil bety økte økonomiske resurser som kan kanaliseres til u-landene i form av teknisk og finansiell bistand. Dette argumentet er ikke bare på bakgrunn av den bistandpraksis britene har fulgt, svært tvilsomt fra et u-landssynspunkt, det holder neppe som et rent britisk nasjonaløkonomisk resonnement. Britene vil nemlig antakelig oppleve en forverring i betalingsbalansen med utlandet som følge av de økte nettoutgifter medlemskap fører

med seg, det gjelder særlig det britiske bidraget til landbruksfondet.²⁷ Britene vil derfor få mer enn nok med å kompensere et økt underskudd i betalingsbalansen med en eventuell økt eksportgevinst.

5.4. U-land taper på en utvidelse.

Dersom de afrikanske Samvelde-landene skulle få fordeler av en avtale med EEC etter et britisk medlemskap, ville slike fordeler først og fremst komme på bekostning av andre u-land. Hovedproblemet — at EEC's politikk er restriktiv og diskriminerende og samtidig fører til en oppsplitting av u-landene — står fortsatt uløst og vil bli mer snarere enn mindre følbart med britisk medlemskap.

Samlet vinner ikke u-landene noe på det nye preferansesystemet til EEC. En del av Samvelde-landene får direkte tap ved at handelsfordelene på det britiske markedet faller bort, og ingen u-land vinner på det.

Det som her er nevnt gir derfor grunnlag for en konklusjon i to punkter: for det første at en utvidelse av EEC høyst sannsynlig vil medføre et tilbakeskritt når det gjelder utviklingen av et system for verdenshandelen som u-landene kan ha fordeler av (de relativt liberale britiske frihandelsordninger blir oppgitt til fordel for det mer proteksjonistiske EEC-systemet), for det andre, at utviklingen av en vest-europeisk stormakt som gradvis vil opptre mer enhetlig utad, og som på grunn av råstoffbehovet og av andre grunner vil bli stadig mer avhengig av å sikre sine interesser i stadig større deler av verden, er i konflikt med u-landenes langsiktige interesser.

6. Konsekvenser av EEC-medlemskap for Norges forhold til u-landene.

Norges forhold til u-landene ved et eventuelt EEC-medlemskap har hittil hovedsakelig vært vurdert som et spørsmål om konsekvenser for den offisielle utviklingshjelp. Etter vår oppfatning er det nødvendig å se hele Norges forhold til "den tredje verden" under ett. Det medfører at det må tas hensyn til helheten i EEC's nåværende politikk når det gjelder handel, investeringer, råvarer, utenrikspolitikk og kolonial fortid. I tillegg er det nødvendig å foreta en vurdering av den sannsynlige utvikling i de nærmeste årene. Et EEC-medlemskap er ikke et spørsmål om hvilke poster som skal føres opp på budsjettet for 1973, men om en tilknytning til et "felleskap" med høye ambisjoner i retning av økonomisk og politisk sammenmelting på lengre sikt.

6.1. Handelspolitikken

Roma-traktaten har klare bestemmelser om at medlemslandene etter en overgangsperiode skal ha en felles opptreden i internasjonale organisasjoner av økonomisk karakter, og det er en grunnsetning i EEC at medlemslandenes muligheter til å regulere sine handelsforbindelser utav går tapt. Det er slik en tollunion skiller seg fra et frihandelsområde (f.eks. EFTA). Utgangspunktet er derfor at Norge blir nødt til å føre nøyaktig den handelspolitikk overfor u-land som EEC's organer avgjør. Norge har allerede forpliktet seg til å forandre de bestemmelser om toll-lette overfor varer fra u-land som ikke er i overensstemmelse med EEC's egne bestemmelser om dette.

Norge har i hovedsak fulgt en handels- og tollpolitikk overfor u-land som ikke skiller seg nevneverdig ut fra dagens EEC-stater. I forbindelse med de klare krav om forandringer som er satt fram gjennom UNCTAD, er det imidlertid innført et nytt system fra 1. oktober 1971. Som nevnt ovenfor gir systemet ikke u-landene preferanser, men bare likestilling med EEC's egne land — på visse vilkår. Det er heller ikke et generelt tilbud om fjerning av all toll, ettersom en del "markedsfølsomme" varer som f.eks. tekstil er holdt utenfor. Men de nordiske lands samlede tilbud har likevel vært karakterisert som gunstigere ut fra u-landsynspunkt enn den ordning som er innført i EEC. En av forskjellene er at EEC ikke har annet enn svært beskjedne tollreduksjoner på en rekke varer som nettopp har avgjørende betydning for u-land, i første rekke gjelder det *foredlede* landbruksvarer. Norge har i hovedtrekk fra før lavere toll på tropiske produkter enn EEC. Denne forskjellen er ikke ubetydelig, ettersom det nettopp er *bearbeidelsesverdien* på de varer som u-landene har å tilby som i lang tid framover vil være avgjørende (særlig tropiske matvarer). På dette felt er det klart at norsk handelspolitikk *innenfor* EEC vil være mindre gunstig for u-landene ved siden av at EEC's unntak fra industrivarer som får toll fjernet kan vise seg å være mer restriktiv p.g.a. bestemmelsen om bestemte kvote- og sperregrenser.

I Stortingsmelding nr. 90 heter det: "Det synes imidlertid ikke å være grunnlag for å anta at en overgang fra det nordiske opplegg til EF's preferanseordning vil skape særlig store problemer for Norge."²⁸ Dette er utvilsomt riktig. Men for en del u-land kan det altså bety større problemer, selv om verdien av selve preferansesystemet ikke bør overdrives, (jfr. byråsjef Martin Huslid i Utenriksdepartementet.²⁹)

Et annet vesentlig aspekt ved et eventuelt norsk medlemskap vil være at vi med det går fra et tilbud som ikke klart diskriminerer mellom u-land og inn i et system som nettopp er basert på en slik

diskriminering. Dette må uten tvil sees som et tilbakeskritt.

Det har vært påpekt at "vi må gå inn i EEC for å påvirke". Dette kunne kanskje være et argument av verdi dersom det ikke fantes andre internasjonale organer der handels- og utviklingsspørsmål ble drøftet og avgjort. Hvis Norge skulle se det som sin oppgave å påvirke andre industrialiserte land, er det muligheter for dette innenfor GATT, OECD og – ikke minst – UNCTAD. En eventuell norsk opptreden til fordel for u-landene i UNCTAD-sammenheng (i motsetning til den politikk Norge hittil har fulgt) kan ha betydning ved at det slås sprekker i en nærmest kompakt i-landsmur. Det vi imidlertid vet er at Norge innenfor EEC i handelspolitisk sammenheng vil miste mulighetene til – eventuelt i samarbeid med de andre nordiske land – å gå foran med et godt eksempel.

6.2. Bistandpolitikk på lengre sikt.

Når det gjelder bistandspolitikken har det gjerne vært slått fast i utredninger og i UD's "informasjonsmateriale" at norsk utviklingshjelp ikke vil bli berørt av EEC-medlemskap, med unntak av det beløp som skal overføres direkte til EEC's utviklingsfond. Mulighetene for at en forandring kan finne sted *på lengre sikt* er overhode ikke berørt. Dette står i motsetning til den holdning som bl.a. kommer til uttrykk i tilsvarende materiale fra Sverige. I Handelsdepartementets utredning³⁰ heter det riktignok at Sveriges muligheter til å føre en selvstendig u-hjelpspolitik ikke påvirkes alvorlig *på det nåværende stadium*. Men det føyes like klart til: "Samtidig bør påpekas at strävandena mot en samordning blivit allt mer framträdande, vilket demonstrerats bl.a. vid olika internationella förhandlingar. Denna tendens kan i ett längre perspektiv skapa motsättningar och begränsningar av den svenska handlingsfriheten."

De dominerende EEC-partnere er alle tidligere kolonimakter som i forholdet til "den tredje verden" har et langt synderegister: Indo-Kina, Algerie, det sørlige Afrika, Congo, Suez osv. I dag har de fortsatt klare stormaktsinteresser i sin politikk overfor u-land. Norge aksepteres i dag (med rette eller urette) av mange u-land som en gunstig bistandspartner, og det legges ofte vekt på at Norge ikke har noen kolonifortid, at Norge er et lite land og at de økonomiske interesser utgjør et mindre dominerende innslag enn i en rekke andre staters utenriks- og u-landspolitikk. En slik tillit vil kunne svekkes ved inntreden i en blokk av EEC's natur, dvs. en økonomisk og politisk sammenslutning med klare mål i retning av integrasjon og samordning på stadig flere områder.

Werner-planen og andre mer prinsipielle EEC-utsagn om en framtidig økonomisk og monetær union, taler om en harmonisering av de viktigste

sider av den økonomiske politikk, jfr. Skånland-utvalgets rapport.³¹ Allerede i første etappe slås det fast at den kvantitative målsetting for de viktigste poster på de offentlige budsjetter skal vurderes av Rådet. Det er derfor vanskelig å tenke seg at utvilingshjelpens offentlige omfang og karakter for all framtid skal være uberørt av en økonomisk samordning. De nye retninglinjer for bistand opererer med et beløp på 1200 millioner 1972-kroner i 1978, en ikke ubetydelig del av statsbudsjettets utgiftsside. Ettersom størrelsen på u-hjelpsbudsjettet i en viss grad også er et spørsmål om betalingsbalanse og valuta-spørsmål, hører det med at en samordning og regulering av kapitalbevegelser fra og til EEC er et nærliggende område for avgjørelse på "fellesskapsnivå". Det er heller ikke mulig å skille skarpt mellom utenrikspolitikk og bistandspolitikk, noe som f.eks. kommer klart fram i debatten om omfattende svensk bistand til Nord-Vietnam. Ettersom u-hjelpen derfor i stor grad har å gjøre med EEC's "ansikt utad", taler også dette i retning av en større samordning på lengre sikt. Det er selvsagt ikke mulig å gå konkret inn på disse forhold i dag, men det er neppe dekning for å slå kategorisk fast at u-hjelpens omfang og karakter for all framtid vil være et nasjonalt selvstendig foretakende innenfor EEC. Dertil er bistandspolitikk altfor sterkt knyttet til budsjett-, betalingsbalanse- og utenrikspolitikk.

En rimelig konklusjon er at vår bistandspolitikk på lengre sikt vil bli påvirket i en lite ønskelig retning.

6.3. Norge og "Utviklingsfondet"

Med tilslutning til EEC blir Norge pålagt å overføre en del av sin offentlige bistand gjennom "Det europeiske utviklingsfond" (se ovenfor). I offisielle norske utredninger har det aldri vært foretatt noen kritisk gjennomgang av fondets virksomhet. I ovennevnte utredning fra det svenske Handelsdepartementet står det imidlertid å lese: "Svenska bidrag till utvecklingsfonderna skulle sannolikt ur u-ländernas synsvinkel leda till en viss ökad identifikation av Sverige med EEC. Flera viktiga drag i utvecklingsfondernas verksamhet – bundenhet till leveranser från givrländerna, utvalet av mottagarländer, anknytningen till särskilt franske utrikespolitiska intressen – står inte i samklang med principerna för den svenska biståndspolitiken". I utredningen uttales det forhåpning om at Storbritannias medlemskap i en viss utstrekning kan modifisere fondets virksomhet, noe som i høyeste grad er et åpent spørsmål.

I tråd med det overnevnte sitat, synes det åpenbart at beløp gjennom "Utviklingsfondet" kan brukes til formål som står i motsetning til målsettingen for norsk bistandspolitikk, slik den er trukket opp i Stortingsmelding nr. 29 71/72.

Norge har selvsagt ingen garanti for at de millionbeløp som årlig overføres til fondet blir brukt til en reell utjamning eller til land som fører en utviklingsorientert politikk slik denne meldingen forutsetter. Ut fra den presentasjon av fondet som er foretatt tidligere i innstillingen, er det mye som tyder på det motsatte.

Det er uklart hvor stort beløp som skal overføres til fondet, og som dermed stilles utenfor norske prioriteringer. Det er antydning på ca. 360 millioner over en femårsperiode.³² Men hvor stor andelen vil bli til det neste utviklingsfond, med en rekke tidligere Samvelde-land i tillegg, er det ingen som vet noe om. Det er likevel klart at det dreier seg om beløp av en betydelig størrelse. (En kan her f.eks. ha i tankene hvor stor debatt det er i Norge om anvendelse av et par millioner kroner til frigjøringsbevegelser i det sørlige Afrika.)

Bidraget til fondet blir gjerne karakterisert som en "multilateral ytelse" (St.meld. 90/70-71), noe som skulle tyde på at overføringer til fondet skal gå som avdrag på den multilaterale halvdel av den offentlige bistand. Det er imidlertid vanskelig å godta at dette fondet skal kunne kalles "multilateralt" slik ordet brukes i FN-sammenheng. Det er f.eks. ikke uten betydning at u-landene selv ikke er med på den endelige avgjørelse når fondets midler skal disponeres. Det er Kommissjonen som har det siste ord, og der er ingen av de assosierte stater representert. Innenfor FN-systemet er u-landenes innflytelse til stede, i alle fall formelt. På lengre sikt er det jo også et definisjonsspørsmål om EEC skal oppfattes som mer enn en stat i sin opptreden utad. Selv om det er delte meninger om FN's bistandsinnsats, bør det være enighet om at slik bistand oppfyller kravene til multilateral u-hjelp langt bedre enn EEC-fondet. Den lojalitet til FN — hvor alle land i verden er representert — som multilateral innsats er tenkt å skape, kan ikke uten videre skiftes ut med en lojalitet til en sammenslutning av rike industristater, med klare stormaktsinteresser og økonomiske mål.

6.4. Prinsippet om bundet hjelp.

Det som særpreger Utviklingsfondet er — som vist ovenfor — at alle overføringer skjer *bundet* dvs. ved at varer og tjenester må kjøpes innen EEC. Binding er ment som et middel til å fremme eksporten i giverlandet eller den markedssammenslutning dette tilhører, og har vært utsatt for sterk kritikk.

I Pearson-rapporten heter det bl.a.: "Binding av hjelp påfører de land som mottar hjelpen forskjellige ulemper, De blir nødt til å kjøpe varer fra giveneren til priser som ofte er betydelig høyere enn verdensmarkedets. Binding av skipning og assurance legger ytterligere kostnader til. Anslagene av

direkte kostnader varierer, men studier av enkelte land antyder at de ofte overstiger 20%".³³

Fordelene fra "giverlandets" side er altså åpnebare, og i viktige sider ved EEC's forhold til u-landene gjenkjennes nettopp innslaget av handelskrig med viktige konkurranter. Gjennom binding kommer en lettere inn på andre markeder, støtter eksportsvake industrier i hjemlandet osv. Men som bistandprinsipp er bundet hjelp et meget forkastelig prinsipp. Norge har hittil avstått fra å slå inn på bundet finansiell hjelp, men det har ikke vært mangel på forslag og press i den retning.³⁴ Gjennom overføringer til fondet blir det nå deler av vår u-hjelp som bindes. I tillegg kan en vente sterke krav i Norge om at også midler som går utenom fondet skal skje i form av bundet hjelp. Det er vanskelig å tenke seg — med dagens integrasjonstakt at de forskjellige EEC-land på lengre sikt kan ha forskjellig praksis her.

Tankegangen hos dem som vil fremme slike krav kan i alle fall være slik: noe av ideen med EEC som økonomisk system er at konkurranse-evnen innenfor de forskjellige land ikke skal styrkes eller svekkes ved statlige tiltak. Skal det være fri kapitalbevegelse, må mulighetene være de samme i form av lovgivning, skattesystem osv. Hvis norsk industri skal konkurrere om eksport til u-landene på lik fot med EEC-land som får betraktelig støtte/subsidiering over det statlige u-hjelpsbudsjett, vil det vesentlig bli fremmet krav om at norsk industri må få tilsvarende fordeler for ikke å ligge etter i konkurransen. Det er derfor ikke mulig å se bort fra at harmonisering og/eller ovennevnte krav vil føre til at norske u-hjelpsmidler direkte skal gå til norsk næringsliv. Under alle omstendigheter vil de som ønsker en omlegging av norsk u-hjelp i en slik retning få betydelig støtte innenfor EEC. Det er grunn til å anta at storselskaper og finansinteresser generelt vil øke sin makt i EEC, ettersom oppbygging av storselskaper og sentralisering blir sett på som en utvikling EEC-organene uttrykkelig skal fremme. Det er vanskelig å tenke seg annet enn at dette vil få insekvenser også for private kapitalinteressers innflytelse over en så viktig politisk sektor som utviklingshjelp, og at dette også etter hvert vil gjelde Norge.

6.5. Status quo eller endring?

Det er vesensforskjell mellom Norge og EEC-landene når det gjelder u-hjelp og politikk overfor u-landene. Men der hvor det er ulikheter, taler de til Norges fordel. Det gjelder blant annet den klare 1 %-målsetting som ikke inkluderer private overføringer, den høye multilaterale andel, osv. Det er også viktig at det i dag pågår en intens debatt om hvilken retning norsk politikk overfor u-landene skal ta. Det er mange som ønsker en omlegging av

norsk bistand i retning av å bli talsmann for u-landenes interesser og norsk u-hjelp til et instrument for å fremme internasjonal utjamning og økonomisk frigjøring fra stormaktsdominans og bånd fra kolonitida. Det er all grunn til å regne med at EEC-medlemskap vil føre til reduserte muligheter for en forandring i progressiv retning. Sannsynligheten er langt større for at Norge trekkes med på en politikk som er mer preget av ønsket om å bevare *status quo* og EEC-landenes tradisjonelle dominans. Det gjelder derfor her som på så mange andre områder: det er nødvendig å foreta en vurdering av de mer langsiktige virkninger av EEC-medlemskapet.

6.6. Generell utenrikspolitikk: eksemplet det sørlige Afrika.

Det er, som nevnt ovenfor, ikke mulig å begrense vurderingen av EEC's holdning overfor u-landene til spørsmålet om bistandspolitikk. Med tanke på de mer langsiktige planer – slik de bl.a. kommer til uttrykk i Davignonrapporten – er det også på sin plass å vurdere de ledende EEC-partners generelle utenrikspolitikk overfor "den tredje verden". Målet er som kjent at "Europa en dag skal tale med en stemme". Det er ikke uviktig å forestille seg hvordan en slik stemme vil lyde. I hovedsak taler allerede England, Frankrike og Vest-Tyskland med en stemme når det gjelder et så alvorlig konfliktområde som det sørlige Afrika. Alle disse tre dominerende EEC-land har betydelige økonomiske interesser å ivareta i Sør-Afrika, Rhodesia, Namibia, Angola og Mosambik, dvs. økonomiske interesser som i en rekke FN-dokumenter blir betraktet som en av de alvorligste hindringer for frigjøring. De dominerende EEC-partnere har også som en konsekvens av sine økonomiske interesser levert betydelige våpenmengder til de regimer som undertrykker den afrikanske befolkning, og har tydelig valgt side i den stadig mer tilspissede konflikt.

Forsåvidt harmonerer Norges politikk overfor det sørlige Afrika på en del felter godt med det som er skissert ovenfor. Således økte handelssamkvemmet mellom Norge og Sør-Afrika med 46% i tidsrommet 1968–70 – en utvikling som er blitt omtalt som "særdeles positiv" i offisielle handelskretser i apartheidrepublikken. Det er imidlertid grunn til å understreke at offisiell norsk politikk overfor det sørlige Afrika i det aller siste har vist nye og positive tendenser. Regjeringen har, i pakt med et handlingsprogram FN har vedtatt om målsetting for u-hjelpssamarbeidet fram mot 1980, tatt initiativ til opprettelsen av et spesielt fond under FN's utviklingsprogram (UNDP) – et program til fordel for *de minst utviklede land*. I sin redegjørelse i Stortinget 14. januar d.å. uttalte utenriksminister Cappelen i denne forbindelse:

"Særlig vekt vil bli lagt på bistand fra fondet til selvstendige land i det sørlige Afrika, som økonomisk eller på andre måter har påtatt seg byrder i forbindelse med FN-sanksjoner mot Rhodesia på grunn av rase- og kolonipolitikken." Og Cappelen føyer til: "I det sørlige Afrika krenkes daglig de mest grunnleggende menneskerettigheter... Gjennom apartheidpolitikken er rasediskriminering gjort til et ledende prinsipp for det politiske økonomiske og sosiale system i Sør-Afrika. En slik systematisk krenkelse av menneskerettighetene angår hele verdenssamfunnet... Sør-Afrikas apartheidpolitikk har virkning ikke bare innenfor landets egne grenser, men skaper en farlig spenning i det sørlige Afrika som helhet. Det samme gjelder Portugals kolonipolitikk."

Vi finner også grunn til å understreke at statsminister Bratteli under delegasjonsbesøket fra den afrikanske enhetsorganisasjonen OAU siste høst gjorde det klart at de norske myndigheter var rede til å øke hjelpen til de krefter som i Afrika motarbeider apartheidregimene i sør. Verd å nevne er det også at Norge i år for første gang yter offisiell bistand til Botswana – et av de land som sterkest merker presset fra Sør-Afrika og Rhodesia. Vi oppfatter dette tiltak som et ledd i en klarere norsk markering til fordel for de undertrykte folkene i det sørlige Afrika. En "harmonisering" av utenrikspolitikken innen EEC vil på lang sikt kunne føre til at de positive tendensene som ovenfor er skissert må oppgis,

Det er altså ikke bare *dagens* EEC som må tas i betraktning når medlemskap skal vurderes. Dessuten er det slik at de utenrikspolitiske konsultasjoner allerede har startet, og i kommunikeet fra Munchen-møtet i november 1970 nevnes felles posisjon i viktige FN-avstemninger som ett eksempel på framtidig politikk.

6.7. Råvare – og ressurspolitikk: eksemplet olje.

Det er ovenfor vist hvordan kampes om råvarene står sentralt i EEC's forhold til u-landene, bl.a. som en del av striden med andre industrigiganter som har bygd mye av sin kapasitet på utsuging av u-landenes ressurser (USA, Japan). Colonna-planen er opptatt av en framtidig "aktiv råvarepolitikk", noe som nødvendigvis vil føre til direkte kontroll over råvarekilder gjennom oppkjøp og private investeringer. Store EEC-selskaper, der sikkert også norsk kapital vil være å finne, får enda klarere interesser av å hindre en utvikling hvor u-landene selv får råderett over sine ressurser. Dette vil plassere Norge stadig klarere på parti med de mektige industrigiganter i motsetningsforholdet til de brede lag av u-landsbefolkningen. En "medinnflytelse" i en slik politikk kan like gjerne kalles "medansvar".

EEC's planer på det landbrukspolitiske felt tar

sikte på en betraktelig redusering av antall bruk, og mye tyder på at selvforsyningsgraden vil gå ned. Mange har pekt på hvilken langt ytterligere sanering av norsk landbruk og norske bygdesamfunn som EEC-medlemskap representerer. En klar forutsetning for en slik nedlegging av dyrkbar mark i Vest-Europa er at det fortsatt vil gå en strøm av matvarer, proteiner, fra u-land til de industrialiserte land. Med andre ord: at norsk selvforsyningsgrad går ned fordi en regner med at *status quo* blir bevart i verdenssamfunnet. I dag er Norge i stor grad en snylternasjon i verdenshusholdningen, og EEC's jordbrukspolitikk vil ifølge sin klart uttalte målsetting forverre dette forhold ytterligere.

Et aktuelt eksempel når det gjelder råvarer og energiressurser er olje, som blir behandlet i et annet kapittel. I direkte u-landssammenheng hører det hjemme å minne om at Vest-Europa har et stort forbruk av olje, mens egenproduksjonen i dag bare ligger på 2-3%. Innførselen av olje til EEC er blitt mer enn firedoblet de siste ti år, og dersom det ikke kommer inn vesentlige, nye faktorer i energibildet, må man regne med en lignende utvikling de neste år. Dette betyr avhengighet, i første rekke av Midt-Østen og Nord-Afrika. Ønsket kontroll over energikilder samsvarer ikke med u-landas ønske om egenkontroll. Det er ikke bare et spørsmål om å kunne sikre seg olje i framtida, det er også et spørsmål om hvem som skal ha kontroll over produksjon, raffinering, frakt og markedsføring, dvs., hvor skal fortjenesten havne? (I dag er bare 7 % av EEC's oljeimport raffinerte produkter). På disse områder er det utvilsomt en klar interessekonflikt mellom de vest-europeiske land og de oljeproduiserende land i Middelhavsregionen. EEC's ønske om å nå fram til en felles energi- og transportpolitikk skjer bl.a. ut fra hensynet til å stå sterkere samlet mot u-landas interessekrav. OPEC's samlede opptreden er et av de få områder der relativt splittede i-land i dag står mot en samlet u-landsblokk. Dette gir u-landa fordeler som vil bli forsøkt motivert ved felles EEC-politikk, noe som også vil inkludere Norge. Med en slik styrket EEC-front mot oljeproduiserende u-land, vil Norge bli klart trukket med på i-landas side. Norsk olje innenfor EEC-området vil også ha som virkning at EEC's selvforsyningsgrad øker, og dermed blir EEC mindre sårbart overfor truselen om kortsiktige sanksjoner og leveransestopp fra u-landas side. En viktig konsekvens i u-landssammenheng vil være at Norge gjennom felles EEC-politikk vil bli plassert som en motpart overfor oljeproduiserende u-land, istedetfor at muligheten — i alle fall teoretisk — var åpen for at Norge kunne støtte opp om deres krav.

7. Oppsummering og Konklusjon.

Innstillingens utgangspunkt er at forholdet til u-landene er et viktig aspekt ved EEC-spørsmålet, samtidig som norsk u-landspolitikk nå er under utforming.

EEC's praksis i en rekke u-land, spesielt de assosierte under EAMA-avtalen, er i strid med interessene til folk flest i disse land. I realiteten tar den sikte på å opprettholde europeiske interessers dominerende stilling og betyr derfor utbytting, ikke utvikling.

EEC's politikk overfor u-landene i sin alminnelighet er ikke vesentlig endret i og med det nye tilbudet om toll-lette som ble satt fram i juli 1971. Og i og med et eventuelt britisk medlemskap i EEC vil enkelte fordeler u-land har hatt på det britiske marked etter all sannsynlighet gå tapt. Samtidig vil utvidelsen og utdypingen av EEC bety en ny supermakt med langsiktige interesser når det gjelder industriproduksjon, råvaretilførsel og markeder som vil være i strid med fundamentale interesser hos u-landene.

Mulighetene for å føre de deler av norsk u-landspolitikk som er i sammenlikning med EEC's praksis, positive for u-landene, vil etter alt å dømme bli mindre ved et eventuelt norsk medlemskap. Og mulighetene til å *endre* norsk u-landspolitikk i en enda mer u-landvennlig retning, vil uten tvil minskes.

8. Litteraturhenvisninger.

- 1 Jeune Afrique, "Les africains et la France, nr. 529, 1971.
- 2 Gunnar Myrdal, *The challenge of World Poverty*, Penguin Harmondsworth, 1970.
- 3 Sitatet er, i vår oversettelse, hentet fra en tale holdt i World Bank Group, UNCTAD, New Delhi den 9. februar 1968.
- 4 Karakteristikken er hentet fra "Spelet ikring den Gemensamma Marknaden" (Stockholm, 1970) av Uwe Kitzinger, en fremtredende EEC-ekspert og redaktør av *Journal of Common Market Studies*. Originalutgaven av boken kom først på Routledge, London 1967.
- 5 *Blätter des Informations-Zentrum 3. Welt*, nr. 11/12, 1971.
- 6 *Jeune Afrique* nr. 529, 1971, Den høye fortjenesten understrekes også i *Journal Officiel de la Republique Francaise*, 13-14.10.1970.
- 7 *Jeune Afrique*, nr. 522, 5. januar 1971 s. 24.
- 8 Jfr. Ole David Koth Norbye: *Utviklingslandene og det europeiske fellesskapet*, Europabevegelsen i Norge, 1970.
- 9 United nations 'Economic Bulletin for Europe, Vol.22. nr. 1, 1971.
- 10 *Blätter des Informations-Zentrum 3. Welt*, Op.cit.
- 11 World Bank, *Main Report*, June 1970, s. 34, of. De fleste tall ble oppgitt i lokal valuta, CFA francs, men er her omregnet i dollar.
- 12 *Revue de la Defence Nationale* mai 1970.

- 13 *Afrique Express*, 25. mai 1969, s. 17 (et halv-offisielt organ for Kommissjonen i Brussel.)
- 14 *ibid.*
- 15 Jfr. *Banque Centrale des Etats de l'Afrique de L'Ouest, Note d'Information, 1969.*
- 16 Yvon Bourges, Conference ai *Institut de Vienne pour le Development et la Cooperation, Vienne, 26. november 1971, s. 29.*
- 17 *Jeune Afrique*, nr. 530, 1971.
- 18 Jfr. *Frankfurter Allgemeine Zeitung, 21. juni 1971.*
- 19 Jfr. *Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1. juli, 1971.*
- 20 David Wall, "Trade Issues for the Developing Countries". in *Britain, the EEC and the Third World*, Overseas Development Institute, London 1971.
- 21 Phillipe Simonnot, *Le Monde/Dag og Tid* nr. 17, 21-22. april 1971.
- 22 *La Politique Industrielle de la Communauté*, Memorandum de la Commission au Conseil, CCE, Bruxelles 1970, s. 221.
- 23 David Wall, *op.cit.*, og Michael Lipton, sitert i Walls artikkel.
- 24 Rapporten sitert (vår oversettelse) i Colin Legum, "Britain's year in Africa.", i Colin Legum og John Drysdale, *Africa Contemporary Record, 1969-70, s. A29.*
- 25 Se *Sugar Today, Jam Tomorrow? a study of the sell-out over Commonwealth sugar in the Common Market negotiations, a North London Haslemere Group and Third World First Publication, London 1971.*
- 26 Dette påpekes også i Markedsutvalgets rapport nr. 5, *Rapport om de europeiske fellesskap i året 1969, s. 79.*
- 27 Jfr. Douglas Jay, tidligere britisk handelsminister, i *The Internationalist* no. 4. November 1971.
- 28 Stortingsmelding nr. 90, 1971-72, s. 74.
- 29 Martin Huslid: "Tollpreferanser for U-landene", *Sosialøkonomen* nr. 1, 1971.
- 30 *EEC-Information. Inför Sveriges EEC-förhandlingar-fakta og Överväganda.* Stockholm, 1971, s. 177.
- 31 *Den økonomiske og monetære union i EF, Rapport fra en Arbeidsgruppe under Markedsutvalget.* Oslo, Utenriksdepartementet, 1971.
- 32 Utenriksdepartementets EF-brosjyre regner med mellom 50 og 70 millioner kroner i året, mens en på dansk hold antar at det danske bidraget blir på maksimalt 100 millioner kroner i året. Et land som Nederland betaler i innværende fondsperiode 120 millioner kroner i året.
- 33 *Partners in Development.*
- 34 Se for eks. det såkalte Onarheim-utvalgets innstilling 1966 om vår u-hjelpspolitik.
- 35 Dette er en mulighet som påpekes av Johan Galtung i en art. i *Samtiden.*
- 36 Se Anders Kjølberg, *Internasjonal Politikk*, nr. 5/6, 1971, s. 482.
- 37 *ibid.*

8. Litteraturlisten

- 1 Jean Aribaud "Les africains et la France", nr. 188, 1971.
- 2 Gunnar Myrdal, *The Challenge of World Poverty*, Penguin, London 1970.
- 3 Sitert av i vår oversettelse, *Report on the World Bank Group, UNCTAD, New Delhi 1969*, januar 1968.
- 4 *Le développement et l'impact de la "plateau" africain*, Communisme Markanda, (Stockholm 1970) av Sve Kitzinger, in *Le développement EEC-espert* og redaktør av *Journal of Common Market Studies*, Oxfords universitet, av hvilken kom ut på Routledge, London 1967.
- 5 *Billet des Informations-Economiques*, i *Welt*, nr. 1172, 1971.
- 6 *Jeune Afrique* nr. 529, 1971. Den nye forfatteren undersøkes også i *Journal Officiel de la République Française*, 13-14.10.1970.
- 7 *Jeune Afrique* nr. 525, 2. januar 1971, s. 24.
- 8 Jfr. Dr. David Kay Nwinye, *Utviklingslandene og det europeiske fellesskapet*, Europabevegelsen i Norge, 1970.
- 9 *United Nations Economic Bulletin for Europe*, Vol. 22, nr. 1, 1971.
- 10 *Billet des Informations-Economiques*, i *Welt*, Op. cit.
- 11 *World Bank Ann Report, June 1970*, s. 34. of. De fleste tall ble oppgitt i lokal valuta, CFA franc, men er her omregnet i dollar.
- 12 *Revue de la Banque Mondiale* nr. 1970.

har da også gitt navn til dette samarbeidet: "det europeiske økonomiske fellesskap."

KAP. 12. HELHETSSYN PÅ NORGE OG FELLESMARKEDET

1. Forord	188
2. Samarbeidets formål — et spørsmål om verdiprioritering	188
3. Ny internasjonal giv — eller økonomisk og storpolitisk maktgruppering	192
4. Samarbeidsformen — et spørsmål om demokrati	196
5. Europa-tanken — et spørsmål om frihet for det ulikeartede	200
6. Oppsummering og konklusjon	203

Dette er i og for seg ingen forbausende konstatering i dag. Fundamentale livsverdier, som frihet, luft og rent vann, ubestort natur og menneskeverd, er langt vesentligere menneskelige verdier. "Veksten" er bare den ene siden av saken, hvor ressursfordrøft og miljøskadet er den annen.

Dette er i og for seg ingen forbausende konstatering i dag. Fundamentale livsverdier, som frihet, luft og rent vann, ubestort natur og menneskeverd, er langt vesentligere menneskelige verdier. "Veksten" er bare den ene siden av saken, hvor ressursfordrøft og miljøskadet er den annen.

Denne målestaving går altså ut på en stadig økende økonomisk vekst — en "uavbrutt vekst" og "stadig sterkere styrking i levestandarden", som det heter i Roma-traktatens artikkel 3. Dette var da også god filosofi den gang EEC så dagens lys, og er det åpenbart fremdeles for de fleste politikere — innenfor som utenfor EEC. Roma-traktaten ble laget i midten av 50-årene, da Europa — og i særdeleshet de 6 land som traktaten omfattet — fremdeles stod overfor oppgaven å gjensidig videreutvikle produksjon og materiell levestandard etter krigens ødeleggelser. Traktaten er derfor helt igjennom preget av økonomiske effektivitetsbegreper, noe som kommer klart til uttrykk i dens fundamentale prinsipper om fri kapitalbevegelse, etableringsrett og konkurranse (for arbeidssamarbeidet) og samarbeid i traktatens artikkel 3), prinsipper som i og for seg kan ha sin funksjon innenfor bestemte samfunnsmessige rammer, men som i egenskap av grunnleggende rettsreguleringer for samarbeidet prioriterer de rent økonomiske kriterier vedtatt på bekostning av alle andre.

Hvor berettiget dette enn kunne synes å være i en oppbyggingsfase etter den annen verdenskrig, er situasjonen i dag imidlertid en fullstendig annen. Vi har i løpet av de siste par decennier nådd frem til en materiell levestandard i de vestlige land, som så langt fra tilsier en "stadig sterkere styrking". I de senere år har denne styrkingen tvertimot vist seg å medføre alvorlige problemer i form av industriell forurensning av luft, jord og vann, tordrøft på naturressurser og påtrengende miljødeleggelser (for f.eks. bilismen). Den stigende materielle levestandard som er innholdet av EEC's økonomiske filosofi og uttalte målestaving, reproduserer således ikke bare en vesentlig verdiprioritering, men prioritering av en verdi som tilsier på bekostning av andre og langt vesentligere menneskelige verdier.

Dette er i og for seg ingen forbausende konstatering i dag. Fundamentale livsverdier, som frihet, luft og rent vann, ubestort natur og menneskeverd, er langt vesentligere menneskelige verdier. "Veksten" er bare den ene siden av saken, hvor ressursfordrøft og miljøskadet er den annen.

De verdier og målestavinger som ligger til grunn for disse krav vil bli betrunnet nærmere under drøftelsen, og er sammenfattet i formulerer i den avsluttende oppsummering og konklusjon.

Perspektivet for utredningen er at vi søker å vurdere EEC-samarbeidet og dens organisasjon ut fra disse krav i verdier og målestavinger, på bakgrunn av de dokumenter av ulike slag (i første rekke Roma-traktaten) som dette samarbeidet bygger på, og også på bakgrunn av den politiske praksis i de nå samarbeidende EEC-land.

Vår analyse og vurdering vil dels ha en generell karakter (f.eks. når det gjelder EEC's økonomiske filosofi, forståelsen av Europa-tanken m.m.), dels dreie seg om sider ved organisasjonen som har en særlig betydning for vårt eget land (f.eks. spørsmål om selvstendighet, distriktpolitikk, o.l.). Hvordan EEC-samarbeidet vil kunne vurderes ut fra andre staters særlige interesser, f.eks. spesielle britiske eller tyske politiske ønskemål, vil her bare omtales for såvidt det er relevant for en sammenhengig vurdering av EEC, og derfor også betraktet som vårt eget lands tilslutning til organisasjonen.

Det må understrekes at vår gruppes oppgave ikke har vært å detaljanalysere de enkelte sider ved EEC-samarbeidet (for dette formålet har det vært i arbeide en rekke andre utredningsgrupper i Folkebevegelsens regi), men å søke å se de ulike sider i sammenheng og ut fra et bevisrytme. For å kunne dokumentere og illustrere denne sammenheng har vi imidlertid gitt en rekke eksempler fra konkrete enkeltområder, og vi har i den forbindelse kunnet nyttiggjøre oss arbeide som er gjort av andre utredningsgrupper, innenfor som utenfor Folkebevegelsen.

2. Samarbeidets formål — et spørsmål om verdiprioritering.

EEC — slik det kommer til uttrykk i Roma-traktaten — har en klar økonomisk målestaving, nærmere bestemt det formål å fremme en stadig økende økonomisk vekst innenfor gruppen av de tilsluttede stater. Denne økonomiske målestaving

KAP. 12. HELHETSSYN PÅ NORGE OG FELLESMARKEDET

1. Forord.

Denne utredning søker å gi en analyse og vurdering av EEC ut fra de krav vi i dag ønsker å stille til aktuelt og fremtidsrettet internasjonalt samarbeide, hvor vårt land skal delta.

De verdier og målsettinger som ligger til grunn for disse krav vil bli begrunnet nærmere under drøftelsen, og er sammenfattende formulert i den avsluttende oppsummering og konklusjon.

Perspektivet for utredningen er at vi søker å vurdere EEC-samarbeidet og dets organisasjon ut fra disse krav i verdier og målsettinger, på bakgrunn av de dokumenter av ulike slag (i første rekke Roma-traktaten) som dette samarbeidet bygger på, og også på bakgrunn av den politiske praksis i de nu samarbeidende EEC-land.

Vår analyse og vurdering vil dels ha en generell karakter (f.eks. når det gjelder EEC's økonomiske filosofi, forståelsen av Europa-tankens m.m.), dels dreie seg om sider ved organisasjonen som har en særlig betydning for vårt eget land (f.eks. spørsmålet om selvråderett, distriktspolitikk, o.l.). Hvordan EEC-samarbeidet vil kunne vurderes ut fra andre staters særlige interesser, f.eks. spesielle britiske eller tyske politiske ønskemål, vil her bare omtales forsåvidt det er relevant for en alminnelig vurdering av EEC, og derfor også berører spørsmålet om vårt eget lands tilslutning til organisasjonen.

Det må understrekes at vår gruppes oppgave ikke har vært å detaljansere de enkelte sider ved EEC-samarbeidet (for dette formålet har det vært i arbeide en rekke andre utredningsgrupper i Folkebevegelsens regi), men å søke å se de ulike sider i *sammenheng* og ut fra et *helhetssyn*. For å kunne dokumentere og illustrere denne sammenhengen har vi imidlertid gitt en rekke eksempler fra konkrete enkeltområder, og vi har i den forbindelse kunnet nyttiggjøre oss arbeide som er gjort av andre utredningsgrupper, innenfor som utenfor Folkebevegelsen.

2. Samarbeidets formål – et spørsmål om verdiprioritering.

EEC – slik det kommer til uttrykk i Roma-traktaten – har en klar økonomisk målsetting, nærmere bestemt det formål å fremme en *stadig økende økonomisk vekst* innenfor gruppen av de tilsluttende stater. Denne økonomiske målsetting

har da også gitt navn til dette samarbeidet: "det europeiske økonomiske fellesskap."

På den annen side er det klart at etableringen av EEC også har skullet tjene et *politisk* formål, som etterhvert er blitt mer og mer tydelig, og som sikter mot en europeisk politisk enhet, hvor de enkelte staters politiske suverenitet reduseres til fordel for faste overnasjonale organer, med en europeisk forbundsstat som slutt mål (med eget parlament og regjering).

Den rent økonomiske målsetting i EEC skal altså berede veien for dette politiske formål og må derfor også vurderes i denne sammenheng. La oss imidlertid først se nærmere på den økonomiske målsetting som sådan.

Denne målsetting går altså ut på en stadig økende økonomisk vekst – en "uavbrutt vekst" og "stadig sterkere stigning i levestandarden", som det heter i Roma-traktatens artikkel 2. Dette var da også god filosofi den gang EEC så dagens lys, og er det åpenbart fremdeles for de fleste politikere – innenfor som utenfor EEC. Roma-traktaten ble laget i midten av 50-årene, da Europa – og i særdeleshet de 6 land som traktaten omfattet – fremdeles stod overfor oppgaven å gjenreise og videreutvikle produksjon og materiell levestandard etter krigens ødeleggelser. Traktaten er derfor helt igjennom preget av økonomiske effektivitetshensyn, noe som kommer klart til uttrykk i dens fundamentale prinsipper om fri kapitalbevegelse, etableringsrett og konkurranse og fritt arbeidsmarked (allerede formulert i traktatens artikkel 3), prinsipper som i og for seg kan ha sin funksjon innenfor bestemte samfunnsmessige rammer, men som i egenskap av *grunnleggende retningslinjer* for samarbeidet prioriterer de rent økonomiske kalkulerbare verdier på bekostning av alle andre.

Hvor berettiget dette enn kunne synes å være i en oppbyggingsfase etter den annen verdenskrig, er situasjonen i dag imidlertid en fullstendig annen. Vi har i løpet av de siste par decennier nådd frem til en materiell levestandard i de vestlige land, som så langt fra tilsier en "stadig sterkere stigning". I de senere år har denne stigningen tvertimot vist seg å medføre alvorlige *problemer*, i form av industriell forurensning av luft, jord og vann, rovdrift på naturressurser og påtrengende miljøødeleggelser (jfr. f.eks. bilismen). Den stigende materielle levestandard som er innholdet av EEC's økonomiske filosofi og uttalte målsetting, representerer således ikke bare en *ensidig* verdiprioritering, men prioritering av en verdi som realiseres *på bekostning* av andre og langt vesentligere menneskelige verdier. "Veksten" er bare den ene siden av saken, hvor ressursrovdraft og miljøskader er den annen.

Dette er i og for seg ingen forbausende konstatering i dag. Fundamentale livsverdier, som frisk luft og rent vann, uberørt natur og menneskever-

dige miljøer, har i liten grad, om overhodet, inngått som faktorer i den økonomiske effektivitetsvurdering — ja, for den vesentligste del vil de ikke kunne inngå i en økonomisk kalkyle eller gradering i det hele tatt. Det skyldes dels at de verdier det her dreier seg om har karakter av menneskerettigheter, som derfor hverken kan eller bør søkes gjort til vare, til gjenstand for tilbud og etterspørsel, kjøp og salg, og overhodet en økonomisk verdidannelse. Dels dreier det seg om verdier som ikke kan verdsettes rent økonomisk, allerede fordi de også angår de fremtidige generasjoner, som jo av naturlige grunner aldri vil kunne delta i nåtidens verdisetting, f.eks. som etterspørere på dagens marked. Det kan her bare minnes om betydningen for fremtiden av en bevarelse av naturressursene i dag.

Man kan forstå den rendyrkede økonomiske vekstfilosofi og ensidige markedstenkning i Roma-traktaten på bakgrunn av at den ble lansert i en tid da natur- og miljøvernproblemene ennå ikke var blitt påtrengende. Men dette forsvarer naturligvis ikke en slik økonomisk filosofi i dag, da den må karakteriseres som *totalt foreldet* og som den største fare for utviklingen, med sine forødede konsekvenser for ressursene og destruktive virkninger for livsmiljøene på vår klode. Det er i dag ikke bare et faktum at en borger i vestlige land har en langt høyere materiell levestandard enn f.eks. en inder, men det er også et ubestridelig faktum at denne levestandard bidrar 30–50 ganger så meget til belastningen av den globale biosfære!

Mellom disse to fakta må vi derfor finne den farbare vei, og ikke ved ensidig levestandardsfilosofi, slik den kommer til uttrykk i grunnprinsipene i Roma-traktaten. Og heller ikke kan vi resonnerer på den måten, som det ofte gjøres, at vi må øke den "økonomiske vekst" for å kunne løse f.eks. forurensningsproblemene — for det er jo nettopp denne ureflekterte "vekst" som er årsaken til disse problemene. Vel kan en del av de verdier det her gjelder også gis et visst økonomisk uttrykk, slik at den økonomiske kalkyle vil kunne bli mer dekkende — men dette er for det første ennå i sin aller spedeste begynnelse, og for det annet er det vesentligste av disse verdier, som fremholdt, prinsipielt ikke av økonomisk art, og vil derfor ikke kunne registreres og måles i vekstrater og nasjonalprodukt.

Den primære oppgave i dag er derfor å utforme en politikk hvor disse verdiene, natur- og miljøverdiene *prioriteres* vis-a-vis den "økonomiske" verdi, og en slik politikk *må i særdeleshet danne basis for det internasjonale samarbeide*, ja, den krever i stor grad en løsning i *globalt* perspektiv. Det må således på det lokale og enkeltstatlige såvel som gjennom avtaler på det mellomstatlige plan, trekkes opp rammer for den teknologiske og rent økonomisk

utfoldelse som i dag truer disse verdiene. Og det må videre søkes utformet en politikk, på alle plan, som bevisst søker å husholdere *økoslogisk* rasjonelt med de begrensede ressurser som menneskeheten disponerer. Fremtidens vei for det internasjonale samarbeide er derfor *primært økopolitikk* — en politikk som fundamentalt tar sikte på økoslogisk likevekt — til avløsning av de siste decenniens økonomiske vekstpolitikk.

Nå har man sagt, etterhvert som slike problemer har begynt å trenge seg på i de senere år, at et samarbeide om dem på det internasjonale plan skal nettopp EEC kunne tjene. Overfor dette må det imidlertid for det første fremholdes, at vårt land allerede deltar, på fritt grunnlag, i et utstrakt internasjonalt samarbeide om flere av disse spørsmål — blant annet gjennom FN — et samarbeide som stadig er under utvidelse, og som er adskillig mer lovende enn det mer påkattede politiske samarbeide i denne organisasjon. Det økopolitiske samarbeide er da også først og fremst et globalt spørsmål, som naturlig må søke også andre partnere enn bare de eksisterende og potensielle EEC-land.

Men for det annet, og fremfor alt, er det svært liten grunn til å tro at akkurat samarbeidet i EEC-organisasjonen, dvs. innenfor dens ramme, skulle tjene den fundamentale omvurdering som nu kreves for løsningen av økopolitiske spørsmål. På bakgrunn av hva som er påpekt ovenfor står jo EEC med sin Roma-traktat nettopp som eksponent for den foreldede økonomiske vekstfilosofi, som i dag er den største *hindring* for en økopolitisk tenkning og praksis. Hvis derfor EEC skulle bli et organ for et slikt økopolitisk samarbeide, da måtte selve *Roma-traktaten revideres*, og det endog så radikalt at det ville være tale om et *helt nytt samarbeidsgrunnlag*, hvor f.eks. "fri kapitalbevegelse" etc. ikke vil være basis, idet en bevegelse av kapitalen etter rent markedsøkonomiske rentabilitetskriterier medfører både ressursrovdraft og skadevirkninger for de menneskelige livsmiljøer (f.eks. bosettingsstrukturen). Det gjennomførte prinsipp om "internasjonal arbeidsdeling", som er et grunntrekk ved EEC-samarbeidet, kan forøvrig også ha ytterst skadelige virkninger i økoslogisk perspektiv, og er f.eks. helt forkastelig for meget av matvareproduksjonen, idet det fører til at de ressurser som lar seg *reprodusere* (som ressursene i jordbruket) blir utnyttet dårligere eller overhodet ikke i visse land eller områder (fordi det rent økonomisk ikke "lønner" seg å gjøre det), samtidig som dette skjer til fordel for næringer som vesentlig bygger på ressurser som er endelige og ikke kan fornyes (som storparten av industrien).

En radikal revisjon av EEC's prinsipielle grunnlag ville altså være høyst ønskelig, men det er liten grunn til å tro at den vil kunne skje *innenfor*

rammen av EEC-samarbeidet, all den stund selve forutsetningen for deltagelse her er den ureserverte tilslutning til organisasjonens målsetting og prinsipper — man melder seg jo vanligvis ikke inn i en bridgeklubb for å spille sjakk! Og fremfor alt må man ha for øye at målsettingen om "økonomisk vekst" og prinsippene om "fri kapitalbevegelse", "arbeidsdeling" etc. — og hvis virkninger altså er miljøskade og ressursrovdrift — er *selve det middel* som skal tømre sammen de ulike EEC-stater i et integrert politisk samarbeide, noe vi forøvrig kommer tilbake til under den nærmere drøftelse av EEC's *politiske* målsetting.

Ser vi på holdning og praksis i de eksisterende EEC-land, skal vi heller ikke bli styrket i troen på en radikal endring i grunnsynet når det gjelder forståelse for økologisk likevekt og miljøprioritering kontra "økonomisk vekst". Vi kan f.eks. se på de ledende statsmenn i disse land — for bare å minne om den franske presidents nylige tilslutning til overlydsflyprosjektet, som vel tør stå som typisk for den teknologiske skylapptenkning og krenkelse av natur- og miljøverdier som det i dag nettopp skulle være det internasjonale samarbeidets viktigste oppgave å *motvirke*.

Dette forhindrer naturligvis ikke at det kan være planer og bestemmelser om natur- og miljøvern også innenfor EEC (det skulle også bare mangle), men det karakteristiske er at slike planer og bestemmelser *underordnes* Roma-traktatens prinsipper for økonomisk vekst, som f.eks. det at eventuelle natur- og miljøverntiltak ikke må føre til "konkurransforvridning" (hvilket de i realiteten nesten alltid gjør). Dette fremgår da også uttrykkelig av det "program for bekjempelse av forurensninger" som EEC-kommisjonen har fremlagt, såvel som av den praksis som har vært på dette området i EEC-landene (som f.eks. Kommisjonens forsøk på å stanse den vest-tyske miljøvernlov i fjor sommer). Men fremfor alt må jo natur- og miljøvern forbli et underordnet anliggende innenfor en organisasjon, hvis all dominerende *hensikt* nettopp er en *teknologisk og økonomisk* ekspansjon og selvhevdelse overfor andre mektige økonomiske grupperinger.

En karakteristisk konsekvens av dette, og som har en særlig interesse for vårt eget land og dets eventuelle tilslutning til EEC, er forøvrig organisasjonens holdning til distriktpolitikk og til primærnæringene, og hvor de nettopp avsluttede forhandlinger i Bryssel gir en god illustrasjon.

Hva *jordbruket* gjelder, betraktes det fundamentalt under en økonomisk synsvinkel, hvor produktiviteten (innenfor rammen av markedsbestemt lønnsomhet) er den grunnleggende retningslinje, slik det særlig kommer til uttrykk i de såkalte Mansholt-planer som delvis er gjennomført og delvis foreslått for EEC's jordbrukspolitikk. De

ikke-økonomiske verdier, som kanskje er særlig utpregede nettopp ved denne næring, kommer her ikke i betraktning. Det gjelder selvfølgelig verdien av jordbruksnæringen i det økologiske perspektiv, som vi påpekte ovenfor, men det gjelder ikke mindre egenverdien av en landlig bosetting og av harmoniske livsmiljøer. Den store betydningen av en slik bosetting for den oppvoksende slekt, da særlig i de første leveår — og som i dag mer og mer betones av psykologer, pedagoger og sosiologer — inngår f.eks. ikke i et slikt ensidig økonomisk orientert jordbrukspolitisk syn. Dette, og lignende vesentlige menneskelige verdier, har da heller ikke vært noe moment engang under jordbruksforhandlingene i Bryssel — som da også helt og holdent har foregått "innenfor rammen av Roma-traktaten."

Denne underkjennelse, ja neglisering av livs- og miljøverdier preger også den inngåtte avtale. Selv om det her tales om visse unntagelser fra EEC's jordbrukspolitikk, slår prinsippene allikevel igjennom, idet disse unntagelsene ikke er motivert i slike verdibetraktninger som de nevnte, men f.eks. i den urbane befolknings behov for "konsummelk", og først og fremst i at den nålevende jordbruksgenerasjon skal holdes "skadesløs" for den inntektssvikt som følger av at Fellesmarkedets jordbrukspolitikk skal praktiseres. Det dreier seg altså om rent *sosialpolitiske* og ikke *miljøverdi*-begrunnede støttetiltak.

Denne snevert(marked)økonomiske synsvinkel på jordbruksnæringen viser seg videre ved at "støtten" prinsipielt ikke skal knyttes til selve produksjonen. "Den kan ikke være bundet til den markedsførte vare og heller ikke omfatte prissubsidier til produksjonen", heter det i avtalens paragraf 4. Når det gjelder melken hevdes det riktignok fra regjeringshold — så langt det altså tjener forsyning av konsummelk — har man riktignok strukket seg til at støtten vil *kunne* omfatte subsidier, men det skal altså ikke være regelen — og det er vel å merke "Fellesmarkedets organer" som til enhver tid skal "vedta de nødvendige bestemmelser" her (§ 9). Forøvrig skal støtten knyttes til "områder og kategorier av jordbrukere" og f.eks. kunne ha form av "arealtrygd", og derved nettopp få karakter av sosialstøtte. En slik form for støtte vil imidlertid ikke animere til produksjon, og vil således suksessivt nedbygge jordbruket som *næring*, hvilket da også er den grunnleggende målsetting for jordbrukspolitikken i EEC ellers.

Men ikke bare det. Forsåvidt de støttetiltak det her dreier seg om "hindrer at den *felles* jordbrukspolitikk, og særlig de felles markedsordninger, virker etter sitt formål", er de bare å betrakte som "*midlertidige* unntak" (avtalens § 1). På lengre sikt skal den "felles jordbrukspolitikk" altså slå helt igjennom også på de felter som omfattes av de nevnte støttetiltak. Det vil selvsagt ytterligere og

radikalt bidra til nedbyggingen av det norske jordbruk.

Det samme vil forøvrig på lengre sikt også være konsekvensen av støtten når det gjelder melken. Melkeproduksjonen i avtalen med Fellesmarkedet er løstrevet fra den sammenheng som den i norsk jordbrukspolitikk i dag har med korndyrkingen. Den tradisjonelle støtte til melkeproduksjonen i norsk jordbrukspolitikk må nemlig sees i intim sammenheng med kornordningen (kortntrygden), som nettopp har skullet sikre melkeproduksjonen på de mindre bruk, ved at de større bruk er blitt oppmuntret til den mer ekstensive kornproduksjon. Denne kornordningen er overhodet bortfalt i vårt lands avtale med EEC, noe som nødvendigvis må medføre at de større bruk finner det lønnsomt igjen å gå over til melkeproduksjon og ved sin mer effektive størrelse og sin jevnt over kortere avstand til de store forbruksentra, vil komme til å utkonkurrere de mindre bruk i de mer avsidesliggende områder av landet. Og her spiller det da nettopp en avgjørende rolle at støtten når det gjelder melk i jordbruksavtalen med EEC er begrunnet i at den urbane befolkning skal sikres en "tilstrekkelig" og "regelmessig" forsyning av konsummelk, og ikke har noen funksjon ut over det. Det vil således på lengre sikt ikke være plass for de mindre bruks melkeproduksjon, som jo er disse bruks eksistensbetingelse.

Også på denne måten vil det skje en nedbygging av norsk jordbruk, og vel å merke av den delen av det som det har den største miljø- og bosettingsmessige interesse å opprettholde.

Dette snevert(markeds)økonomiske grunnsynet er da også karakteristisk for den alminnelige *distrikts- eller regionalpolitikk* i EEC, idet man heller ikke her betrakter miljøverdiene som *egenverdi*er som må prioriteres foran de snevert økonomiske, men ser "distriktsproblemene" som blott og bart driftsomkostninger ved strukturrasjonaliseringen, dvs. som uheldige bivirkninger som kan "repareres" ved rent sosialpolitiske tiltak, og som derfor også må få en ren *overgangskarakter*. I og med at poenget ved denne politikk utelukkende er å holde en eksisterende befolkning i en viss grad økonomisk skadesløs, søker man også her prinsipielt å unngå støtte knyttet direkte til næring og produksjon. Også distrikts- eller regionalpolitikken skal i prinsippet være en form for sosialpolitikk.

Nå er dette kanskje en politikk hvis skadevirkninger ikke er så iøyenfallende og har så alvorlige konsekvenser for de sentrale EEC-land, med sine mer ensartede bosettings- og naturforhold. Men den vil på lengre sikt kunne bli intet mindre enn en katastrofe for et land som vårt, med en spredt bosetting og ulike naturforhold, som i så henseende knapt har sin like ellers i Europa.

Det er forøvrig i denne sammenheng viktig å

være klar over at når det i EEC tales om "regionalpolitikk", så er det langt fra det vi i vårt land forstår ved *distriktspolitikk* også av den grunn at disse "regioner" har en ganske annen størrelsesorden enn våre "distrikter", mange av dem enda med et befolkningsgrunnlag som er betydelig større enn hele Norge. Vi befinner oss således her langt fra prøvesentret i Førde.

Nå er et markedsøkonomisk forankret grunnsyn på primærnæringene og distriktsproblemene imidlertid forkastelig ikke bare fordi det neglisjerer andre og mer fundamentale menneskelige verdier, men også fordi det er uholdbart rent økonomisk. Hvis man nemlig brakte inn i kalkylene de høyst relevante, men nu oversette, *samfunnsmessige* omkostninger som er forbundet med f.eks. en stadig økende urbanisering med dens mangehånde pressproblemer, økning i forurensningstakt, miljøskadevirkninger etc. — i den utstrekning det overhodet er økonomisk målbart — så ville selv en rent regnskapsmessig aveiing av "høy-produktive" mot "lavproduktive" næringer komme til å stille seg ganske annerledes enn ut fra de eksisterende mål for "lønnsomhet".

Det samme — og det som er sagt om distriktsproblemene og om jordbruket når det gjelder verdiprioritering, livsmiljø og bosetting — gjelder naturligvis i prinsippet like meget for den annen av våre viktigste primærnæringer: *fiskeriene*, og her kommer også det forhold sentralt i betraktning — men som man karakteristisk nok har savnet totalt i forhandlingene i Bryssel — at det primære problem i dag er hvordan man best skal *husholdere med ressursene*, og ikke hvordan man mest driftsøkonomisk lønnsomt skal kunne bringe fisken opp av havet og få den omsatt etter Roma-traktatens konkurranseregler. I den sammenheng er det oppnådde "forhandlingsresultat" i Bryssel også så meget mer illusorisk, som det er en utbredt oppfatning i dag at denne ivaretagelse av ressursene skjer best ved videst mulige nasjonale fiskerigrenser, og at det på den bakgrunn nå synes å vokse frem en internasjonal forståelse for at disse grenser snarere bør være 50 enn 12 mil. En slik ressursbetraktning synes imidlertid å ha stått fjernt for forhandlerne på begge sider av bordet i Bryssel, hvilket i og for seg ikke er egnet til å forbause, all den stund disse forhandlinger jo har foregått "på Roma-traktatens grunn", dvs. med dens prinsipper om fri kapitalbevegelse, etableringsrett etc. som grunnleggende retningslinjer.

Denne Roma-traktat lider overhodet av den mål-middel-forskyvning, som er så karakteristisk for økonomisk og politisk tenkning i vår tids fremskredne industriland, at man for bare produktivitets — og lønnsomhetskritierier taper av syne hvilke *mål* (behov) produksjon og omsetning skal tjene.

Man er så opptatt av "veksten" i sine økonomiske kalkyler, at man f.eks. overser at det i dag produseres enorme mengder overflødighetsprodukter på bekostning av viktige ressurser samtidig som mennesker lider direkte materiell nød i store deler av verden. Produktivitetskriterier og økonomiske vekstkurver, som bare skulle være hjelpemidler for å oppfylle visse mål eller behov, er blitt mål eller et gode i seg selv.

Roma-traktaten tør være et karakteristisk eksempel på en slik "middel-filosofi", hvor man totalt savner en dypere mål- og verdirefleksjon.

En annen sak er at denne traktats snevre økonomiske vekstprinsipper har vært ment å tjene et videre *politisk* mål.

3. Ny internasjonal giv – eller økonomisk og storpolitisk maktgruppering.

Som fremholdt må EEC's økonomiske målsetting og prinsipper, slik de kommer til uttrykk i Roma-traktaten, også sees som et middel til å oppnå et høyere, *politisk* mål. Det har klart vært intensjonen hos grunnleggerne av organisasjonen med Konrad Adenauer og Paul-Henri Spaak i spissen, at den økonomiske vekstøkning som Roma-traktaten skulle sikre, hadde som formål å styrke medlemslandenes *politiske* posisjon i den internasjonale sammenheng (gjennom dannelsen av en europeisk stormakt). Det skulle skje dels ved at veksten i det økonomiske potensial underbygget en slik posisjon, men dels også ved at det økonomiske samarbeide som sådant skulle legge grunnen for et nærmere *politisk forhold* – et forhold som nå avtegner seg mer og mer i utviklingen av EEC, f.eks. i Werner-planen og Davignon-rapporten.

Forholdet er jo at de grunnleggende økonomiske prinsipper i Roma-traktaten, om fri kapitalbevegelse, fri etableringsrett, fritt arbeidsmarked og fri konkurranse, er vel egnet til å berede grunnen for et slikt tilsiktet politisk samarbeide mellom de land traktaten omfatter. Ved disse "fire friheter" vil man nemlig få en maksimal "arbeidsdeling" mellom disse land og samtidig en maksimal konsentrasjon av kapital – noe som er en konsekvens av å følge slike rent driftsøkonomiske lønnsomhetsprinsipper. Dette ser vi da også tydelig i dagens EEC, hvor man åpent søker å stimulere de store, multinasjonale konserner, fordi de antas å fremme teknologisk ekspansjon og styrke det økonomiske potensial, og således også det politiske potensial i samarbeidsområdet. Og begge disse ting: både arbeidsdelingen og kapitalkonsentrasjonen, gjør de respektive stater – og nettopp disse stater innbyrdes – maksimalt avhengige av hverandre og legger derved også grunnen til den politiske integrasjon.

Sett ut fra EEC's politiske målsetting, er således "fri kapitalbevegelse" etc. ingen tilfeldige prinsipper for samarbeidet, som skulle kunne tenkes erstattet av andre (ved en endret verdiprioritering), men selve det stoff som skal kitte sammen den politiske EEC-bygningen. Derfor tør det også være illusorisk å tro at Roma-traktaten skulle kunne endres med hensyn til disse grunnprinsipper (f.eks. ved at samarbeidet ble basert fundamentalt på økopolitiske synspunkter), for *det* ville ikke tjene målsettingen om en stadig sterkere *politisk* integrasjon. Roma-traktaten er og må være EEC-samarbeidets eksistensbetingelse.

Men forholdet mellom den politiske og økonomiske målsetting går også i høy grad den annen vei, dvs. at den *økonomiske* målsetting preger den politiske. Dette skjer for det første ved at det ut fra rent teknologisk-økonomiske effektivitetshensyn, som krever store bedriftsenheter og kapitalkonsentrasjoner som sprenger de nasjonale grenser, tilstrebes politiske ordninger som kan legge forholdene til rette for disse bedrifters utfoldelse. For det annet har man også villet se disse multinasjonale konsersners organisasjon som *mønster* for organiseringen av den politiske integrasjon.

En utpreget eksponent for et slikt syn er f.eks. den ledende EEC-ideolog, franskmannen Louis Armand (bl.a. den første president i Euratom, en av EEC-samarbeidets grunnpillarer).

I sin bok "Den europeiske utfordring" sier han bl.a. om dette, at man må "gjøre bruk av erfaringene fra de overnasjonale bedrifter for å forsøke å overføre dem til det politiske plan" – ja, de "overnasjonale europeiske bedrifter er en modell for den fremtidige verdensordning."

Dette vil med andre ord si at disse bedrifters utfoldelse, deres effektivitet, lønnsomhet og profitt, skal være retningsgivende også for de politiske overnasjonale ordninger. Det "føderale" samarbeidets (Felleskapets) "logikk", fremholdes det, er "næringslivets logikk", og en konsekvens av dette er f.eks. at den teknologisk-økonomiske ekspertise overtar de tradisjonelle demokratisk valgte politiske organers funksjoner. De "overnasjonale funksjonærer" skal f.eks. velges utelukkende ut fra "faglig kompetanse" og ikke av de "enkelte land" – de må tillegges en "reell makt" og "fjernstyring bør utnyttes".

Det som danner grunnlaget for dette er de fire grunnprinsipper i Roma-traktaten: fri kapitalbevegelse, fri etableringsrett, fri konkurranse og fritt arbeidsmarked. Det gjelder å utvikle videre den "konkurranseånd", fremholdes det, som heldigvis gjennomsyrrer Fellesmarkedet, og det gjelder å videreutvikle "mobiliteten på arbeidsmarkedet", den "sosiale mobilitet" – for på denne måten oppnås nettopp "tilpasningen" til den teknologiske og bedriftsøkonomiske effektivitetsmålset-

ting som har frembragt de multinasjonale konserner.

Dette avdekker forøvrig også en viktig sammenheng mellom EEC's økonomiske og politiske målsetting på den ene side og den samfunnsmessige verdiprioritering på den annen. For disse målsettinger berører jo her i aller høyeste grad de ikke-økonomiske verdier, interesser og hensyn som vi har påpekt ovenfor — som hensynet til natur, livsmiljø og ressurser — og som vi har sett krenkes på det alvorligste ved disse målsettinger.

For når den "frie kapitalbevegelse" og "etableringsrett" — i kombinasjon med "mobiliteten på arbeidsmarkedet" — blir *retningsgivende* prinsipper for politikken, da vil ressursdisponering og miljøer — f.eks. bosettingsstrukturen! — bli bestemt av kapitalens rentabilitet, og ikke kapitalen underlagt de menneskelige livsverdier. Den menneskelige arbeidskraft, og derved bosetting og livsmiljøer, vil måtte rette seg etter kapitalbevegelsen, og ikke kapitalbevegelsen etter de menneskelige verdier — den sosiale struktur blir en funksjon av kapitalens struktur. Og da kapitalens struktur, når kapitalen får bevege seg "fritt", nettopp er *konsentrasjon*, så blir også den sosiale struktur preget av konsentrasjon. En konsekvens av dette er bl.a. en øket urbaniseringstakt, med de miljømessige skadevirkninger det har både i de strøk som avfolkes og i de strøk som utsettes for øket press.

Dette vil da være *særlig* alvorlig for vårt eget land — med dets (i europeisk sammenheng) utpregget spredte bosetting og perifere beliggenhet i forhold til områdets økonomiske maktsentrum.

Men dette forholdet mellom den frie kapitalbevegelse og "sosiale mobilitet" og de multinasjonale konserners teknologisk-økonomiske utfoldelse, har også konsekvenser for innholdet av det økonomiske *vekst*begrep som spiller en så sentral rolle i Roma-traktaten. Det er nemlig som sådant langt fra noe entydig begrep.

Når det nå er *kapitalens* vekst som er kriteriet, og arbeidskraften etc. som skal tilpasse seg den, da vil den eventuelle veksten først og fremst komme den første tilgode. Og dette har igjen betydning for *fordelingen* av denne veksten, idet de interesser som er knyttet til kapitalen vil få en relativt større del av "kaken" enn de som er knyttet til arbeidskraften. Resultatet av dette blir da bl.a. en skjerpelse av den økonomiske ulikhet i samfunnet, ikke minst fordi de første interesser vil omfatte langt færre mennesker enn de siste.

Når videre kapitalens rentabilitet skal være det primære kriterium for den økonomiske politikk, medfører det nødvendigvis en øket strukturrasjonaliseringstakt, for det er jo derved den investerte kapitalen maksimerer sin rentabilitet. Men denne strukturendring betyr samtidig at andre produktionsfaktorer, i første rekke arbeidskraften, får en

relativt mindre andel av produksjonsresultatet, noe som umiddelbart innebærer en *reduksjon* av antallet *arbeidsplasser*, hvilket ikke bare har økonomiske skadevirkninger for dem som rammes, men i det større perspektiv også rammer miljø og bosetting.

Det er altså så langt fra at en tilslutning til EEC "sikrer" arbeidsplassene, slik det har vært hevdet særlig fra storindustrielt hold, som det ved en øket strukturrasjonalisering tvertimot vil bringe arbeidsplasser i fare. Det er da først og fremst prinsippet om den "frie kapitalbevegelse", som her vil øke strukturrasjonaliseringstakten, og derved minske vår mulighet til å ivareta andre hensyn og interesser enn kapitalens rentabilitet.

Men bortsett fra dette, så vil det forhold at arbeidskraften skal rette seg etter kapitalbevegelsen — i første rekke ved prinsippet om arbeidskraftens "mobilitet" — påvirke "prisen" på arbeidskraft, idet den vil måtte tendere mot det *gjennomsnittlige* nivå i integrasjonsområdet. Dette har vi jo en forsmak på i vårt eget land allerede i dag, men i de eksisterende EEC-land er det blitt et stort problem, nemlig at billig arbeidskraft fra Europas periferi (f.eks. Syd-Italia) har fulgt i kjølvannet av kapitalbevegelsen og har strømmet i millioner til det samme Europas økonomiske og industrielle sentrum. På denne måten oppnår imidlertid kapitalen den maksimale rentabilitet, ved at man unngår å måtte betale en så høy arbeidslønn som man hadde måttet gjøre uten denne "sosiale mobilitet" i de fremskredne industriland.

Vi ser med andre ord, at "økonomisk vekst" ikke uten videre er et gode (i den utstrekning en da måtte anse slik vekst overhodet som et gode), men snarere kan være det motsatte, hvis den medfører en annen fordeling av de økonomiske verdier mellom de vekstskapende faktorer, kapital og arbeidskraft. "Økonomisk vekst" kan således aldri sees isolert, men alltid i sammenheng med fordelings spørsmålet.

Men det alvorligste problem som reises ved denne kombinasjon av fri kapitalbevegelse og arbeidskraftens "mobilitet" er allikevel det rent sosiale — fremmedarbeiderproblemet. Det som skjer her er jo på den ene side at store grupper av mennesker rives opp fra sine naturlige livsmiljøer og omplantes i fremmede miljøer, hvor de vil ha vanskelig for å finne seg til rette, enn si slå rot. De har jo heller ikke søkt disse miljøer av egen trang, men av ren økonomisk nødvendighet. På den annen side vil nettopp dette forholdet også skade de lokale miljøer som mottar tilstrømmingen, idet de vil komme til å huse en stor gruppe mennesker som ikke føler seg knyttet til disse miljøer og derfor heller ikke deltar i deres liv, det være seg på det politiske eller det kulturelle plan.

Vi ser altså at de fire "friheter" i Roma-trakta-

ten, som fremfor noe skal tømre sammen det internasjonale samarbeidet i EEC, virker til en internasjonal *fremmedgjøringsprosess* av en uhyggelig størrelsesorden. Med de trivselsmessige og dermed psykisk og helsemessige konsekvenser dette har for de individer som rammes, representerer dette også et meget stort *sosialpolitisk* problem, av avgjørende betydning for en sosialpolitisk vurdering av EEC-integrasjonen.

Dette er overhodet et meget karakteristisk eksempel på de konsekvenser det har å prioritere kapitalens rentabilitet og "vekst" på bekostning av menneskelige livsverdier, fremfor omvendt å innrette kapitalbevegelsen etter *disse* verdier, ved f.eks. å søke å utbygge næringslivet i de strøk som nå tvangsraflyttes. Ved en fordeling av ressursene ut fra en annen verdiprioritering enn kapitalens maksimale rentabilitet og vekst, ville dette være fullt mulig.

Vi har altså sett hvordan den økonomiske målsetting i EEC på en avgjørende måte preger den politiske målsetting og den generelle politikk som føres, likesom vi ovenfor har påpekt hvordan denne økonomiske målsetting har skullet tjene en videre politisk (utviklingen mot en europeisk supermakt). Det er altså her en utpreget vekselvirkning tilstede, og vi skal nå se nærmere på en viktig side av EEC-integrasjonen, hvor den politiske målsetting også direkte preger det økonomiske samarbeidet, nemlig integrasjonen av skatte- og budsjettpolitikken. Etter den såkalte Werner-plan skal det nemlig nå skje en "harmonisering" av de enkelte medlemslands politikk på disse områder.

Riktignok har disse områder viktige virkninger av rent økonomisk art, når det gjelder produksjon og omsetning, men *først og fremst* representerer de jo sentrale områder for den *alminnelige* politikk, hvor den *generelle verdiprioritering* (ikke bare den økonomiske) kommer konkret til uttrykk — i fordelingen av beskatning og disponering av skattemidler — med vidtrekkende konsekvenser for hele samfunnets liv. Ja, det er vel knapt noe annet område hvor de ulike politiske syn brytes mer enn nettopp når det gjelder skatte- og budsjettpolitikken.

En integrering av denne politikken innebærer derfor i realiteten også en *overnasjonal politisk* regulering og kontroll med de enkelte staters avgjørelser. En "harmonisering" av disse viktige politiske såvel som økonomiske beslutningsområder, vil derfor i høy grad også kunne tjene til å styrke det politiske maktpotensial i samarbeidsorganisasjonen, og derved dens maktpolitiske stilling vis-a-vis andre land og internasjonale grupperinger — og det er heller ingen grunn til å tro at dette ikke skulle være tilsiktet. I Werner-planen heter det da også, at "den økonomiske og monetære union (som denne planen tar sikte på) synes

således å være en katalysator for utviklingen av den politiske union som den i lengden ikke kan være foruten." Her sies det altså med rene ord, at Werner-planen er motivert i de politiske intensjoner med EEC-samarbeidet.

På den annen side er det klart at EEC-landene også av rent økonomiske grunner må integrere skatte- og budsjettpolitikken. Når de først har etablert prinsippene om fri kapitalbevegelse etc. innenfor samarbeidsområdet, medfører dette med nødvendighet en monetær union og denne drar igjen med seg en økonomisk union. Forsåvidt ligger målsettingen om en politisk union allerede innebygget i de grunnleggende økonomiske prinsipper i Roma-traktaten — hvilket da også ganske klart var stifternes hensikt.

Hvis man imidlertid ikke legger slike prinsipper til grunn for det internasjonale samarbeide, krever dette heller ingen slik, hverken monetær, økonomisk eller politisk union. Og det er derfor en helt ubegrunnet påstand, som ofte har vært hevdet, at slike unioner skulle være nødvendige for å løse valuta- og konjunkturproblemene. Selv om en slik løsning krever internasjonalt samarbeide, som da også er kommet godt i gang i dag — og vel å merke på tvers av de grenser mellom landene som trekkes av EEC — så forutsetter den i seg selv ingen *overnasjonal union* av den type Werner-planen tilsikter. De alminnelige valuta- og konjunkturproblemene kan løses ved internasjonale avtaler mellom suverene stater kombinert med nasjonal disiplin.

Å begrunne nødvendigheten av en økonomisk og monetær union i disse problemer, er derfor ikke bare å overse Werner-planens dypere politiske hensikt, men representerer samtidig en mistillits-erklæring til hva som kan oppnås gjennom frie beslutninger statene imellom — og en tilsvarende kapitulasjon for tanken om at internasjonale problemer bare kan løses ved overnasjonal dirigering, ved overstatlig tvang.

Nå er det sikkert en del, også her hjemme, som til tross for dette vil vurdere den monetære og økonomiske union — såvel som den alminnelige økonomiske målsetting i EEC — som noe positivt, fordi de ganske enkelt aksepterer den *politiske* målsetting: å styrke EEC-området politiske enhet og maktpotensial — idet de vurderer det som gunstig at de to, eller tre, eksisterende supermakter møtes med en stor-europeisk makt, som kan være den jevnbyrdige i det større politiske spill. At dette forøvrig spiller en enda større rolle for vurderingen av EEC-samarbeidet innenfor andre land er likeledes klart, f.eks. når det gjelder tyskernes ønske om gjenforening og utsoning overfor øst, og i sin tid også deres ønske om forsoning med sin gamle "arvefiende" Frankrike — og man har betraktet

det bestående EEC som et mulig middel til å oppnå disse ønskemål.

Men ut fra synspunktet om en utvidelse av det EEC som allerede består, og ut fra vårt eget lands situasjon — og også ut fra den alminnelige internasjonale situasjon — stiller dette seg vesentlig annerledes. Uten å gjøre seg illusjoner om de hårde realiteter i den internasjonale maktbalanse, og med all respekt for vårt vestlige forsvarssamarbeide, må det allikevel sies at den beskrevne tankegang gir uttrykk for en ensidig vurdering av hva som utspiller seg i verden i dag. Blant annet gir de *økopolitiske* problemer, som ble antydnet ovenfor, ved sitt alvor og sine dimensjoner et *helt nytt perspektiv på den internasjonale politikk*, som på mange måter stiller de tradisjonelle politiske grupperinger i skyggen. Vi står her i aller egentligste forstand overfor internasjonale, ja globale spørsmål, som de tradisjonelle maktgrupperinger er lite egnede midler til å løse, men som de tvertimot kan bidra til å hindre løsningen av ved maktpolitisk prestisjetenkning.

Det er derfor overmåte viktig at i det minste visse av Europas frie land holder seg utenfor blokkdannelser for derved å kunne mer ubundet bidra til å fremme nye signaler i internasjonal politikk.

At en maktpolitisk tenkning har vært og fortsatt er noe av drivkraften bak EEC, kan det ikke herske tvil om. Det er på mange måter "de gamle" stormakter, som stilt overfor sin reduserte makt (blant annet som koloniherrer) vis-a-vis de nye supermakter, søker nye former for utfoldelse i samarbeide seg i mellom. En klar dokumentasjon av dette kan man f.eks. finne i en leder i The Times nylig ("Storbritannia utenfor EEC vil gå under"), hvor alfa og omega er at Storbritannia må gå inn i EEC — ikke for å styrke de menneskelige verdier for dets egne eller andre lands borgere, f.eks. ved å fremme natur- og miljøvern og den alminnelige internasjonale forståelse — men for å styrke sin posisjon som økonomisk og derved politisk *stormakt*: "I vår verden, som blir stadig mer proteksjonistisk, har vi allerede fire industrigrupper som har større makt enn vår egen, nemlig USA, Europa, Sovjet og Japan. China vil nesten med sikkerhet ha tatt oss igjen før århundret er omme. Storbritannia løper dermed som nr. fem i et sekshesters veddeløp, og taper stadig terreng. Som partnere i Europa vil Storbritannia løpe som nr. to i flerspann og stadig fremover."

Dette er rendyrket, tradisjonell stormaktstenkning, som i et par hundre år har ridd Europa, og verden for den saks skyld, som en mare. Forskjellen er bare at det i en slags klok egoisme søkes samarbeide, fordi det man ønsker å oppnå ikke lenger kan nås alene. At man da også må ofre noe på samarbeidets alter tas med på kjøpet — men

dette endrer jo i og for seg intet ved selve *målsettingen* for samarbeidet, som på slike premiser må bli preget av storpolitisk makttenkning.

I hvor høy grad dette er realiteter i EEC viser forøvrig diskusjonene og spekulasjonene omkring Storbritannias tilslutning til EEC. Den ovenfor siterte The Timesleder representerer nemlig i denne forbindelse intet enkeltstående tilfelle, men er tvertimot karakteristisk for det alt overveiende av den propaganda som den konservative britiske regjering har ført for medlemskap i Fellesmarkedet: at Storbritannia derved fortsatt skulle kunne hevde seg med styrke i det storpolitiske maktspill. Og det kan vel ikke herske tvil om at dette vil komme til å vise seg ved Storbritannias inntreden i EEC. Man taler således allerede om ulike muligheter i denne sammenheng, som f.eks. en mulig ny allianse (en ny "entente cordiale") mellom Storbritannia og Frankrike, basert på begge staters besittelse av kjernefysiske våpen. Hva Frankrike angår har jo ellers stormaktsambisjonene, og det dermed forbundne ønske om å bruke EEC som et middel, vært åpenlyse i alle år, og EEC — som en proteksjonistisk tollunion med et stadig økende maktpotensial og sin politiske integrasjon — er da også et høyst tjenlig middel til å realisere slike maktambisjoner.

Men disse forhold avslører dermed også at EEC-samarbeidet ikke er et velegnet middel til å oppnå de vesentligste mål for internasjonalt samarbeide i dag: å bryte ned skrankene mellom statene generelt. Det vil således vanskelig kunne fungere som noe skritt på veien til en alminnelig internasjonal liberalisering av handelen mellom landene. I så henseende er det en prinsipiell forskjell mellom EEC og EFTA, som jo er en frihandelsorganisasjon i sitt vesen. Det er nemlig et faktum, at like meget som Fellesmarkedet søker å bryte ned tollmurene og restriksjoner på handelen mellom medlemslandene, like meget bevarer det murer vis-a-vis utenforstående tredjeland. Det er da heller ingen tilfeldighet at EEC her er kommet i konflikt med de virkelige internasjonale frihandelsbestrebelsler, f.eks. GATT, og på den måten har medført tilbakeskritt når det gjelder sann internasjonalisme i verden i dag.

Dette vil riktignok ikke si at EEC's tollmurer er særlig høye, noe som ofte synes å være en uuttalt forutsetning i agitasjonen for norsk tilslutning til organisasjonen. Tvertimot er dets gjennomsnittlige tollsatser lavere enn f.eks. USA's. Men det som særlig gjør EEC proteksjonistisk, er at det i motsetning til f.eks. EFTA er organisert som en tollunion, med et felles beskyttelsessystem og en derav følgende felles handelspolitikk vis-a-vis utenforstående tredjeland. I ly av en slik tollunion kan det da også til enhver tid føres en økonomisk politikk uten hensyn til tredjeland, som f.eks. når

det gjelder den felles landbrukspolitik, som notorisk har negative virkninger for u-landene.

Det er forøvrig heller ikke ellers noe i det eksisterende EEC's politikk som tyder på en ny giv med hensyn til det overmåte viktige internasjonale problem om forholdet til u-landene. Denne politikk synes tvert imot fortsatt bestemt av en tradisjonell oppfatning av forholdet mellom i-land og u-land, som f.eks. at de siste skal være råvareleverandører til de første — et forhold som er så meget mer forkastelig i dag, som det blir en mer og mer alminnelig erkjennelse at "veksten" i de fremskredne industriland for en vesentlig del er en funksjon av ressursrodriften i u-landene. Her skjer det altså en veritabel utbytting, og når det gjelder de afrikanske land som er assosiert til Fellesmarkedet (tidligere franske og belgiske kolonier) er politikken endog fortsatt preget av det formelt oppløste koloniforhold. EEC opprettholder da også beskyttelsestoll og kvantitative restriksjoner overfor viktige u-landsvarer, bl.a. av hensyn til organisasjonens landbrukspolitik.

Men denne tradisjonelle politikken, og EEC's proteksjonistiske holdning overhodet, er naturligvis ikke bare en etterlevning fra fortidens stormaktspolitikk, som en dag uten videre kunne tenkes fjernet. Denne proteksjonismen er nettopp en grunnleggende *forutsetning* for den maktpolitiske type samarbeide som her tilstrebes.

At EEC nå engang er en tollunion og ingen frihandelsorganisasjon, er et forhold som gjerne glemmes også i den rent økonomiske debatten. Man fremhever de relative fordeler ved arbeidsdeling og et "større marked" i Fellesmarkedet, men overser samtidig at disse handelsmessige fordeler motvirkes av de markedsbegrensninger som skjer vis-a-vis utenforstående tredjeland (dvs. verdensmarkedet i videste forstand), ved EEC's tollpolitikk og andre handelsrestriksjoner. I viktige henseender, f.eks. når det gjelder visse matvarer (smør, ost, sukker etc.) vil dette således medføre en klar fordyrelse av varene og ingen senkning av prisnivået.

Det politiske samarbeidet i EEC har således også sin økonomiske pris, og fremtredende norske økonomer har i den forbindelse fremholdt, at der heller ikke er noe økonomisk argument for at vårt land skal inngå som medlem i Fellesmarkedet, når alle relevante økonomiske faktorer tas i betraktning. Ved en alternativ frihandelsordning med Fellesmarkedet vil Norge også langt på vei oppnå det samme som ved medlemskap når det gjelder handel med industrivarer, samtidig som det vil unngå de politiske og menneskelige konsekvenser som følger av medlemskap.

En av skadevirkningene av EEC's proteksjonisme er ellers, som vi har fremholdt, nettopp at den motvirker den alminnelige internasjonale av-

spenning og globale forståelse og gjensidighet, ikke minst vis-a-vis "den tredje verden". I så henseende står altså denne proteksjonismen i likhet med den markeds-økonomiske vekst-tenkningen imot en *fremtidsrettet utvikling i vår tid*, og den bør derfor ikke styrkes, men motvirkes f.eks. ved etablering av selvstendige og frie handelsforbindelser på tvers av de maktpolitiske grupperinger. Således er det i denne sammenheng grunn til å tro at den avspennings- og fredsbefordrende handel mellom øst og vest, generelt vil være bedre tjent med at der er flere, uavhengige handelspartnere, enn at man konsentrerer handelen i større enheter, slik som Fellesmarkedet er et forsøk på. For vårt eget lands vedkommende kan det således neppe være tvil om vi ved å bevare vår handelspolitiske selvstendighet ville kunne yte langt vesentligere bidrag til en avspenning basert på handelskontakt med f.eks. øst-europeiske land. Og det samme gjelder utvilsomt også organisasjonen GATT i forhold til EEC.

Også i denne sammenheng må det forøvrig pekes på den meget viktige — ja, uomgjengelig nødvendige — funksjon som de mindre stormakts- og blokkuavhengige stater har i verden i dag, som formidlere og meglere i spillet mellom de store, fastlåste maktgrupperinger — en funksjon de bl.a. kan oppfylle fordi de er ubelastet av stormaktspolitiske ambisjoner og prestisjehensyn. Og vi skal i samme forbindelse heller ikke overse den vesentlige betydning de samme små nasjoner og stater, som Norge, kan ha i en politisk oppbruddstid som vår, ved at de står friere til å realisere nye former for samfunnsorganisasjon. Men disse muligheter vil være fratatt oss hvis vi lar oss oppsluke av det nye storsamfunn og den nye statsdannelse som EEC er på full fart til å bli, dvs. i et internasjonalt samarbeide som bl.a. tar sikte på en økonomisk union med "harmonisering" av skatte- og budsjettpolitikk (Werner-planen) og en "utenrikspolitisk konsultasjon" i stormaktsregi (Davignon-rapporten).

4. Samarbeidsformen — et spørsmål om demokrati.

Med den politiske målsetting i EEC berører vi i høy grad også *formen* for det internasjonale samarbeide. Så lenge dette samarbeide dreier seg om liberaliseringen av handelen og annet samkvem mellom statene, slik EFTA og GATT er et eksempel på, og slik NORDØK har vært tiltenkt å være, vil det ikke berøre de enkelte staters selvbestemmelse eller suverenitet. Og dette vil heller ikke være tilfelle med et samarbeide av økopolitisk art.

Det vil i denne forbindelse riktignok være tale om et omfattende avtaleverk landene imellom, men i prinsippet basert på at disse lands suvereni-

tet bevares, og ikke på overnasjonale organer som overtar de funksjoner som ellers tilligger de enkelte staters politiske institusjoner. Dette samarbeidet stanser ved grensen — det slår ikke inn i landenes *indre* ordninger. Det er bare hvis formålet med samarbeidet er en styrkelse av *politisk makt* at dette siste er uomgjengelig — for et slikt samarbeide lar seg bare realisere gjennom politisk integrasjon, d.v.s. ved å konsentrere og sentralisere selve de politiske beslutningsprosesser. Vi har ovenfor påpekt at EEC er preget av et slikt formål.

Nå har det riktignok vært hevdet at den avståelse av suverenitet som det er tale om ved medlemskap i EEC ikke er noe annet enn det vi kjenner fra vanlige internasjonale avtaler mellom landene, hvor de enkelte stater jo også underordner seg visse regler og bestemmelser. Det skulle således ved EEC bare dreie seg om en utvidet form for slikt samarbeide, basert på en høyere grad av forpliktelse.

Dette er imidlertid en fundamental feilslutning. Ved vanlige internasjonale avtaler gjelder det alltid et ganske *bestemt og begrenset felt* som reguleres gjennom en like *bestemt avtale*. Og denne avtale kommer vel å merke istand gjennom beslutningsprosesser *innenfor* den enkelte stats egne politiske organer, i hvert enkelt tilfelle.

De tiltak som utvirkes gjennom EEC, skjer imidlertid ut fra denne organisasjons organer, og i henhold til en meget generell *rammeavtale*, som forøvrig ikke bare skal regulere typiske *internasjonale* problemfelter, men også — ja, først og fremst — griper inn på tradisjonelle innenrikspolitiske beslutningsområder (fra næringspolitikk til sosialpolitikk, og nå også vedtatt katte- og budsjettpolitikk), som ellers tilligger de enkelte staters demokratiske valgte organer.

Det er naturligvis heller ikke uten grunn at det i sin tid måtte en konstitusjonell forandring til, nemlig en ny § 93 i den norske grunnlov, for at vårt land overhodet skulle kunne søke om medlemskap i EEC. Mens dette ikke har vært nødvendig ved noe annet internasjonalt samarbeide vårt land har gått inn på, selv ikke NATO, hvor forpliktende det enn har vært. Det er således bare ved EEC vi står overfor en suverenitetsavståelse i folkerettslig forstand.

Forøvrig understrekes EEC-samarbeidets spesielle karakter ved at det er omstridt om denne § 93 hjemler medlemskap i organisasjonen. Det som det tales om her er nemlig tilslutning til "en international Sammenslutning . . . paa et *sagligt begrenset Omraade*" mens et medlemskap i EEC jo omfatter praktisk talt alle felter av det økonomiske liv og — ved bl.a. planene om den monetære og økonomiske union — etterhvert også de mer utpregede politiske beslutningsområder. Det kan derfor med

atskillig grunn hevdes at et norsk medlemskap i EEC idag er direkte grunnlovsstridig.

All erfaring og historie viser forøvrig at integreringen og konsentrasjonen av de økonomiske såvel som politiske beslutningsprosesser er veien når man ønsker en effektivisering og styrkelse av den politiske makt, på det nasjonale såvel som på det internasjonale plan. På den annen side er en slik politisk makttenkning i strid med den *demokratiske* samfunnsform, hvor de forskjellige beslutningsprosesser i prinsippet bygger på de *enkelte* individer og grupper. Like uomtvistelig som differensiering og desentralisering er nødvendige betingelser for demokratiet, like uomtvistelig har den demokratiske samfunns- og styreform til alle tider vært betraktet som uheldig og ineffektiv fra et *makt-politisk* synspunkt — nasjonalt som internasjonalt.

Nu hevdes det imidlertid at ved mange politiske beslutninger som må tas i dag — og enda mer i tiden fremover — har de enkelte stater egentlig ikke noe valg — beslutningene må tas uansett, enten det skjer på den ene eller annen måte, og enten en stat befinner seg innen- eller utenfor EEC. Men om så var, så er det dog ikke likegyldig på hvilken måte beslutningene tas! Det er ikke det samme om beslutninger fattes over hodet på de enkelte individer eller grupper som de angår, eller om disse er aktivt og våkent med i beslutningsprosessen, selv om innholdet av beslutningene er den samme. For *demokratiet* er nemlig nettopp poenget, at de enkelte mennesker *deltar* i det felles politiske liv på alle plan, direkte eller gjennom valgte representanter — dvs. at *avstanden mellom de beslutninger som fattes og de individer eller grupper beslutningene angår, er så liten som mulig*.

Forholdet er jo, at selv en autoritært styrt stat, ja et diktatur, kan ta beslutninger som i og for seg vil kunne vurderes som fornuftige av folk flest, men derved er altså ikke saken vel forvart. En fundamental verdi ved demokratiet er nettopp selve den *måten* beslutningene tas på, dvs. at det skjer ved individenes egen mest mulig aktive medvirkning — bare derved kan de også bli *overbevist* om beslutningenes eventuelle riktighet.

Dette er forøvrig et forhold som vi ikke bare kjenner fra det politiske område. Det er overhodet et grunnleggende prinsipp for all sann menneskelig kommunikasjon, at det avgjørende ikke bare er hva som er riktig, men også at de individer en sak angår får anledning til *selv* å tenke og drøfte seg frem til en overbevisning om riktigheten.

Men nettopp denne *egenverdien* av våken medtenkning, medvirkning og overbevisning fra individers og enkeltgruppers side, er det som underkjennes ved en sentralisering av de politiske avgjørelser til fjernere institusjoner, slik det f.eks. skjer ved EEC's overnasjonale organer. Derfor vil også en

slik samarbeidsform, i likhet med hva tilfellet har vært i lignende situasjoner tidligere i historien, kunne medføre en suksessiv sløving av den politiske bevissthet hos de enkelte individer og grupper, og derved komme til å undergrave den demokratiske samfunnsform som sådan, som er betinget av de enkelte menneskers levende meddelelse på alle plan.

Det er med rette blitt påpekt at den organisatoriske oppbygning av EEC er lite demokratisk og at de ledende institusjoner, Kommissjonen og Rådet, har en meget indirekte og svak forankring i folkevalgte organer, noe som jo for såvidt tør være ganske karakteristisk for den økonomiske og politiske effektivitetstenkning som har preget utformingen av organisasjonen. EEC er organisatorisk bygget opp som et utpreget ekspertise-styre, hvor en avgjørende makt er tillagt de overnasjonale funksjonærer. Men selv om dette hadde vært annerledes, hva mange tenker seg at det skulle kunne bli — f.eks. ved at den avgjørende myndighet forlegges til et felles parlament fremgått av direkte valg — så vil et sunt demokrati ikke dermed være ivaretatt.

For det første vil et lite land som vårt eget bare i svært liten grad ha mulighet for å kunne hevde sine spesielle interesser innenfor et slikt gigantparlament — etter de regler som gjelder for representasjon i de eksisterende EEC-organer vil Norges stemme således telle med kun 1/20. For det annet vil konsentrasjonen av beslutningsprosessene såvel som myndighetsområdet størrelse i seg selv måtte innebære en høy grad av fjernstyring vis-a-vis de enkelte borgere i de land beslutningene angår. Den manglende kontakt mellom ekspertise og politikere på den ene side, og borgerne på den annen, som i dag er blitt et alvorlig problem ved det representative system i vårt eget lille land, vil her få anselige dimensjoner, noe visse begivenheter innenfor de eksisterende EEC-land allerede har båret bud om (jfr. f.eks. bondedemonstrasjonene).

Nå er det imidlertid heller ikke mye som tyder på at det snart vil bli innført et alminnelig parlament, med avgjørende myndighet, og ikke bare rådgivende, i EEC. De synspunkter som i dag blir fremholdt av ledende EEC-ideologer, med tanke på "morgendagens Europa", går iallfall i stikk motsatt retning, nemlig i retning av å utvikle organisatoriske prinsipper og fremme forslag som tar sikte på å forsterke ekspertisestyret.

En fremtredende representant for dette er således den tidligere Euratom-president Armand, som vi henviste til ovenfor, og som altså ser mønstret for oppbyggingen av det "føderale" Europa i de multinasjonale konserners bedriftsorganisasjon, hvilket selvsagt nettopp betyr å gi ekspertisen helt avgjørende makt på bekostning av de folkevalgte politiske organer. Den samme Ar-

mand fremholder da også at "nasjonalforsamlingens befatning med budsjettene er latterlig" — de skal overlates til ekspertise og datamaskiner. I betraktning av nettopp budsjettbehandlingen sentrale plass i det politiske liv — det er jo ikke minst her at de ulike politiske meninger brytes — tør dette være et avslørende eksempel på den udemokratiske tenkemåte som preger toppskiktet i EEC-integrasjonen.

Men ikke bare det. Disse "overnasjonale funksjonærers avgjørende rolle" innebærer også at de skal velges utelukkende ut fra "faglig kompetanse" og ikke av de "enkelte land". Ja, hva angår forholdet mellom disse land og føderasjonen ("Felleskapet"), må man ha "ministre som skal representere Europa innen hver regjering og ikke representanter for regjeringene i sentrale europeiske institusjoner."

Et slikt ekspertisestyre, og den dermed forbundne byråkratisering av de overnasjonale organer, er da også en logisk konsekvens av at den teknologisk-økonomiske effektivitetsmålsetting skal bestemme oppbyggingen av de politiske organer. Byråkratiseringen av EEC's sentrale institusjoner er forøvrig allerede i dag et velkjent fenomen, hvorved den mangel på demokratisk forankring som kjennetegner organiseringen av toppledelsen, kommissjonen, blir ytterligere forsterket, idet beslutningsprosesser og de reelle avgjørelser abstraheres enda mer fra folkevalgte organer.

Tar man så også i betraktning at de beslutninger som fattes på sentralt hold i EEC umiddelbart har lovs form i de enkelte medlemslandene, og endog går foran landenes grunnlover ved konflikter (her kommer EEC's spesielle Domstol sentralt inn), så har vi de vesentlige trekk i bildet når det gjelder forholdet mellom EEC's organisasjonsform og våre demokratiske idealer og prinsipper.

Nå har det overfor de mulige uheldige beslutninger som måtte fattes på høyeste hold i organisasjonen vært fremholdt at de enkelte medlemsland har rett til å nedlegge "veto", om de ikke vinner frem med sin oppfatning på annen måte.

Til dette er imidlertid å si, at dette prinsipp om vetorett ikke på noen måte er grunnfestet i organisasjonen, idet det etter intensjonene i Roma-traktaten er flertallsbeslutninger som er grunnleggende, den enstemmighet som har vært fulgt siden det såkalte Luxembourgforlik, må derfor vurderes som en overgangsordning inntil integrasjonsprosessen har nådd et visst stadium. Men rent bortsett fra dette, så er veto som formell rett og reell mulighet vidt forskjellige ting. Med en aldri så sikker formell adgang til å nedlegge veto, skal det allikevel svært meget til for et land — og da naturligvis i særdeleshet et lite land som vårt — vil benytte seg av en slik adgang, når det først er gått inn i organisasjonen som fullt medlem. Mulig-

heten for å kunne gjøre det, vil selvsagt også bli mindre etterhvert som den alminnelige integrasjonsprosess skrider frem, med en tilsvarende grad av politisk og økonomisk avhengighet av de øvrige medlemsstater, og da selvsagt i første rekke av de større stater. Når det således kommer til stykket, vil iallfall et lite land neppe ha styrke til å motstå de reaksjoner som en bruk av veto ville medføre, som f.eks. truselen om "sanksjoner". Vi vil stå oss best ved til enhver tid å være "på god fot" med stormaktene.

Vi har fremholdt at den menneskelige og politiske verdi av demokratiet krenkes ved den form for samarbeide som EEC instituerer — men den vil også ha uheldige konsekvenser for selve innholdet og riktigheten av de avgjørelser som tas. Dette skyldes ganske enkelt at disse avgjørelser jo angår de enkelte individer og befolkningsgrupper, samtidig som disse ikke har kunnet gjøre sine synspunkter og interesser gjeldende på en adekvat måte i beslutningsprosessene. De vil simpelthen ikke kunne "bli hørt", tildels fordi avstanden vil være for stor, tildels fordi de som skulle lyttet, simpelthen ikke vil ha øre for dem (allerede den sproglige barriere vil i så måte være en hindring som ikke bør undervurderes når det gjelder vårt eget land). F.eks. vil mange, både økonomiske og politiske forhold av lokal art måtte være ukjente, ja rett og slett uforståelige for den sentrale ledelse, og det stort sett i høyere grad jo fjernere disse områder og befolkningsgrupper befinner seg fra det geografiske og befolkningsmessige — og for den saks skyld også sproglige — sentrum i organisasjonsområdet.

Dette er jo forøvrig et forhold som de forskjellige utspill fra EEC-administrasjonens side såvel som offentlige uttalelser og pressekommentarer i EEC-landene under vårt lands forhandlinger i Bryssel skulle ha gitt mange illustrasjoner til, men det vil selvsagt ikke bli mindre utpreget ved et medlemskap, hvor byråkratiet og sentralekspektiven i enda høyere grad blir bestemmende for det som skjer. Og i den forbindelse vil det f.eks. også spille en ikke uvesentlig rolle hvordan selve Kommissjonen fungerer, nemlig ved oppnevnte medlemmer som i henhold til Roma-traktatens bestemmelser nettopp skal frigjøre seg fra alle spesielle nasjonale bånd og helt og holdent tenke og virke for det overnasjonale "fellesskap" ("fedrelandsløse teknokrater", kalte de Gaulle dem i sin tid.).

Vi bør jo også betenke det forhold, som vel her tør virke som litt av en naturlov når det overhodet gjelder de nasjonale representanter i de felles organer, at de uvilkårlig vil utpekes blant folk som er lojale mot filosofien og prinsippene i samarbeidsorganisasjonen. Vi vil kort sagt komme til å få den situasjon, som nå allerede er velkjent fra de eksisterende EEC-land, nemlig at der dannes et

skikt av mennesker — politikere, byråkrater, diplomater osv. — som vil være mer orientert mot organisasjonens sentrum enn mot den nasjonale "periferi" og derfor etterhvert også vil bli mer og mer fremmed for det siste — et forhold som naturligvis vil ha en tendens til å forsterke seg proporsjonalt med både den maktpotensielle og geografiske avstand mellom denne periferi og sentret. Vi vil få en ny "halvadel" av "eurokrater", som ytterligere vil forsterke folkets følelse av å bli fjernstyrt.

Historien kjenner jo også utallige eksempler på hva et slikt misforhold har medført av menneskelig og nasjonal ulykke gjennom tidene, vårt eget land såvisst ikke unntatt, og problemet tør fremdeles være høyst aktuelt, selv i vår tid med dens utviklede kommunikasjonsnett. Det er når det f.eks. gjelder vårt land, tale om lokal og nasjonal egenart av fortrinnsvis etnisk eller f.eks. historisk karakter, som ikke bør elimineres.

På denne bakgrunn må vi da også vurdere muligheten av å hevde slike verdier og interesser som nettopp preget vårt *eget* norske samfunn, og som i EEC-sammenheng er særlig spesielle for vårt land, som verdien av de små lokalsamfunn og den spredte bosetning (som knapt noe annet sted i Europa har et slikt omfang og en slik betydning for trivsel og menneskelig og nasjonal identitet som nettopp i Norge). Og det samme gjelder f.eks. vår mulighet for å kunne hevde oss med våre særegne verdier og interesser på områder som sosialpolitikk og i faglige organisasjoner, hvor f.eks. fagbevegelsesinteressene kommer sentralt inn.

Riktignok har det i denne sammenheng vært hevdet at fagorganisasjonsinteressene nettopp skulle kunne ivaretas enda bedre i en europeisk integrasjon, men dette tør på den ene side være en regning uten vert (idet "motparten" vil bli anselig styrket ved en slik integrasjon) og på den annen side en underkjennelse av det forhold at fagbevegelsen i EEC-sammenheng nettopp er karakterisert ved en svakere stilling enn i vårt eget land. Det samme gjelder i høy grad også andre faglige organisasjoner, som f.eks. bøndernes og fiskernes.

Norsk fagbevegelse har alltid lagt stor vekt på jordnære og realistiske målsettinger. Dette kan den selvsagt kritiseres for, like fullt har den oppslutning fra en overveldende del av norske lønnstakere. Oppslutning og samhold har gitt fagbevegelsen en tyngde i norsk samfunnsliv som andre land knapt har maken til. De verdier fagbevegelsen har stått frem og forsvart, demokrati og sosial rettferdighet, har følgelig en posisjon som bare har sin like i de nordiske land.

Også for fremtiden vil en sterk og samlet fagbevegelse være viktig når interessene til den enkelte lønnstaker skal fremmes. Det er derfor av

vital interesse at den norske fagbevegelsen ikke får sin posisjon svekket ved en samfunnsutvikling som styrker dens motpart på fagbevegelsens bekostning.

Men den mest alvorlige trusel mot de nasjonale verdier og interesser og overhodet mot den nasjonale selvvråderett, ligger allikevel i den sentrale politiske integrasjon. En samarbeidsform som det her er tale om innebærer, som vi har nevnt, nødvendigvis en reduksjon av kommunikasjon og dialog mellom styre og styrende. Men ikke bare det: konsentrasjon og sentralisering av de politiske avgjørelser må med samme nødvendighet medføre en *standardisering* av avgjørelsene såvel som av regler og bestemmelser. Dette ligger allerede i sentralismens vesen, men det forsterkes her ytterligere ved den grunnleggende økonomiske effektivitets-målsetting og den politiske målsetting, å styrke samarbeidsenhetens politiske maktpotensial, som kjennetegner EEC-samarbeidet. Og denne standardisering – for ikke å bruke et så sterkt uttrykk som ensretting – har naturligvis ikke mindre alvorlige konsekvenser fordi om den skjer under betegnelsen "harmonisering."

Nå blir det imidlertid hevdet, at om det enn skjer en sentralisering av politiske avgjørelser og derved en viss opphevelse av enkeltgruppers selvbestemmelse, så er det dog fordi den enhet eller det fellesskap som denne selvbestemmelse ofres for, i seg selv er en så vesentlig verdi at den rettferdiggjør dette offer. Og i den forbindelse taler man da gjerne i EEC-sammenheng om den "felles europeiske arv", som den økonomiske og politiske integrasjon skal ta sikte på å bevare og videreføre.

Det spørsmål som derved reises er da hvilket forhold det er mellom de nasjonale kulturer og felleskulturen, eller når det gjelder EEC, mellom de enkelte lands eller folkegruppers egen kultur og den felles europeiske kulturtradisjon. Vi står kort sagt overfor spørsmålet om "Europa-tanken", som har kommet til å spille en stadig større rolle i debatten om EEC her hjemme.

5. Europa-tanken – et spørsmål om frihet for det ulikeartede.

Europa-tanken – som en besinnelse på de europeiske lands og nasjoners felles verdier – er altså av kulturell art og springer ut av en lang og dyptgående historisk utvikling, fra antikkens Hellas og frem til i dag, på de ulike områder av åndslivet: i religion og kunst som i filosofi og vitenskap. En iøyenfallende egenart ved denne tradisjon vis-a-vis andre kulturer er dens uhyre *differensierte* karakter, et forhold som trer overbevisende frem når vi betrakter dens førende representanter: en Platon og Aristoteles, en Dante og

Thomas, en Michelangelo og Rembrandt, Shakespeare og Goethe, en Descartes og Voltaire, en Bach og Beethoven, en Dostojevskij og Ibsen.

Det er altså en kultur så differensiert og forskjellig i sine nasjonale, etniske og historiske uttrykksformer, at man kunne tro den ikke hadde noe forenende i seg. Noe slikt forenende – som gjør at vi overhodet kan tale om en felles europeisk tradisjon – eksisterer imidlertid utvilsomt. Og like utvilsomt tør det være at denne tradisjons grunnleggende verdi, som de øvrige på forskjellig måte dreier seg om – og som fremfor alt adskiller den europeiske kultur fra alle andre – er ideen om det enkelte menneskes egenart, ukrenkelighet og frihet, og den derav avledede individuelle ansvarlighet og sosialitet. Men når det nettopp er denne ideen om det enkelte menneskes egenverd og frihet som er den sentrale i denne kultur, da blir det også klart at dens *uttrykksformer* må anta en så *differensiert* karakter: det er jo derigjennom grunnverdien, enheten, i denne europeiske kultur overhodet realiseres! Med rette har man derfor ofte karakterisert den europeiske kultur som "en enhet gjennom mangfoldighet".

All erfaring fra den europeiske historie viser da også at det nettopp er i de tider da denne mangfoldighet har hatt vekstmuligheter, at den europeiske kulturutfoldelse har hatt sine høydepunkter, for bare å minne om antikkens Athen i diktning og filosofi, høyskolastikkens utfoldelse på kunstens og tenkningens område, renessansens mangfoldighet av kulturframbringelser, eller romantikkens nyskapning i både kunst og vitenskap. Det er da også et grunnleggende trekk ved europeisk historie, at når denne differensierte mangfoldighet har vært truet, da har det fremkalt omveltende opprør, ved neglisjerte eller undertrykte individer eller grupper av kulturell, nasjonal og etnisk art. Dette tør være det stadig tilbakevendende tema gjennom hele den europeiske historie, fra det athenske demokrati og renessansens revolter til den franske revolusjon og vår egen tid.

Når nå spørsmålet om den europeiske kultur, og om en besinnelse på den europeiske arv, reises i forbindelse med EEC, da må det stilles på den bakgrunn som her er skissert, dvs. at man må spørre om den form for samarbeide mellom europeiske land det *her* er tale om tjener den "enhet gjennom mangfoldigheten" som er den europeiske kulturs egenart.

Det som da først springer i øynene er at dette samarbeidet jo ikke har noen uttrykt *kulturell* målsetting overhodet: det dreier seg således om å realisere et økonomisk formål – en maksimal "økonomisk vekst" og "effektivitet" – som i dagens vest-europeiske situasjon så langt fra innebærer en livligere kulturaktivitet, som det tvertimot vil bety en ytterligere opptrapping av dansen

rundt den materielle levestandarden. På den bakgrunn er det neppe en oppblomstring av den europeiske kultur vi kan vente oss i Fellesmarkedets spor, men snarere et varehusenes og bensinstasjonenes Europa – et Europa enda mer preget av kommersialisering, materialisme og forflatende massekultur.

Den uhemmede teknisk-industrielle utviklingen har f.eks. ført med seg en gigantisk inntrykksflom og en hurtighet og effektivitet i vekslingen av disse inntrykkene, som stadig øker takten i endringene av den urbaniserte befolknings livsmønster. Det blir mindre og mindre mulighet for ro og innlevelse i noen som helst relasjoner.

De personlighetstyper som dette utvikler og favoriserer, utmerker seg bl.a. ved stigende ufølsomhet, idet de derved best tilpasser seg de uopphørlige endringer i arbeidsvilkår, omgang og bosted. Å "funksjonere" erstatter det "å leve". Rotløshet blir betingelse for suksess, og jo større politisk-økonomiske enheter man opererer i, desto mer markant er denne trivselsdeleggende opptrapping av livstempoet, og desto mer utpreget blir de derav følgende uheldige menneskeutvalg i de ledende stillinger.

Landegrensene i Skandinavia og restene av våre nasjonale sprog tjener som støtputer mot dette mas og jag, samtidig som de hjelper til å opprettholde mer enn en rent provinsiell kultur. I den økonomiske konkurranse volder buffersonene riktignok vanskeligheter. Vi "reagerer for sent og for langsomt". Men vanskelighetene har siden 1814 aldri vært så store at vi har hatt grunn til å ville innordne oss i større politiske enheter. De er det heller ikke i dag. Våre nasjonale liv og våre grenser er i dag et viktig miljøvern mot inntrykksflommens uheldige virkninger. Tilslutning til EEC vil nødvendigvis øke tempoet i nedrivningen av dette vernet.

Men enda verre enn EEC's økonomiske målsetting og prinsipper er i denne forbindelse den politiske målsettingen og den dermed forbundne samarbeidsform som organisasjonen representerer – med dens utpregede sentralisering av politiske avgjørelser i overnasjonale organer – som vil virke hemmende og hindrende også vis-a-vis den kulturelle egenart, differensiering og mangfoldighet. En slik politisk integrasjon som det her er tale om, vil nemlig ved sitt ensartede regelverk for de geografisk, nasjonalt, etnisk og historisk høyst ulikeartede områder og folkegrupper, nettopp medføre en suksessiv nedbrytning av denne mangfoldigheten.

Den europeiske *historie* viser da også, at ånds- og kulturlivet – som demokratiet – så langt fra har hatt sin rikeste utfoldelse innenfor de *store* statsenheter, som dets blomstring tvertimot helst har skjedd innenfor mindre politiske enheter eller når de større statsenheter har vært svakere eller rett og slett i oppløsning – antikkens Hellas,

renessansens Italia og Goethe-tidens Tyskland bare nevnt som eksempler.

Vi ser altså at om EEC og Roma-traktaten ikke formulerer selvstendige kulturelle målsettinger, så vil både dens økonomiske filosofi og dens politiske målsetting i høy grad ha kulturelle *konsekvenser*. Men ikke bare det: det avtegner seg stadig tydeligere en bevisst vilje hos ledende EEC-ideologer og politikere til å forme også det kulturelle liv etter *denne filosofi og målsetting*. I et stort anlagt møte nylig i den belgiske forening "L'entreprise de demain" ("Morgendagens oppgave") – hvor det deltok ledende EEC-politikere fra alle medlemsland, med Paul-Henri Spaak i spissen – ble det således sterkt fremholdt at det som nå fremfor alt sto for tur til å integreres var kultur- og undervisningsvesen.

Et visst utgangspunkt for en slik utvikling finnes forøvrig allerede i Roma-traktaten, f.eks. i dens bestemmelse om at det ved direktiver kan gis en gjensidig godkjenning av eksamener. Det er nemlig klart at hvis en slik eksamens-likestilling skal være effektiv (som et middel til å fremme "den frie bevegelseheten av arbeidskraften og tjenesteytelse", som er den økonomiske motivasjon for denne bestemmelsen), så må dette følges opp med en "harmonisering" av selve eksamenene, og derved konsekvent også av undervisningen og hele utdannelsessystemet.

Men når undervisning og utdanning på denne måten betraktes under en økonomisk effektivitetssynsvinkel (i dette tilfelle arbeidskraftens mobilitet, like konkurransevilkår osv.), og også utdanning og undervisning (for ikke å tale om forskningen) vurderes som "produksjonsfaktorer", da medfører det med uomgjengelig nødvendighet standardisering og ensretting på bekostning av variasjon og mangfoldighet.

Men der er dessuten en annen konsekvens av at undervisningsvesen og kulturliv underlegges rasjonaliseringseksperisen, nemlig at prinsippet om "de store enheters effektivitet" slår igjennom også her. (Det er forøvrig et spørsmål, som vi ikke skal ta nærmere opp her, om den "store enhet" i virkeligheten er så "effektiv", selv rent økonomisk vurdert, som det gjerne antas i EEC-ideologien. Det er således meget som taler for at den mindre enhet, med sin oversiktighet og fleksibilitet – i forholdet statene imellom såvel som innen de enkelte land – ofte kan være vel så hensiktsmessig – jfr. det lille Sverige sammenlignet med mange stormakter). Men gjennomføres et slikt "strukturrasjonaliseringsprinsipp" også på utdannelsens og forskningsens område, da vil det medføre utpreget "arbeidsdeling" og "spesialisering", med bl.a. den konsekvens at de mindre nasjonale enheter vil få nedbygget sin allsidige og differensierte struktur,

som vil bli betraktet som en "urasjonell" og "ineffektiv utnyttelse av ressursene".

Dette vil nå ikke bare true de mindre staters nasjonale egenart — det vil også være en trusel mot individenes frie valg, ja mot selve forskningsfriheten! — en fare som er uhyggelig realistisk når man f.eks. vet at det i den allerede flere år gamle Colonna-plan for industripolitikken i EEC tilsiktes en "samlet vurdering av de kriterier som styrer allokeringen av forskningsarbeidet i de ulike forskningsorganer i Fellesskapet."

Det synes altså klart, at denne sterke politiske integrasjon — der som vi har påpekt ikke på noen måte er identisk med et samarbeide om viktige fellesanliggender mellom statene — med sin sentralisering av beslutningsprosessene og høyere grad av fjernstyring av de enkelte grupper og individer, nettopp vil motvirke det vi har karakterisert som den europeiske kulturs grunnleggende verdi: det enkelte menneskes egenart, ukrenkelighet og frihet.

All den stund nå også sann sosialitet — som må være grunnlaget for ethvert *samarbeide*, enkeltmennesker såvel som stater imellom — er utledet av ideen om individuell (respektive nasjonal) frihet og individuelt (respektive nasjonalt) ansvar, kan en samarbeidsform som *ikke* lar den individuelle egenart og mangfoldighet tone fullt med, heller ikke karakteriseres som værende av ekte *europeisk* ånd.

Det er videre en dyp erkjennelse, som ikke minst har vært fremholdt av fremtredende representanter for vårt eget norske åndsliv, at all sann internasjonalisme går *gjennom* det nasjonale, på samme måte som all sann sosialitet går gjennom det enkelte menneskes bevisstgjørelse og ansvarlighet. Det nasjonale er nemlig en vesentlig del av vår identitet, av våre evner, krefter og muligheter. Det er derfor bare ved å erobre det nasjonale på en bevisst måte at vi også er i stand til å erkjenne det egenartede ved andre nasjonaliteter, og derved respektere dem. Dette visste allerede vår egen Wergeland, i vår nasjonale selvstendighets første år, og vi finner det i teori og praksis hos ellers så forskjellige ånder som Garborg og Ibsen, Bjørnson og Nansen. De var alle i aller høyeste grad nasjonale, men samtidig — og nettopp derfor — ikke mindre internasjonale.

Spørsmålet om EEC eller ikke dreier seg altså så langt fra om internasjonalisme kontra nasjonalisme, men om på den ene side mangel på både sann nasjonalisme og internasjonalisme og på den annen internasjonalisme gjennom det nasjonale.

At det differensierte Europa også har hatt preg av ufred og krig mellom stater er riktignok tillike en del av dets historie, og viser forsåvidt hvor ureflektert og blind nasjonalisme kan føre hen. Enkelte har her sett EEC-samarbeidet som et

middel til å utsette slike gamle motsetninger, men vårt eget lille land kan jo ikke belastes ansvar for tidligere motsetninger mellom stormaktene og behøver derfor ikke ofre sitt nasjonale særpreg på dette forsoningens alter.

Men dertil må det jo også stilles spørsmål ved om den rette vei til å overvinne falsk nasjonalisme er å søke å utviske det nasjonale. Man vil riktignok hindre mennesker i å slåss ved å binde dem på hender og føtter, men det gjør dem samtidig også mindre livsdyktige — hver for seg såvel som i samarbeidet med hverandre.

Det er jo dessuten en illusjon å tro at man kan "unngå" det nasjonale. Folkekarakteren er nå engang en del av hvert menneskes forutsetninger, som f.eks. temperament og kjønn er det, og hvis man tror at dette bare kan overses, da vil man nettopp risikere å leve ut de dårlige sider ved disse naturlige krefter og egenskaper. Motpolen til den falske nasjonalisme blir da ikke sann internasjonalisme, men internasjonal sjåvinisme.

Det er da også mange trekk ved den pågående europeiske integrasjon i EEC som nettopp peker i denne retning, som f.eks. den stadig mer tydelige selvhevdelse på vegne av "Europa", som ved den forestående utvidelse av Fellesmarkedet fremholdes som "en ny makt i verden" med "et større befolkningsunderlag enn både USA og Sovjet", "større handel" og på lengre sikt "et større industrielt og økonomisk maktpotensial". En slik holdning og mentalitet er intet annet enn forlengelsen av mellomkrigstidens stormaktstenkning, riktignok ikke lenger innenfor nasjonalstater, men i europeisk eller retttere sagt vest-europeisk regi. Det kan imidlertid diskuteres hva som er verst.

Det er altså ved EEC ikke spørsmål om samarbeide eller ikke mellom europeiske land og nasjoner, men om den form samarbeidet antar. Vi har ovenfor påpekt viktige områder for slikt samarbeide — som frihandel, natur- og miljøvern, og for den saks skyld også forsvarssamarbeide — som imidlertid uansett samarbeidsområder ikke har noen europeisk egenart eller begrensning. Det som det imidlertid dreier seg om ved *Europatanken* er et samarbeide som nettopp skulle ha det særlig europeiske for øye.

Vi har definert Europa-tanken som en besinnelse på de grunnleggende verdier i den europeiske kultur, og en slik besinnelse trenges utvilsomt. Men den er dog vesentlig en *åndelig* oppgave — en oppgave for det europeiske *åndsliv*, i de ulike land, og ikke et spørsmål om "økonomisk vekst" og materiell levestandardsøkning, som hvis det prioriteres tvertimot kan virke avsporende for denne oppgaven. Og den er heller ikke et spørsmål om økning og konsentrasjon av politisk makt, så meget mindre som en løsning av den altså tvertimot er

betinget av politisk *differensiering og desentralisering*.

En besinnelse på de fundamentale europeiske kulturverdier er da også forlenget i gang innenfor det europeiske åndsliv, i filosofi og vitenskap, såvel som i kunst og diktning, i første rekke som en bestrebelse på å utforme og belive en livs- og verdensanskuelse som begrunner det vi ovenfor har fremholdt som den grunnleggende verdi i den europeiske kultur: det enkelte menneskets egenverd og ukrenkelighet — og hvor de vesentligste samfunnsideer er nærdemokrati, desentralisering og ikke-økonomisk verdiprioritering (altså alt sammen ideer som motvirkes av EEC's økonomiske filosofi såvel som av dets sentraliserings- og byråkratiseringstendenser). Og samarbeidet over landegrensene om en slik oppgave har også forlenget funnet, og vil ytterligere komme til å finne sine former, vel å merke ut fra åndslivet selv, og ikke ved politiske forordninger, det være seg fra Bryssel eller noe annet steds fra.

Man skaper nå engang ikke noen åndelig fornyelse og kulturell oppblomstring ved å inngå tollunioner — og heller ikke andre unioner for den saks skyld — så meget mindre som tankene jo som kjent er "tollfrie", og filosofi og vitenskap og enhver annen kulturell impuls vandrer over landegrensene ganske uavhengig av politiske beslutninger og forordninger — og det gjelder selvsagt også de tanker og den kultur vi forbinder med "den europeiske arv".

For bare å ta et eksempel blant mange: I de senere år har det i vårt land — og ellers like meget utenfor som innenfor EEC — funnet sted en betydningsfull renessanse av noe av det mest verdifulle i denne europeiske kulturarv: den klassiske kontinentale filosofi, og i særdeleshet den tyske idealisme. Her kan man altså virkelig tale om en stimulering og styrkelse av den europeiske ånd — og den har åpenbart ikke krevet hverken "fri etableringsrett" eller "kapitalbevegelse" for å komme i stand. Vel kan man diskutere hva grunnen er til en slik kulturell utvikling og hvor impulsene egentlig kommer fra — men én ting er iallfall uomtvistelig: de kommer *ikke* fra Bryssel.

Det er derfor også bare talemåter uten grunnlag i virkeligheten, når det i dag ofte heter at Norge ikke må holde seg utenfor EEC, fordi vi da "vil isolere oss fra den europeiske kultur og tradisjon." Og selv om et medlemskap i Det europeiske fellesmarked skulle gi oss en rent økonomisk fordel — hva vi har fremholdt totalt sett neppe vil være tilfelle — så vil det vel ikke kunne hevdes at billigere frysenskap og mer effektiv trailertransport (og annet som i dag måtte inngå i levestandard og nasjonalprodukt) skulle medføre en renessanse av Goethe og Schiller, Shakespeare og Dante.

Vi har karakterisert det typiske ved den euro-

peiske kulturarv d som en "*enhet gjennom mangfoldigheten*". I den såkalte Davignon-rapporten som tilsikter et intimt politisk samarbeide mellom EEC-statene også på det utenrikspolitiske område, er det formulert som en målsetting at Europa skal "tale med én stemme." Skulle vi imidlertid komme så langt i ensretting, da ville denne stemmen iallfall ikke være Europas.

EEC-integrasjonen representerer en usurpasjon av Europatanken, og en avsporing av de europeiske samfunns oppgave i verden.

6. Oppsummering og konklusjon.

Som det fremgår av den foregående utredning, er de krav vi i dag må stille til et aktuelt og fremtidsrettet internasjonalt samarbeide i første rekke følgende:

1. Å befordre løsningen av de alvorlige og akutte natur-, miljøvern og ressursproblemer.
2. Å fremme den alminnelige internasjonale avspenning.
3. Å befordre en global forståelse og gjensidighet, i særdeleshet når det gjelder forholdet til "den tredje verden".
4. Å bevare, sikre og utvide de enkelte individers, lokale og nasjonale gruppers selvrådrett (nærdemokrati) overfor truende sentralisering og byråkratisering.

Det spørsmål vi da må stille, er *hvordan* det internasjonale samarbeidet skal organiseres for at disse krav eller målsettinger skal kunne oppfylles, eller kontra-formulert: hvilke prinsipper for internasjonalt samarbeide som må søkes *unngått*, hvis vi ønsker å fremme slike målsettinger.

På denne bakgrunn må vi da også vurdere *den* form for organisasjon av det internasjonale samarbeidet som EEC representerer.

1. Hvis vi — stilt overfor truselen om en økokatastrofe og en akselererende ødeleggelse av våre livsmiljøer — ser en påtrengende internasjonal oppgave i å bevare og fremme natur- og miljøverdiene, da må vi også gjennom det internasjonale samarbeide søke å *legge om og bremse ned den utvikling som i dag truer disse verdier*, nemlig den uhemmede teknologiske og økonomiske ekspansjon — dvs. at vi må prioritere økologisk likevekt og menneskeverdige miljøer (f.eks. når det gjelder bosetting) fremfor "økonomisk vekst" og teknologiske effektivitetshensyn.

Hvis det internasjonale samarbeide derimot skal ha som primær målsetting å styrke det politiske maktpotensial for gruppen av samarbeidende stater, da vil en nettopp søke å fremme denne ekspansjon og en "stadig stigende" og "uavbrutt vekst" — målt ved rent teknologiske og snevert

økonomiske effektivitetskriterier — ved å instituere prinsipper for samarbeidet som realiserer en slik målsetting.

Samarbeidet i EEC, slik det kommer til uttrykk i Roma-traktaten — og senere er fulgt opp i ulike planer, som Werner-planen — såvel som i praksis, er nettopp preget av denne målsetting og av disse prinsipper (som "fri kapitalbevegelse" m.m. og fremme av de store og "effektive" multinasjonale bedriftsenheter), hvis konsekvenser bl.a. er ressursrovdraft og miljøødeleggelse, kapitalkonsentrasjon og ensidig stimulering av strukturrasjonalisering.

Med den verdiprioritering vi ønsker for samfunnsutviklingen i vårt land, med sin bl.a. spredte bosetting og beliggenhet i periferien av et utvidet EEC's økonomiske maktsentrum, kan det ikke være en vei for Norge å gå inn som medlem i en slik organisasjon.

2. Hvis vi — bl.a. stilt overfor truselen om en global tilintetgjørelse ved en atomkrig — ser den alminnelige internasjonale avspenning som en grunnleggende målsetting, da vil vi så langt som mulig søke å løse på de maktblokkdannelse som i dag låser situasjonen fast i en permanent spenning, ved å hevde verdien av mindre og suverene stater som ved sin uavhengighet av stormaktsgrupperinger og prestisjehensyn kan virke som formidlere og meglere i en motsetningsfylt verden og derved ha en uomgjengelig nødvendig fredsfremmende funksjon.

Hvis en derimot ønsker å hevde den egne nasjons stormaktsposisjon, eller fremme ønskemål som krever en storpolitisk maktposisjon som basis, da kan det i dagens verden være hensiktsmessig å gå inn i et samarbeide med stater innenfor en maktstyrkende blokk eller "union".

Når det gjelder EEC representerer det allerede en slik europeisk blokkdannelse, med sikte på å fremme en tredje eller fjerde supermakt i verden.

Som en liten nasjon kan Norge hverken ha ambisjoner eller muligheter i en slik blokk, hvis eksistens også snarere kan komme til å forsterke enn redusere spenningen og motsetningene i verden. Tvertimot må vi se vår oppgave i å stå fritt og helst på vakt overfor denne og enhver annen blokkdannelse. Vårt land vil ved å stå utenfor slike maktgrupperinger — ved siden av andre mindre land i Europa og ellers i verden, kunne oppfylle en overmåte viktig fredsbevarende og samfunnsutviklende funksjon. Det er mer enn noen gang behov for de mindre nasjoner og stater.

3. Hvis vi ønsker å fremme den internasjonale forståelse i globalt perspektiv — på tvers av ideologiske, politiske og økonomiske motsetninger — da er *utvidelsen av den frie handel over landegrensene* et tjenlig middel, slik det har gitt seg utslag i den internasjonale organisasjon GATT eller i det europeiske frihandelsforbund EFTA.

Hvis en derimot ønsker at samarbeidet med andre stater mest mulig skal styrke den økonomiske og politiske makt for samarbeidsgruppen, da er ikke en frihandelsorganisasjon, men en proteksjonistisk økonomisk union den hensiktsmessige form.

EEC, med sin Roma-traktat, er nå nettopp ikke en frihandelsorganisasjon, men en tollunion og en dermed sammenhengende økonomisk union, som avgrenser seg mot utenverdenen, med uheldige virkninger bl.a. overfor "den tredje verden".

Som stående utenfor denne union, og derved også som fri og uavhengig handelspartner, ikke minst vis-a-vis u-land og øst-europeiske stater, vil Norge kunne yte langt mer verdifulle bidrag til global forståelse og gjensidighet. Ved en frihandelsordning med Fellesmarkedet vil vårt land — i likhet med de fleste øvrige EFTA-land — også i det vesentlige unngå virkningene av EEC's tollmurer.

4. Hvis vi har de enkelte individers såvel som de mindre, nasjonale og lokale gruppers tarv for øye, da vil vi også internasjonalt søke en form for samarbeide som *bevarer og sikrer disse individers og gruppers frihet og selvråderett*.

Hvis det primære motiv for samarbeidet derimot er å styrke samarbeidsorganisasjonens politiske maktpotensial, da kan en ikke tolerere hensyn som svekker organisasjonens enhetlighet, men søke å oppnå "styring og kontroll" sentralt over de grupper som samarbeidet omfatter.

Samarbeidet i EEC er bestemt av et slikt motiv og preget av en slik sentraliseringstendens, ved at en vesentlig myndighet overføres til overstatlige organer, og hvor de mindre gruppers innflytelse derfor er og vil måtte være minimal i forhold til de størres, dvs. stormaktenes.

Som en liten nasjon vil Norge, med sine interesser og behov, komme i den første kategori av grupper. Og sentraliseringen og fjernstyringen, med tilsvarende reduksjon av selvråderett og nærdemokrati, vil bli særlig følbart nettopp for vårt land, med dets beliggenhet i periferien av samarbeidsområdet — politisk og økonomisk såvel som geografisk. På lengre sikt vil det true selve vår nasjonale identitet.

Motmeldinga er lagt ut på nettet i fire delfiler.
Øvrige deler finnes på pdf-arkivet.no/eec/.